3 1761 05400883 4

JUL EYER

TŘI LEGENDY
O KRUCIFIXU
DŮM U TONOUCÍ
HVĚZDY

PG
5038
24
1902
dic 24

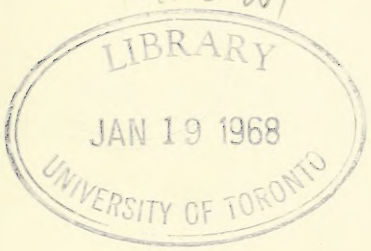

SPISY

JULIA ZEYERA

XXIV.

TŘI LEGENDY O KRUCIFIXU
DŮM U TONOUCÍ HVĚZDY

V PRAZE
NÁKLADEM ČESKÉ GRAFICKÉ AKCIOVÉ SPOLEČNOSTI »UNIE«
1906

Julius Zeyer

TŘI LEGENDY O KRUCIFIXU
DŮM U TONOUCÍ HVĚZDY

Z PAMĚTÍ NEZNÁMÉHO

V PRAZE
NÁKLADEM ČESKÉ GRAFICKÉ AKCIOVÉ SPOLEČNOSTI »UNIE«
1906.

PRVNÍ TISÍC.

Tiskem »Unie« v Praze.

TŘI LEGENDY O KRUCIFIXU.

VZÁCNÉMU PŘÍTELI

ZENONU PRZESMYCKÉMU,

JENŽ V POLSKÉ POESII SLUJE

MIRIAM.

I.

INULTUS.

LEGENDA PRAŽSKÁ.

Bylo to asi dvacet let po bitvě na Bílé Hoře.

Byl večer krásný. Slunce zapadalo za Petřínem. Hradčany plály v růžovém svitu, Vltava zdála se řekou z temného tekutého jantaru. Karlův most hemžil se lidmi, koňmi, kočáry. Byl to nádherný obraz. Co tu jezdilo na ohnivých ořích, v bohatém kroji šlechticů, těch hrdých, skvělých cizích vetřelců, zaujímajících místa a práva ochuzených domácích rodů, co jich tu jezdilo těch druhých, těch zrádných, prokletých, pocházejících z české krve, kterou byli zapřeli a zaprodali za jidášský groš! Byl to nádherný obraz. V pozlacených těžkých karrossách slunili se preláti, jejichž vrátní by nebyli Spasitele do domu pustili, kdyby chud a bos u nich byl zaklepal, pyšnily se krásné dámy v hedvábí a zlatohlavu, v jejichž prázdných duších nebylo jediného pravého ženského hnutí. Mezi koňmi a kočáry tlačily se měšťané, tuční,

věčně spokojení, plní-li se jejich měšec a jde-li jim oběd k duhu. Vyplňovali klidní ti občané vhodně prázdno mezi kočáry a koňmi a doplňovali důstojně skvělý ten obraz, jenž měl jedinou jen skvrnu. Byla to tlupa rozedraných žebráků blízko staroměstské věže mostní. Ti byli české zemi věrni zůstali, oni, tou dobou její symbol, byli jí věrni zůstali jako bída a slzy a utrpení, které z hranic jejich stěhovat se nechtějí.

Zraky krásných paní, hrdých šlechticů, tučných měšťanů nezavadily hrubě o ten dav vychrtlých, zbědovaných postav, a zabloudily-li oči jejich náhodou k nim, odvracely se rychle od neladného obrazu. Jen sem tam podala jim některá z pěšky chodících, ve smutku oděných žen nějakou almužnu. Žebráci ti seděli na dlažbě, tulili se k sobě, staří, slepí, malomocní, v cárech, jako jediná rodina: společná jejich matka byla nevýslovná bída.

Nedaleko té skupiny zastavil se nyní mladý muž. Šat jeho byl o málo lepší než jejich, ač o mnoho čistší, a tvář jeho byla bleda a zubožena jako jejich. Ale přes to byl až ku podivu spanilý. Rysy jeho obličeje byly idealně krásné, dlouhé vlasy a měkký jeho vous měly barvu temného zlata, oči jeho tmavé byly blouznivé a zářily kouzlem záhadného smutku, byly hluboké a byly vlahé jako slzou. Kol úst byl úsměv plný utrpení. Hleděl chvíli na žebráky, hledal něco v prázdné

své kapse, našel tam malý peníz, který pak v dlaň starého slepce položil.

Se schýlenou hlavou učinil pak několik kroků, podepřel se o zábradlí mostu a zahleděl se do budov hradčanských, které začínaly do fialového šera se haliti. Růžová záře na nich shasínala. Hleděl dlouho, dlouho na hrad pražský, a tváře jeho se lehce zbarvily a rty jeho cosi šeptaly. Konečně sedl vedle těch žebráků na zem a zakryl si dlaněmi tvář.

Slunce bylo dávno zmizelo, byl hluboký soumrak, kočáry přestaly hrčeti, dusot koňů zanikl. Most pustl pomalu úplně, i ti žebráci odcházeli, když už vyhlídky na almužny nebylo. Ale mladý onen muž zůstal ještě dlouho bez pohnutí sedět. Když konečně vstal a kolem sebe se díval, byla tma a na nebi zářily hvězdy. Řeka hučela dole příšerně. Podepřel se opět o zábradlí a hleděl v temně valící se proudy.

„Proč nevrhám se tam dolů, kde bych nalezl klid a pokoj, kde shasíná záští, kde přestává násilí, nespravedlnost a hanba?“ — tázal se sám sebe tichým hlasem.

Dole v řece míhaly se mezi vlnami obrazy hvězd. Pozvedl od nich zrak vzhůru k jejich vzorům, čistěji a jasněji svítícím. Veliký jejich klid padl mu v duši jako zjevení. Ta němá jejich mluva byla jako slib nějakého blaha, neurčitého, ale nesmírného.

„Šťastným být," šeptal si, „jaký to asi pocit? Koho bych se tázal, by mi to vysvětlil?" Dumal ještě chvilku, pak obrátil se mechanicky k odchodu. V tom okamžiku zastoupil však mimoděk dvěma tiše kráčejícím postavám cestu. Byl to muž a žena. Muž, starý a shrbený a žena ztepilá a mladá. Muž pozvedl lucernu, kterou rozžžatou nesl, a světlo její padalo přímo v blouznivou, bledou a krásnou tvář zadumaného mladíka.

Ode rtů ženy zazněl malý výkřik překvapení. Pronesla tiše a rychle několik vlaských slov, sáhla do svého kapsáře a podávala mladíkovi bohatou almužnu.

„Nežebrám," řekl tento, vzpřímiv se a pohlédl uražen s výčitkou na ni. Bledá její tvář byla nad míru krásná a mramorně klidná Zraky její bloudily po chudobném jeho šatu a utkvěly pak opět na ušlechtilých tazích jeho obličeje.

„Odpusťte, pane," řekla posléz, a hlas její sladký, zvučný a hluboký chvěl se hudebně nocí. „Odpusťte, pane, nechtěla jsem vás urazit. Víte, že na tomto místě bývají vždy žebráci, a je tma, a nemohla jsem určitě rozeznat. Čím mohu vás smířit?" A podávala mu ruku jako muži muž. Ruka ta byla chladná jako kámen, tvrdá a těžká.

„Jsem smířen," řekl mladík a zachvěl se, neboť bylo mu, jak by na mrtvolu byl sáhl. „Je to přízrak?" tázal se uvnitř a pohlédl na ni pozorněji. Byla krásná, tak

krásná, jako nikdo, jejž byl posud na světě viděl, ale v té její kráse bylo cosi kamenného, jako v jejím dotknutí. Teď pozoroval, že ruku jeho posud držela.

„Pane," řekla, „dokažte mi, že jste v pravdě smířen. Buďte dvorným a doprovoďte nás. Zvu vás k večeři."

Tvář mladíkova zbarvila se do temna a vymkl ruku svou z její. Světlo svítilny padalo posud na jeho obličej, a krásná žena viděla tam jeho stud. Usmála se hrdě a klidně.

„Jsem donna Flavia Santini z Mediolanu," řekla prostě. „Dům můj jest bez poskvrny. Neslyšel jste nikdy moje jméno? Mnozí z nejpřednějších lidí tohoto města pokládali by si za čest pozvání, které vy tak urážlivě odmítáte."

Kývla mu rukou a pravila starému muži: „Pojď a svit."

„Odpusťte," vypravil zmateně a zahanben mladý muž ze sebe. „Urazil jsem vás? Bolí mě to, neboť jste laskava."

Šel vedle ní, tvář její se neměnila, byla dále mramorně klidna, nad pomyšlení krásna, hrda, chladna. Ale ode rtů jejích padlo několik slov.

„Slyšel jste kdy moje jméno?" řekla opět mezi chůzí.

„Ne, paní," odpověděl nesměle. „Jste z některého z těch cizích rodů, zmocnivších se neblahé této země?"

„Jsem cizí zde," odpověděla, „ale rod můj nezmocnil se ničeho, ani v této zemi, ani jinde. Náhoda přivedla mě sem. Rod můj je pouze měšťanský. Ruka moje sahá však po koruně. Po jedné z korun, které rozdává umění."

„Ach," vzdychl mladý muž. „Být umělcem! Tvořit! tvořit!" Pozvedl oči k nebi a pak svěsil hlavu.

„A vy, kým jste vy?" tázala se krásná žena.

„Jsem poetou," zašeptal tak tiše, že to zaniklo téměř ve vání večerního větru. A bylo mu smutno a teskno. Myslil na všechny písně, které mu v srdci klíčily a které jako ptáci v kleci smutně mlčely, neb nebylo jim lze vytrysknouti z jeho stísněných prsou, na nichž ležel balvan prokletí a neštěstí těžce, přetěžce jako na celé rodné jeho zemi. Úpěly tam ty písně záští, tyrteiské ty výkřiky, lkaly tam ty thrény nad bídou země a nad záhubou vlastní rodiny, ale nenabyly tvaru a slov, neb v agonii té země oněměl její genius, a každý jednotlivec v době té žijící byl strnulý, omráčený, zkamenělý jako ona celá. —

Donna Flavia byla šepot jeho zaslechla, přes to, že byl tak tichý, a pravila: „Vy jste poetou! Tím lépe, neb porozumíte mi tím snadněji. Je to věc velice vážná, o které s vámi promluviti chci."

Poeta cítil se nyní úplně volným. Kráčejícímu vedle té krásné ženy bylo mu jakoby chodil s přítelem. Myšlenka o nekalém dobrodružství, která při nenadálém pozvání donny Flavie mimoděk čistou jeho myslí kmitla a ji pobouřila, zmizela beze stopy. Šli bez dalšího rozhovoru příkrou ulicí vzhůru, pustou a šerou, nad jejímiž střechami se temné obrysy hradčanských klášterů, paláců a kostelů jevily. Zastavili se před nevelikým domem s vysokou lomenicí. Starý muž nesoucí svítilnu vytáhl klíč, otevřel dvéře a vešli. Dřevěné schody s bohatě vyřezávaným zábradlím vedly do jediného patra vzhůru. Nahoře otevřely se temné dvéře, krásně okované, a vyšla stará ženština podivných, přísných tahů, v černém šatě s dlouhým růžencem, visícím jí s pasu až na zem. Oči její žlutavé, kulaté jako nočního ptáka, zdály se do nějaké dálky zírati a viděti, co nikdo nevidí. V ruce držela veliký mosazný svícen o třech voskových svíčkách. Pozdravila mlčky donnu Flavii.

„Placido," pravila tato, „vedu si hosta. Dej nám jíst a pít." Vešli do prostranné komnaty. Byla ověšena flanderskými tapisseriemi, veliký těžký dubový stůl, vyřezávaný, stál uprostřed, jinak, kromě několika velikých křesel, nebylo nábytku v pokoji, jen ohromná kredence, plna starodávných stříbrných a bronzových nádob a mis, zaujala stěnu mezi dvěma okny. Básníkovi, který obýval chudi-

čkou komůrku někde v pusté čtvrti, nedaleko novoměstských bašt, zdála se ta síň královsky nádherná. Nedával však své překvapení na jevo, sklopil zrak na koberec, pokrývající velikou část cihlové podlahy. Donna Flavia vyšla z pokoje, prosíc jej, by sedl do křesla. Placida pokrývala mlčky stůl, pohybujíc se jako ve snu, a starý muž, jenž byl donnu Flavii doprovázel, patrně sluha v domě, přitáhl sedadla a rozsvítil ještě tři voskové svíčky v druhém mosazném svícnu. —

Donna Flavia vrátila se záhy, byla odložila plášť, měla temně žlutý hedvábný šat na sobě, pouze kolem krku a rukou stříbrem zdobený. Kaštanové její vlasy, měkké a bohaté, skládaly se prostě a krásně nad pyšným čelem, oči její hnědé a veliké byly ku podivu krásné, ale pohled její byl chladný.

„Přisedneme ke stolu," pravila a učinila tak.

Básník seděl naproti ní, a starý muž, který nebyl z pokoje vyšel, usedl též ke stolu.

„Kvidón," řekla Flavia, „zná mě od mého nejútlejšího dětství, jako Placida, sloužil mým rodičům a je mým přítelem."

Stařec se usmál klidně. „Je němý," řekla tiše Flavia.

Nastala krátká pomlčka a donna Flavia jala se pak takto mluviti: „Vy neslyšel jste tedy nikdy moje jméno? A jsem v Praze

přece už celou řadu let, a říkají mi, že jsem slavná. Vy neslyšel jste však snad ani jméno Properzie de' Rossi? Neslyšel! Nuž, to může mé samolibosti býti útěchou. Properzie de' Rossi z Bononie byla nejslavnější sochařka italská. Výkony její jsou plny síly a božské krásy. Viděla jsem je v Italii už jako dítě a nadchly mne už tenkráte. Daly mi později směr a podnět pro celý život. Stala jsem se sochařkou jako Properzie."

Flavia se zamyslila a řekla pak tiše před sebe: „Dosáhnu kdy její výše?" Pak obrátila se k mladému poetovi a tázala se ho: „A jaké jest vaše jméno?"

Svraštil čelo, v očích jeho jevil se hluboký smutek, neodpověděl hned, pak řekl konečně tiše: „Říkejte mi Inultus."

„Inultus! Toť divné jméno," pravila Flavia. „Inultus, toť Nepomstěný? či Netrestaný? Myslím, že nikdo kromě vás tak se asi nejmenuje."

„A přece," řekl Inultus, „mohl by se tak každý v nešťastné této zemi nazývati, neb nežije zde ani duše jediná, která by nečekala buď pomsty nebo trestu."

„Ah, vy patříte mezi malkontenty," řekla donna Flavia, „tím lépe."

Inultus mlčel chmurně. V tom vešla však Placida a nesla večeři na stříbrné míse. Donna Flavia vybídla Inulta vlídně, by jedl. Nebyl se po celý den potravy dotekl a musel se nyní přemáhati, by příliš hltavým se ne-

zdál. Zapomněl na chvíli na vše, co jej tísnilo, a pil a jedl bezstarostně, s velikou chutí, ale přece střídmě. Donna Flavia nepožila než něco ovoce. Po večeři pravila pak Placidě: „Rozsviť lampy v dílně," a za chvíli vstala, odhrnula záclonu, za kterou se objevily malé dvéře, a pravila: „Ukáži vám svou práci a povím vám, co mne přimělo vás k sobě pozvati. Pojďte."

Světlo tří velkých lamp pronikalo hluboké šero prostory, do které Inultus s donnou Flavií vešel. Relief z bílého mramoru, představující ženu Putifarovu, jak Josefu plášť s ramen trhá, svítil svou bělostí v ryzí kráse Inultovi vstříc. Bylo tolik síly, vášně a zároveň lahody v tom díle, že Inultus překvapen zvolal: „Tot práce vašich rukou, madonno? Jak jste veliká, mocná a vznešená!"

„Ne," odpověděla, „to jest dílo Properzie de' Rossi. Padělala jsem je pouze. Nejsem tak veliká, mocná, vznešená jak ona, ale cíl můj, vězte to, jest větší, mocnější a vznešenější, a vy máte mi k dosažení jeho dopomoci."

„Já? Já?" divil se Inultus. „A jak bych to mohl?"

„Povím vám," řekla. „Properzie de' Rossi milovala nešťastně, zemřela prý zhrzenou láskou. V tuto postavu ženy Putifarovy vtělila celou svou vášeň, celé své zoufalství. Milujíc muže smrtelného, zůstala Properzie osudně přikována k hroudě. Já však nevě-

douc, co to láska k muži, a nechtíc nikdy o tom věděti, povznesla jsem zrak svůj směle k samým hvězdám, kde vábný fantóm nesmrtelné slávy dlí. Sláva a umění jest jedinou mou láskou a mým bohem jediným."

Šla k veliké bílé oponě, kterou odhrnula, a Inultus spatřil vysoký dřevěný kříž, na němž visel Kristus ve skutečné lidské velikosti, z hlíny uhněten, téměř hotov co se těla týkalo, jen tvář jeho byla posud pouze velikými rysy naznačena.

„Vizte nejvyšší moji ctižádost a zároveň mé zoufalství," pravila Flavia. „Utvořiti umírajícího Krista v agonii takové, by zachvěl každým srdcem, to nepovedlo se posud žádné ruce ženské ani dlátem ani štětcem, a tak, jak mi to na mysli tane, neprovedl to posud ani žádný muž. Vtěliti tu ohromnou tragedii golgothskou s pravdou života, se záchvěvem hrůzy v zářící kráse idealu do mramoru, tot smělý sen mého života! S uskutečněním toho snu zápasím nyní už dvě léta. Dvacetkráte změnila jsem tvář svého Krista a dvacetkráte byla jsem trpce sklamána. Nevěřím v Krista, a proto nemůže se mé duši zjeviti, nemůže se v mém srdci zrcadliti, tu výhodu věřících postrádám, a pracně musím jej tedy v obrazotvornosti své hledat a tvořit a stíhat."

Inultus se zachvěl. — „Nevěřit v Krista?" řekl a slzy plnily mu zrak. Zdálo se mu, že Spasitel měl rouhavým tím slovem o jednu ránu více, a zároveň cítil velikou soustrast

s tou krásnou, kamenně chladnou ženou, s tou temnou, nevěřící, tedy nežijící duší. Zraky její zazářily, když viděla jej tak dojatého.

„Jak jste nyní Kristu podoben, tak jak legenda jeho o něm vypravuje a jak umění se ho zmocnilo," zvolala téměř nadšeně. „Nuž, vězte, hledám dávno a marně vzor mezi živoucími, vzor pro toho, jenž duši mé se zjevit nemůže. Když na mostě jsem vás zahlédla, tu vykřikla jsem překvapeně, neb vidouc vás, nalezla jsem pravzor svého Krista! A nyní vidím opět, jak šťastně jsem volila! Inulte, dle vás jej utvořím! Budete vzorem mého umírajícího krále Židů?"

„Nikdy!" zvolal Inultus v pokoře. „Nejsem toho hoden! Ó, jak můžete něco podobného žádati, madonno!"

Usmála se a řekla: „Jste dítě, příteli."

Za chvíli jala jej za ruku, vedla jej k velikému oknu otevřenému, ukázala mu na sedadlo a sedla sama na koberec, rozestřený na široké vyzdívce okna a splývající s něho do pokoje i do dvora domu. Noc byla klidná a plná hvězd. Přes střechy Malé strany bylo viděti na město a za ně daleko do kraje, kde temné obrysy vrchů trčely, mezi nimiž Vltava se třpytila. Šum řeky naplňoval dílnu smutným rhytmem svým. Bylo to cos jako veliký, tragický pláč Prahy, ležící u nohou chmurného hradu jako spoutaná královna v zajetí. Inultus cítil v okamžení, když se na

město oknem podíval, celý němý, veliký bol nešťastné té země, jejíž jméno z knihy živoucích vyškrtnuto bylo, jejíž hvězda zapadla do mlhy smrti a mrákot. Těžký vzdech pozvedl mu hruď a zakryl si rukama tvář.

„Příteli," řekla Flavia, „vím, co se ve vás děje. Ač cizinka, chápu vás. Věřte, že můžete tomu kraji, nad nímž v němém žalu pláčete, tomu lidu, z kterého pocházíte, prokázati službu velikou, povolíte-li mé žádosti."

Inultus vzrušen otevíral oči tázavě.

„Ano," pokračovala Flavia, „jest tomu, jak vám pravím, vysvětlím vám to hned. Jeden z těch nejmocnějších, v jejichž rukou spočívá snad osud této země, nazveme jej třeba donem Baltazarem, neboť jest to Španěl, navštěvuje můj dům. Rodina moje byla odedávna rodu jeho zavázána, a k vůli němu přišel můj otec do Čech. Don Baltazar navštěvuje tedy můj dům. Je to pro mne velikou ctí, ač malou radostí, neboť temné, ďábelské jeho oči působí mi neurčitý strach. Mluvila jsem jednou v přítomnosti dona Baltazara o svém pojmutí umírajícího Krista, ač opatrně jsem se nepřiznala jako vám, že v božství jeho nevěřím. Don Baltazar mě zavolal druhý den do svého paláce, v jehož mramorových síních vládne nádhera královská. Vedl mne ve svou zlatem zářící oratoř, kde posud prázdný oltář stojí, a pravil mi: Duše moje je unavena vášněmi, uspalá odříkáváním růžence, otupělá bojem, jejž vede neustále

2*

v této zpurné, kacířské, proklaté zemi. Nedovedu se již v pravdě modliti. Postavte mi na prázdný oltář této kaple Krista takového, jak jste o něm včera mluvila, takového, jenž by agonií svou mne bodl, jehož němý výkřik by mou dřímající duši probudil — a zaplavím vás zlatem, a povznesu jméno vaše ku hvězdám. Tak, Inulte, příteli, pravil mi don Baltazar, a od té doby žiji v horečce . . . Inulte, utvořím Krista dle vaší tváře, utvořím jej s celým nesmírným bolem, hnízdícím ve vašich prsou! Němý výkřik vaší k smrti smutné tváře zbudí snad lidský cit v temné, satansky pyšné duši toho Španěla, dojme jej snad k slzám! Bude to, jakoby celý ten váš nešťastný kraj se vašima rtoma Boha tázal: „Proč, Pane, jsi mne opustil?“ A jaká spása, pomněte, mohla by z toho pro Čechy plynouti! Slyšíte, Inulte, pláč té hlubé řeky? Vidíte, jak Praha ramena zoufale k hvězdám pozvédá?“

Mlčela, zraky její plály a upíraly se prosebně na jeho tváři. Inultus třásl se na celém těle, vzal ji za obě ruce.

„Učiním, co žádáte!“ zvolal u vytržení. „Ó, přivažte mne tedy ke kříži. Vložte celé to utrpení této země, jak jste je viděla na tváři mé, v rysy svého umírajícího Krista, a snad pohne se tedy ono srdce kamenné tím pohledem! A v duši vaší, neozve se tam snad tichý hlas mezi prací vaší, který vám zašeptá, že Kristus v pravdě žil a Bohem jest?“

Flavia podala mu ruku. „Snad stane se tak," řekla s odvráceným zrakem, aby nevěru její z něho nevyčetl. Pak dodala: „Teď jděte, příteli, a dostavte se zítra ráno. Měšec můj jest pro vás otevřen, a srdce moje naplněno díkem."

Mávl rukou, jakoby ji prosit chtěl, by mlčela.

„Dobrou noc!" pravila a zavolala starého Kvidóna, který Inulta z domu pustil a za ním zavřel.

Flavia stála ještě chvíli zamyšlena u otevřeného okna, když přišla Placida.

„Hleď," řekla stařena a ukázala jí střepy sklenice.

„Nuž, co?" tázala se Flavia.

„Benátský ten pohár, z kterého host tvůj pil, pukl, aniž bych se ho byla dotknula. Ten muž přivede neštěstí v tvůj dům."

Flavia se usmála. „Víš," pravila, „že nejsem pověrčiva."

„Když vešel do domu a já vám svítila," řekla Placida temným hlasem, „viděla jsem sebe samu státi dole u schodů, viděla jsem vás pozvedat přiklopené dvéře sklepa, a viděla jsem sebe, jak jej, toho hosta, zkrváceného do sklepa vrhám."

„Jdi spat, Placido," řekla klidně Flavia. „Spala jsi už v té chvíli, když jsi nám svítila, a sny tvoje jsou vždy těžké a strašlivé."

„A mnohdy prorocké," dodala Placida. Po té rozešly se obě bez dalších slov.

Inultus bloudil však spící Prahou, v pravém deliriu, blouznivě díval se na hvězdy, do temné řeky, rozpínal náručí proti hlubokým stínům a volal v nadšení na Boha, by jeho a Flaviin sen v skutek uvedl. Ráno, bled a k smrti znaven zaklepal na zavřená vrata italské sochařky.

Němý sluha mu otevřel a usmívaje se vlídně vedl jej do dílny. Donna Flavia tam dosud nebyla, Placida však vešla brzy a řekla Kvidónovi: „Paní ti vzkazuje, bys činil, co ti včera večer nařídila.“ Po té odešla a Kvidón obrátil se k Inultovi. Jal se rychle šaty jeho svlékati a pojednou viděl se Inultus, překvapen, až po pás nahým; Kvidón svlékl mu po té též obuv, pak vedl jej k lešení, které mladý muž nebyl včera pozoroval, a které tvořilo veliký, prázdný, dřevěný kříž na estrádě. Kvidón pozvedl Inulta jako dítě na vysoký podnož pod křížem, vzal provazy, přivázal mu pevně ruce k dlouhým ramenům kříže, nohy pak ke pni a odtáhl podnož, Inultus visel takto na dřevě jako Kristus sám. Hned po té vešla donna Flavia. V temném, volném, jen pásem kolem těla sevřeném prostém rouše byla ještě krásnější než včera, byla však ještě chladnější a výraz její tváře byl přísný a vážný. Pohleděla na Inulta jako na předmět, ne jako na člověka, a beze slova přistoupila k svému dílu a dala se do práce. Za hodinu schvátila Inulta mdloba a nevěděl, co se s ním dálo. Když se mu vrátilo vědomí,

nebyla donna Flavia už v dílně, Kvidón a Placida rozvazovali držící jej provazy, pomáhali mu se obléci, a přinesli mu vína a potravy. Mohl jen málo jísti, pil dychtivě a ležel pak dlouho na koberci na zemi, na podušce, kterou mu Kvidón podal. Když mohl na nohou státi, pomáhal mu němý sestupovat se schodů a doprovázel jej pak až k mostu.

A tak to šlo nyní stále: Inultus podstupoval pravé mučednictví. Téměř nahý, přivázán silnými provazy, které mu oteklé údy až do krve dřely, visel den co den takto několik hodin na kříži hladov a žízniv, neboť nemohl už ani jísti, ani píti, visel tam v pravé horečce nadšení, vzniklého z ustavičného jeho rozjímání o utrpení Kristově, jež podstupoval nyní sám tělem a duší svou. Jakési šílenství počalo jej ponenáhlu zachvacovati. Horoucí jeho obraznost vnukla mu myšlénku, že Bůh jej poslal v nešťastný český kraj, by mukou na kříži jej spasil. Zdávalo se mu, že duch samého Vykupitele lidstva vstupoval do jeho těla, jakmile na kříži přivázáno viselo, samý dech boží že v něm dýchal, že prozařoval smrtelné tvary jeho těla, aby jimi světlo někdy vniklo v temnou onu duši, o které mu byla Flavia mluvila, v duši toho Španěla, jenž měl prý osud české země v rukou. Umíral téměř štěstím při té myšlence, že jeho smrtí rodná země jeho spasena bude, jeho smrtí, neboť cítil dobře, že životem to veliké štěstí zaplatí.

Inultus byl šťasten, ale donna Flavia stávala se denně chmurnější. Dokud pracovala, zdávalo se jí, že dílu jejímu se daří, odešel-li však Inultus, a byla-li sama, tu cítila plnou tíži trpkosti svého sklamání.

„To není pořáde ještě to, co hledám!“ volávala vášnivě. „To tělo je umučené, strnulé, zbědované, budí soustrast a úžas, jsem spokojena, ale tvář! Je krásná a smutná jako Inultova. Smutna, čista, nadšena, pravda. Ale to mi nestačí! Nevidím agonii v té pouhé únavě a mdlobě! Kde je mysteriesní výraz loučící se duše s tělem svým? A v náhlém zoufalství vzala jednoho dne dýku a rozbrázdila krásnou, smutnou, nadšenou a čistou tvář svého Krista. Ale pak sedla pod kříž a plakala. Neuměla plakat a slzy působily jí bolest a neulehčily jí, bylo jí pořáde jakoby byla spáchala vraždu. Placida vešla do dílny, pohlédla na zmařené dílo, na plačící Flavii, překvapena přistoupila k ní a pravila:

„Pláčeš pro něho? Ubohá!“

„Pro koho?“ tázala se Flavia náhle zblednouc.

„Pro Inulta,“ řekla směle stařena.

Flavia zůstala jako hromem dotknuta. Srdce jí tlouklo tak silně, že je slyšela v ňadrech svých burácet. Ale pak rozzuřila se a vrhla se na Placidu s dýkou v ruce.

„Lžeš!“ vykřikla.

„Tím lépe,“ odpověděla Placida, ubraňujíc se jí chladně.

Flavia byla náhle klidna. Pozvedla velitelsky ruku:

„Jdi!“ pravila. „Nenávidím jej.“

Placida šla. Flavia zatřásla vzdorně hlavou a začala zohyzděnou tvář svého Krista napravovati. Na druhý den, když se Inultus dostavil, dala se opět trpělivě a vytrvale do práce, jakoby se nic nebylo událo.

Nenáviděla jej však vskutku pro tu okamžitou slabost, kterou byla pro něj ucítila téměř nevědomky, a kterou Placida uhodla, pronikajíc ji svými velikými, žlutými, sovými zraky. Nenáviděla Inulta a tím silněji milovala opět dílo své, kterému se nyní lépe a lépe dařilo. Nebylo ostatně divu, neboť hledala-li Flavia stín smrti na lidském čele, nalézala jej co den určitěji na tváři ubohého Inulta, který se v pravdě zmírati už cítil a myšlenkou tou se opojoval, jako jiní se láskou opojují nebo vínem. V tom pekle, v kterém žil, on, potomek někdy slavného, teď zničeného rodu, on, poeta, který slovo pro to nalézti nedovedl, co v něm vřelo, on, Čech, který viděl zrazenou vlast svou udupanou, zavlečenou v kal krvavý a hnusný, v tom pekle neměl život pro něho čaru ani úsměvu, a smrt, která měla býti vykoupením nejen jemu, ale snad i celé jeho zemi, všemu jeho lidu, ta zdála se mu tím nejkrásnějším, nejvznešenějším, co člověka v tomto údolí slz a trudu potkati může. A tak zářilo tedy blízké jeho spasení, které tak jistě a určitě už před

sebou viděl, jako hvězdná koruna s jeho skrání, a Flavia mohla býti spokojena, neboť známka toho skonu nebyla všední, měla svou aureolu vyvolených!

Jednoho ráno přišel zářící blahem: tajný jakýsi hlas mu pravil — dnes dosáhneš, po čem duše tvoje prahne! Donna Flavia vešla, když byl už na kříži přivázán. Byl téměř nahý, a z celého jeho těla vycházelo určitě jakési světlo. Pohlédla ne bez překvapení na jeho tvář a vidouc tam blaho nesmírné, které všechny stopy dlouhých utrpení na okamžik vyhladilo a zastřelo, zakabonila se. To nebyl výraz jejího Krista v agonii, to štěstí rušilo její dílo.

„Neusmívejte se tak sladce," pravila nevlídně. „Ten záblesk štěstí v očích vašich nesrovnává se docela se strnulostí vašich údů, oteklých, do krve odřených." Pak dodala poněkud měkčeji: „Je mi divné věru, že se můžete ještě po ulicích až sem dovléci. Proč nežádáte, abych pro vás poslala nosítka nebo kočár? Nepamatovala jsem na to!"

Inultus pozvedl oči k nebi, usmíval se ještě blaženěji. Nebude mu již kočáru třeba, nebude už těžké kroky vléci po té tvrdé zemi. Usmíval se ještě blaženěji, ale neřekl ničeho.

Donnu Flavii zachvátila jakási zloba.

„Dělá mi vzdory?" myslila si. Zavolala Kvidóna.

„Sevři pouta těsněji!“ řekla tvrdě. „Nevidíš, že provazy povolují?“

Kvidón poslechl.

„Těsněji, těsněji!“ zvolala Flavia v jakési horečce, pozorujíc nyní výraz tělesné bolesti na obličeji Inultově, jemuž krev z rukou a nohou téci začala. Při pohledu na tu krev svítily oči její tygří jakousi krutostí. Kývla Kvidónovi, by odešel, vzala veliký věnec, uvitý z trní a položila jej Inultovi na hlavu, vystoupíc k němu na lešení. Dýchala těžce, a když na ni pohlédl s nevědomou jakousi výčitkou, ucítila plamen v srdci. Mlha jakási lehala jí na okamžik na oči, ale zatřásla hlavou, přemohla se silou nadlidskou a přirazila surově trnovou korunu na jeho skráně. Zachvěl se bolestí celým tělem, slabý výkřik vyšel mu z úst a potůčky krve tekly mu po tváři na nahá, zubožená jeho prsa. Byl smrtelně bled.

„Tak se mi líbíš!“ řekla donna Flavia v nelidském jakémsi opojení záští a lásky, hněvu a chorobné rozkoše a spěchala s lešení k svému dílu. Mdloba zachvátila Inulta, hlava jeho se sklonila a oči tonuly v soumračném mysteriu, v mlhách mezi životem a smrtí. To byla konečně agonie! Divoké nadšení uchvacovalo Flavii, srdce jí bušilo, ale ruce se nechvěly. Dala se do práce, a zdálo se jí, že pod jejími prsty se rodí div umění! Bylo ticho v dílně jako v hrobě, jen mocný její dech a slabé jeho vzdechy se

ozývaly v té hluboké němotě. Ale Inultus se posléze vzpamatoval, otevřel oči dokořán, byl opět zcela živ.

„Bože!“ řekl, „co se se mnou děje?“

Donna Flavia zaklela hlasitě.

„Ještě půl hodiny!“ zvolala, „a dosáhla jsem cíle! Proč jste se probudil?“ Odhodila nástroj.

„Madonno,“ řekl Inultus, „zdá se mi, že umírám.“

Trhla sebou, tasila svou dýku. První myšlénka její byla lidská, chtěla rychle ty jeho pouta přeříznout a mu uvolnit. Vyskočila na lešení a on, jehož mysl se už kalila blízkou smrtí, nechápal dobře, myslil, že jej chce zavraždit.

„Ano,“ řekl dutě, „máte pravdu. Co na mém životě záleží, a bodnete-li mne do srdce, uvidíte ten pravý, vámi tak dlouho hledaný výraz tváře, a oběť moje bude tím dokonalá.“

Hleděl na ni blouznivě. Cítila pravou lávu v žilách svých téci, v uších jí to hučelo jako zvony a tepny ve skráních jí bušily jako kladiva. Krvežíznivé šílenství, rovnající se divoké rozkoši, se jí zmocňovalo, mířila mu dýkou ve vzduchu do srdce.

„Za tebe, můj lide,“ řekl ještě slaběji Inultus, „dávám krev! Bože, přijmi ji co vykoupení!“

„Co vábíš mne?“ řekla temně Flavia, a

příšerné její oči vpily se do té zsinalé tváře, z které vycházela svatá záře.

Couvla na krok, pak pozvedla dýku a vrazila mu ji do prsou. Trhl sebou, až celým lešením zatřásl, a pohleděl na ni překvapeně. Probouzel se náhle ze svého blouznění. Něco mu šlehlo hlavou, co mu sevřelo srdce. Byl to žel nad ztrátou života, který nebyl žil, a který prchal nyní, nad ztrátou mládí, jehož sladkou krásu nebyl chápal, a které mu nyní šhasínalo náhle, byl to žel nad ztrátou toho slova, které mu v srdci nevyřknuté mřelo, a které nyní na věky oněmí! Veliká slza tekla mu po tváři. Ale pak pozvedl oči k Flavii a usmál se na ni.

„Bože, odpusť jí," zašeptal, stín přelítl mu tvář, sklonil hlavu a skonal tichým vzdechem. Krev z jeho boku kapala těžkými krůpějemi na zem, a temný, příšerný ten klepot, odměřený jako tikot hodin, probudil zbledlou Flaviii, ze zkamenělé její hrůzy. Sestupovala pomalu s lešení, jako ve snu kráčela pak dílnou, jako somnambula přikročila k svému dílu a dala se v pravém deliriu nadšení do práce. Hodiny plynuly a Flavia neustala. Když slunce zapadalo a krvavou svou záři do dílny lilo, dokončila Flavia svůj krucifix. Odstoupila na krok, záře nevýslovného štěstí lila se jí z očí, zvedla ruce nad hlavou a zvolala: „Jsemť jista, že dílo nesmrtelné vyšlo z pod mých rukou! Dostoupila jsem výše, o které jsem snila!"

Pak obrátila se k svému krvavému vzoru a náhle zmizelo všechno nadšení a štěstí z jejích prsou, a Flavia měla to hrozné vědomí, že spáchala vraždu. Padla těžce na podlahu a zůstala tam dlouho ležet. Tma byla již v dílně, když vstala. Pohlédla opět na Inulta. Zdálo se jí, že rozpíná ramena svá jí šerem vstříc, jako by po ní toužil. Vlasy se jí ježily. Zdálo se jí, že prahne po polibku bledých těch rtů.

„Nevěsto mrtvoly!“ šeptala si sama a ploužila se po kolenou k umučenému Inultovi. Dotekla se čelem svým jeho nohou. Mramorový jejich chlad vrátil jí rozvahu.

Vstala a rozsvítila lampu, otevřela dvéře a zvolala:

„Placido! Kvidóne!“

Oba přikvapili, nepokojni, neb divili se, jak dlouho pracovala, a hlas její byl nyní dutě stísněn a docela změněn. Hleděli na ni s hrůzou, byla příšerná, jak tam stála v šeru, opřena o stěnu, se známkou usazené krve na bledém čele, jímž se jeho raněných nohou byla dotknula. Ohlíželi se po komnatě a spatřili Inulta mrtvého, krvácejícího z boku. Bez pohybu, beze zvuku, stáli tiši, jako sama strnulá Flavia. Ta promluvila konečně. Ukázala prstem na Inulta.

„Odneste jej!“ řekla temně.

„Tys ho zabila?“ tázala se Placida. Flavia kývla hlavou.

„Bůh mi to odpustí," řekla za chvilku.

„Mluvíš o Bohu?" řekla překvapeně Placida. „Začínáš v něj věřit?"

„Nemohla jsem dílo své bez té vraždy skončit," řekla vyhýbavě Flavia. Za chvilku dodala: „A on zemřel rád."

Zakryla si tvář.

„Co teď?" tázala se Placida.

„Nevím," řekla nesměle Flavia.

„Věděla jsem, že jej do toho sklepa někdy svrhnu, dříve nebo později," řekla Placida sama sobě se smutným úsměvem. Pak řekla Kvidónovi tiše plačícímu: „Odneseme jej, dokud je čas a nikdo netuší — vy, madonno, svítte!"

Vynesli mrtvého Inulta i ten krví zbrocený jeho kříž, vlekli své břemeno se schodů, a Flavia odstavíc dole lampu, pozvedla těžké, přiklopené dvéře sklepa, jenž zbytek nějaké starší stavby, byl spíše ve skálu tesaným bezednem, do jehož lůna příkré, polámané, kluzké schody vedly. Po nich kráčeti bylo příliš nebezpečné. Placida a Kvidón zvedli tedy mrtvolu nad otvor, drželi ji chvíli nad propastí a pak ji pustili. Když dopadla, ozvala se rána dunící z hluboké tmy, zvuku tak zvláštního, tak příšerného, že Flavia, Placida i Kvidón jako zkamenělí v jakési mdlobě dlouho bez pohnutí zůstali, a když se pak na sebe navzájem dívali, viděli tolik zsinalé hrůzy jeden druhému ve tváři, že

se rozprchli, mníce druh v druhu viděti příšeru. —

Nikdo nepohřešoval Inulta, nikdo se po něm neptal ani nepídil a donna Flavia mohla klidně spáti. Placida se zamyslila, když ji viděla za den, dva, pokojnou jako vždy, bez známky lítosti, s úsměvem na tváři.

„Běda jí!“ řekla Kvidónovi. „Nevěřím tomu klidu. Uvidíš, že propadne zoufalství!“

Donna Flavia dala nyní svůj krucifix v mramoru prováděti, a na tváři Kristově pracovala sama horlivě. Když bylo dílo skončeno, vezli je do nádherného paláce onoho šlechtice, jenž je byl objednal. Sláva donny Flavie šířila se Prahou. Don Baltazar uspořádal velikou slavnost ve svém domě a podali donně Flavii zlatý věnec. Držela jej v rukou, upírala oči na tvář mramorového Krista, jejž ruce její byly stvořily, a dvě veliké, těžké slzy jí vytryskly z očí. Smutná a bledá vrátila se domů.

Vešla do své dílny. Sedla nedaleko reliefu Properzie de' Rossi. Byla v hlubokých myšlenkách. Když vešla Placida k ní, pravila stařeně: „Kdybys věděla, jak málo ukojuje sláva žízeň duše! Kdybys věděla, jak málo sytí úspěch její hlad!“

Placida vzala jí však věnec z ruky a položila jej na její skráň.

„Jsi větší než Properzia de' Rossi,“ řekla jí. „Překonalas ji.“

„Properzia de' Rossi!“ zvolala s vášní Flavia. „Ó, jak byla šťastna a jak jsem nešťastna já!“ Zakryla si rouchem tvář, pak dodala, pohlédnouc opět na Placidu: „Ji usmrtila láska — a já lásku zavraždila!“

Velký vzlyk jí pozvedl prsa, ale nebyla už v očích jejích žádná slza.

„Mlč!“ řekla Placida přísně a položila jí ruku na ústa. „Mlč — a zapomeň.“

Flavia zdála se opět klidna, snala zlatý svůj věnec s hlavy a podala jej Placidě.

„Jdi,“ pravila, „a hoď ten věnec za ním do sklepa.“

„Šílíš?“ tázala se Placida.

„Jdi a poslechni!“ řekla tak určitě a s takovou silou Flavia, že stařena poslušně šla. Když se vrátila do dílny, ležel reliéf Properzie de' Rossi na zemi rozpuklý v dvé a na nejsilnější skobě, jež ho byla někdy držela, visela donna Flavia uškrcena svým pasem. —

V téže noci zmizel Flaviin krucifix z oratoria toho španělského šlechtice, jehož temnou duši ten mramorový Kristus tak málo dojímati mohl, jak by ji byl živý spasitel sám dojímal. Utekl se ten krásný kříž z domu hříchů a pýchy v kostel, navštěvovaný nejvíce pražskou chudinou. Ten zázrak činil hned ohromný hluk po celé zemi a mluvilo se zároveň o nepochopitelné samovraždě donny Flavie. Tu záhadu však vysvětlila Placida. Byla zničena. Pověděla nyní vše. Otevřela přiklopené dvéře sklepa a Kvidón dal

se dolů spustiti a vynesl i tělesné zbytky ubohého Inulta, i zlatý, za ním do hrobu svržený věnec. —

Když se chudičký pohřeb Inultův za velikého účastenství prostého lidu pražskými ulicemi bral, stalo se něco podivného. Po celé cestě totiž klekalo množství chudých a ubohých, skláněli hlavy k zemi a dotýkali se dlažby čely ve velikém vytržení, vše k nemalému podivení těch skvělých pánů a paní na koních a v pozlacených kočárech, kteří náhodou to vidouce, marně po příčině takové neobmezené úcty, tak nadšeně na jevo dávané, pátrali.

Pyšný, italský jeden kardinál, meškající tou dobou v Praze, zlobil se velmi, neb nádherný jeho povoz byl davem na zemi klečících postav na chvíli zastaven. Chtěl nevoli své právě slovy ulehčiti, když vešel z nízkého nedalekého domku starý, svatý kněz, chudý a prostý, který byl právě v onen domek útěchu a pomoc přinesl. Jakmile zraky jeho Inultovu rakev spatřily, rozpřáhl ramena, zazářil, klekl a sklonil hlavu. Kardinál netrpěliv vyskočil z kočáru, přistoupil k němu a dotekl se jeho ramena.

„Proč klekáte, a co ta veliká vaše pocta znamená?“ tázal se přísně. Kněz pohlédl na něho, zářícího v nachovém hedvábí.

„Což to, pane, nevidíte?“ divil se a odvrátil oči od jiskřícího se kříže ze smaragdů, který kardinálovi na zlatém řetěze na prsou

plál, a sledoval zrakem opět ve svatém zanícení rakev.

„Nevidím nic, než pohřeb nějakého žebráka. Kdo to byl?“ tázal se kardinál.

„Nevím,“ odpověděl kněz, „ale byl to zajisté člověk vyvolený Bohem! Což nevidíte, že před rakví jeho kráčí král David s harfou v ruce, a za ním Spasitel, bos, s korunou z trní na hlavě?“ A klonil čelo v prach. Jak mohli to viděti ti hrdí, ješitností zpití, prázdnou slávou toho světa oslepení? Ne pro ně, ale pro nešťastné a opovržené, pro smutné a potlačené, pro chudé a prosté byl Kristus přišel založiti své království, které nemá nic společného s tím, co sluje mocí a vládou toho světa. O těch, kteří prvními mezi lidmi slují, neví Bůh, těm však, kteří platí za poslední, zjevuje Spasitel někdy pro útěchu sladkou, umučenou, slunně jasnou svoji tvář.

II.

EL CRISTO DE LA LUZ.

LEGENDA TOLEDSKÁ.

V jedné z nejstarších synagog v Toledě, v té, která se později křesťanským kostelem stala a ještě dnes se Santa Maria la Blanca nazývá, shromažďovali se jednou na jaře, hluboce ve středověku, židé, slavící své velkonoce. Ve všech pěti lodích svatyně, u každého z mohutných osmihranných sloupů, zdobených byzantinskými hlavicemi, stál ohromný sedmiramenný kandelábr mosazný, nesoucí množství planoucích voskovic. Žluté jejich světlo plápolalo slavnostně a lehký dým nesl se vzhůru ke krásným obloukům a vlysům provedeným slohem judským, pojícím arabskou gracii se symbolickou vážností starozákonní. Dvéře synagogy byly otevřené, nebylo třeba obávati se vyrušení z pobožnosti, neboť kolem posvátné budovy kvetla veliká zahrada plná myrtových stromů a cedrů, obehnaná vysokou zdí, dělící chrám i jeho sad od městského okolí. Večerní vzduch byl prosycen zlatem západu a vůní fialek, šelest stromů pojil se s tichým šumem modliteb, nesoucím se z chrámu, a jasný na kameny pleskot vody čerpané z dvou hlu-

bokých studní, u nichž věřící své obřadné očišťování konali, mísil stříbrné své zvuky v táhlé mručení lidských hlasů, splynulé s ševelem stromů.

Podepřen o veliký cedr, v jehož temnozelené koruně, celé slunečními paprsky proniklé, ptáci švitořili a se honili, stál Abisaín, muž mladý, smědý, krásný. Byl jeden z nejbohatších, z nejváženějších v celé obci toledských židů, a slynul učeností a nadšením pro víru, zvyky a naděje svého starodávného lidu. Abisaín hleděl nyní vzhůru do stromů, ale neviděl ani ptáky ani sluncem zlacené větve, blouznivě zanícené jeho oči hledaly vysoko nad stromy, nad oblaky, daleko v hloubi blankytu jakousi vidinu idealního Siona, proroky hlášeného Jerusaléma v démantné záři splněných božích slibů: brány města byly otevřené, v ulicích pršely květy, znělo hosanah, neboť ejhle, král sionský, m i s e h, pomazaný Páně slavil svůj vjezd! Lid israelský byl vykoupen, koruna zářila na jeho skráni, sedal na trůn připravený mu od věků, slíbený mu již, když ještě ani nebyl národem, když kočoval ještě jako veliká rodina volně pouští, v době prvního svítání lidstva! Lid israelský seděl na trůnu ve svatém Sioně a držel žezlo v rukou a národové světa přicházeli se mu klanět!

Abisaínovi vlhl štěstím zrak. Tu zatáhl jej někdo za rukáv hedvábného kaftanu. Byl to starý už muž.

„Zdráv buď, Meribále," řekl Abisaín, jakoby se probouzel.

„Jak dlouho zde už stojíš bez pohybu?" řekl Meribál. „Modlitby jsou u konce, hleď, všechno se tlačí ze synagogy. Pojď. Nejsi-li hostem jinde, zavítej v můj dům."

Abisaín složil ruce křížem na prsa, usmál se a dotekl se pak dlaní čela, kloně se mírně starci.

„Není střechy v Toledu," řekl, „pod kterou bych tak rád vešel jako pod tvou."

Oba muži zavěsili se důvěrně do sebe a vyšli ze zahrady, která nyní otevřena, vůní svou do šerých, úzkých, hrbolatých ulic dýchala. Temné postavy židů v dlouhých kaftanech a bílé zjevy jejich žen a dcer, zahalené ve světlé závoje, rojily se ze synagogy jako veliké hejno ptáků, temných a jasných, a rozprchaly se po městě.

Abisaín a Meribál nešli příliš daleko. Brali se směrem k hradbám, za nimiž bylo šumot Taja slyšeti, zahnuli v úzkou i ve dne téměř tmavou ulici, tvořenou vysokými, zasmušilými domy, málem bez oken. U jednoho z nich se zastavili před dubovými vraty, pravidelně pobitými hřeby s velikými cizelovanými hlavami krásné, ryze arabské práce. Meribál zarachotil klepátkem a těžká vrata se ihned otevřela. Vešli. Meribál byl jeden z nejbohatších kupců v městě a obýval pravý palác. Vedl svého hosta nyní do sálu, jehož štukové stěny byly mistrnou prací arabských

umělců, byly obdivuhodné vkusem jemně provedených vzorků, oslňující zlatem, stříbrem a barvami, které je pokrývaly. Strop z cedrového dříví z Libánu byl jako temná krajka, tak bohaté bylo jeho dokonalou finessou provedené vyřezávání. Úzkými, vysokými okny bylo viděti na zatmělou už mezi vysokými břehy řeku, na zelenou, svěží, kvetoucí toledskou vegu, nad níž žluté nebe shasínalo, prokmitavé sem tam už stříbrnou jiskrou jevících se pomalu hvězd.

Síň byla osvětlena velikou visací lampou mosaznou, jejíchž třináct plamenů šířilo záři sladkou jako měsíce a libou vůni jako balsámu. Pod ní stál těžký dubový stůl, prostě ale bohatě pokrytý. Abisaín nebyl jediným hostem, síň hlaholila hovorem mnoha pozvaných. Zasedlo se ihned k večeři. Meribál lámal chléb nekvašený, naléval vína a pronášel modlitbu. Když pak po jídle hostům žehnal, když povznesli stříbrné poháry a Meribál chvějícím se hlasem řekl: „Dnes jsme zde, vyhnanci na půdě cizí, napřesrok snad budeme v Jerusalemě," a když při těch slovech nastalo hluboké ticho a oči všech se jakousi nábožnou snivostí zastřely, tu pojednou rozhrnula se jako čarem těžká zelená opona na konci sálu, vyšívaná stříbrnými rozkrojenými jablky granátovými, plnými jader, a proud bílého světla lil se v poměrně šero hodovní prostory. Všickni obrátili se překvapeně tam, a pohled, který se jim zjevil, okouzlil je na-

prosto: Dvacet bíle oděných panen sedělo v polokruhu pod visícími lampami ze stříbra, safírového a rubínového skla, tvořícími jednotlivé skupiny na delších a kratších řetězích, podobajícími se takto zářícím konstellacím. Dívky vesměs krásné, byly v stejných rouších, černé jejich vlasy, volně splývající, napuštěné vůněmi, byly myrtami a fialkami propletené. Seděly na nízkých stolicích a každá třímala pozlacenou harfu. Uprostřed nich seděla dcera Meribálova, Rispa. Spanilá jako bílá růže, měla oči temné, lunné záře, vlasy její však byly jako rozpuštěné zlato. Uprostřed těch temnokštícich děv zdála se jako polita sluncem. Zasáhla nyní v struny a ostatní dívky činily dle jejího příkladu. Zvuky nástrojů lily se síní jako bublání velikého potoka, jako šum hlubokého pramene, jako šelest větru, táhnoucího olivovým hájem a z pozadí jednotvárné, táhlé, mlhavé té hudby vytryskl zpěv Rispin jako z šelestu polních klasů píseň skřivánčí. Opěvala slávu a lesk Siona budoucnosti, toho středu šťastnějšího lidstva, kde panovati budou blaho a spravedlnost, kde slz nebude ani křivd! Opěvala toho, jejž slíbil Bůh a jenž vycházeti bude jako hvězda na nebi, on, prorok a král, pastýř národů! On přijde v slávě své, pomazaný Páně, ratolest na stromě Davidově, větší než David, větší než Šalamón, on, povýšený Bohem, jako prapor nad pokolením lidským! Postaví se na výš sionskou, a v onen den otevře Jahve ruku

svou, by sebral ostatky svého lidu vyvoleného a přijdou z Assaru a z Misraima, z Patru a ze země Kuš, z Elamu a Senaaru, z Hamuthu a z ostrovů mnohých moří, by svědky byli slávy sionské! —

Tak zpívala Rispa a srdce všech jí naslouchajících zachvívala se v hloubi prsou. Dozvuky harf a sladkého jejího hlasu chvěly se zmírajíce síní a mnohý tlumený vzlyk ozýval se tichem, prozrazující dojmutí, nadšení, radostnou naději, již Rispa slovy svými a svým uměním byla vzbudila. Abisaín byl nejhloub dotknut ze všech, neboť vlastní jeho nedávná vidina stála znova před ním, ozářena srdce jímajícím čarem.

Dívky však vstaly teď, odkládaly nástroje, sňaly věnce s hlav a vešly do síně. Rychle splítaly malé kytice z fialek a myrt, které jim dříve byly skráně zdobily, a rozdávaly je hostům. Meribál vzal svou dceru za ruku a políbil ji na čelo. Temný požár sklopených očí jejích sýlal dlouhé paprsky nocí řas, stínících mramorově bílou, ryze krásnou její tvář. Mystický obsah jejího zpěvu zanechal v snivém jejím úsměvu stopy nevyzpytatelného kouzla. Ruce její, držící kytici fialek, chvěly se.

„Můj otče," zašeptala, „komu dám ty květiny?"

„Komu bys chtěla?" odpověděl Meribál.

Rozmýšlela se chvíli. Sklopené oči pozvedly se na polo a potkaly se se zraky Abisaínovými, z nichž se linula záře nadšení

a obdivu. Pozvedal ruku dívce vstříc, jako by říci chtěl: Mně náleží ta kytice!

„Komu bych ty fialky podat chtěla?“ opakovala v zamyšlení po otci dívka. „Nuž, tomu, jenž nejlépe umí své bratry milovat!“

A pozvedla kytici proti Abisaínovi, jenž rychle po ní sáhl, ale Meribál byl ještě rychlejší, stoupl mezi dívku a mladého muže a pravil hledě ostře na něho:

„Ne, Rispo, ne tomu, jenž umí nejlépe bratry milovati, kytici svou dáš, ale tomu, jenž umí nejsmrtelněji vrahy svého lidu nenávidět!“

Z očí Abisaínových sršely blesky a dívka zbledla.

„Pak jsou ty květy přece moje!“ zvolal mladý muž, „neboť požáru mého záští proti tomu, jehož jméno vysloviti zde nechci, a jejž nazývají ‚spasitelem‘, nevyrovná se nenávist nikoho z vás! Klet buď ten lžiprorok, jehož vzpomínka se i v té slavnostní chvíli v paměť mou rouhavě dere!“

„Dokážeš pravdu svých slov o velikosti svého záští?“ tázal se Meribál. „Slibuji ti, že pak budou ty květy tvé, i ta ruka, která je třímá.“

Abisaín ohlížel se na mžik opatrně a pak řekl:

„Zde mluviti nelze o mých záměrech.“ Krásná jeho ústa zkřivila se ohyzdně a celá jeho tvář byla v neprospěch jeho změněna.

„Otče," šeptala dívka, „odveď mě."

Oba muži pohlédli na ni a viděli, že zbledlá zápasila se mdlobou. Abisaín vykřikl bolestně. Všechno hrnulo se teď s otázkami kolem Rispy.

„Jsem pouze umdlena," pravila, přemáhajíc se dívka, a nutila se k úsměvu. „Prosím, odveď mě," opakovala pak otci. Hosté se rychle rozcházeli a Meribál a Abisaín vedli Rispu dlouhou chodbou do její komnaty. Opírala se o oba a měla podpory té velice třeba, byla seslábla. U dveří komnaty zastavil se Abisaín a Meribál mu kývl na rozloučenou. „Kdy tě uvidím?" tázal se.

„Za hodinu v síni hodovní," zašeptal Abisaín a pak loučil se s úsměvem plným lásky s Rispou.

„Povím ti věci podivné," zašeptal pak ještě na odchodu Meribálovi. Když tento s dcerou svou v šeru komnaty zmizel, vyběhl Abisaín konečně na ulici.

Abisaín chtěl domů, ale zdálo se mu, že by v uzavřeném pokoji se zalknul, srdce jeho tlouklo mu tak mocně, až se dech mu krátil. Bloudil tedy raději městem, mísil se do davu na velkém náměstí Zocodover, kde pod arkádami, táhnoucími se tehdy ještě kol a kol, celé obyvatelstvo toledské se procházeti a svěžího, večerního vzduchu požívati se zdálo. Ale veselé tváře těch nenáviděných křesťanů, úsměvy jejich a bezstarostný hovor jej rozčilovaly, a když se nyní ozýval i hlahol

zvonů a všecko na náměstí hlavy obnažilo, aby se „zdrávas" pomodlilo, uprchl jako štván do tmy nejbližších úzkých ulic.

V tichu jejich pookřál a vidina zlatovlasé Rispy vrátila se v jeho duši a naplňovala ji jako vůně balsámu z Jericha. Oči jeho bloudily po průčelích domů a paláců, nad jejichž vraty mohutné znaky z kamene vytesány hrdě rody obyvatelů hlásaly, bloudily k oknům, jejichž železné kované mříže bohaté lupeny a květy své rozkládaly, bloudily po skulptovaných vlysech a římsách, až vzhůru k fantastickým odkapům, jejichž chrliče se šklebily v podobě polo zvířat polo démonů. Abisaín ani nevěděl, co vidí, ani nevěděl, kde chodí, až se pojednou v městské bráně ocitl. Prošel jí a spěchal, kam ho šum řeky lákal. Zastavil se na pradávném mostě de Alcántára. Večerní vzduch ovíval mu tvář, hvězdy svítily teď už plným leskem na Toledo, žulový ten pomník slávy, trůnící ve chmurném majestátu na příkrých skalách, ježící se věžmi k temněmodrému nebi, obemknut pasem svých vysokých ocimbuřených valů, u jejichž paty se valil Tajo a z hluboka zpíval. Kvetoucí na druhém břehu vega omamovala vůní zahrad a polí jako kaditelnice, dýmající slav nostně před oltářem. Vzrušen tím vážným a velkým pohledem vzpomněl si Abisaín opět ideálního Sionu, jak o něm před synagogou snil, jak o něm a jeho králi Rispa zpívala. Úsměv blaha zazářil na jeho tváři a nohy

jeho, jakoby mu v pamět chtěly přiváděti, že se pod střechu vrátiti měl, kde ona dlí, kráčely samy, aniž by o tom Abisaín věděl, zpět do města. Stoupal, kolébán sny o glorii Sionu a o lilianí luznosti dcery Meribálovy, svahem vzhůru, prošel Valmardónskou branou, bral se úzkou uličkou na malé náměstí a tam se pojednou zarazil. Zpěv ženských hlasů vnikal mu v sluch, sladký a tichý a nesený, dav lidu zaplavil náměstí, unesl jej několik kroků s sebou a zatlačil jej ke zdi domu, kde Abisaín sebou hnouti nemohl. Zíral před sebe a zatřásl se nevolí. Stál proti poustevně Kříže, před samým jejím kostelem, Krista Světlého. A nyní zjevily se též ty zpívající ženštiny, v bílých rouších, pod bílými závoji, každá s hořící voskovicí v ruce. Byl to průvod jeptišek. Stříbrný zvuk zvonu kostelíčka mísil se nyní v jasnou, tichou, svatou jejich píseň. Žalm jejich nesl se balsamickým vzduchem večera, proniknutým vůní stromů, šumících za poustevnou, právě tak, jak byly šuměly před synagogou při modlitbách dětí Israelských, a podobně jako Rispa pěly o Sionu a králi jeho, tak hlásaly nyní jeptišky božskou velikost a slávu vyvoleného krále: „Vykvetla ratolest na stromě Isai, syn z rodu Davidova narozen! A Bůh jej povýšil jak prapor z purpuru a všechny světa národy se klaní mu! Hosanah! Pějte slávu králi sionskému, Kristu Ježíši, vykupiteli, synu božímu!“

Abisaín zaskřípal zuby, ten zpěv zdál se mu posměchem na jeho idealy, na jeho naděje, na vše, co nejdražšího uvnitř svého srdce choval, posměch na jeho pobožnost, na jeho modlitbu, na jeho sny! A nemohl učiniti krok, aby utekl těm trýznícím ho dojmům, neboť lid stál před ním, stál v pravo, v levo, všude a nehybně, jako ta stěna, o kterou se podpíral. Abisaín přál si býti hluchým, aby neslyšel, slepým, aby neviděl, ale zraky jeho jakoby navzdor otvíraly se dokořán a upíraly se samovolně, bez jeho přičinění dovnitř osvětleného kostela, jehož dvéře otevřeny do tmy ulice zely. Obě malé lodi chrámu byly zaplaveny září lamp, visících s klenby, jejíž prosté kamenné oblouky se křižovaly, spočívajíce na čtyřech sloupech arabsko-byzantinského slohu. Mezi světly visel štít, na němž plál zlatý nápis: „Mne nosil král Alfonso VI. a pověsil mne v této poustevně, když dobyl Toleda na nevěřících a když zde pod tímto sklepením se sloužila první v městě svatá mše.“

Abisaín odtrhl zraky svoje nyní násilně od toho nápisu a hledy jeho svezly se na bílou theorii těch hořící svíce třímajících jeptišek, které se pomalu blížily zázračnému, slavnému kříži, nesoucímu sochu Spasitelovu, známou pod názvem „Krista Světlého“, dle něhož se tomu kostelu jména dostalo. A nyní počaly řeholnice znova zpívati: vylévaly bledé ty panny se zraky planoucími mystickým žá-

rem hymny svoje, jako balsám vonící u nohou sochy Kristovy, ten balsám však, ta vůně zázračná zdály se Abisaínovi že ukradeny jsou ze svatých sadů hebrejské poesie, by mrzce sprofanovány, vyvrženy byly na místě nesvatém. Průvod stanul před hrubě tesaným tím křížem, s něhož Kristus shlížel, socha dosti neuměle provedená, ale s obličejem plným dobroty, na němž se utrpení a soustrast jevily. Jeptišky klekaly v prach, pak povstala jedna po druhé a s pozdravem králi sionskému líbaly soše hřebem proniknutou nohu. Abisaín cítil cos jako mdlobu, způsobenou potlačeným zuřivým vztekem svým, zdálo se mu, že se zalkne, nevykřikne-li strašnou nějakou kletbu nad těmi demonoklaniteli a nad samou zsinalou tou modlou. Hledal v paměti své zaříkání čaromocné, vnuknuté mu tajnou, skrytou vědou, jíž se oddával, zaříkání, kterým by i ty jeptišky i ty ostatní modláře v kostele a na ulici v mrtvý kámen obrátil. Konečně podařilo se mu zavříti oči a krev proudící mu v hlavu jej ohlušovala. Tak stál chvíli jako v bezvědomí; když oči zase otevřel a opět ten Kristovu nohu líbající lid uviděl, projela mu náhle podivná myšlenka mozkem, úsměv jeho trpký a plný záští změnil se ve vítězoslavný úškleb a z očí svítila mu zlá a divoká radost. Zahleděl se do tváře Spasitelovy, jejíž oči se mu zdály, že se obracejí k němu a na něho se upírají, pozvedl pěst nepozorovaně a za-

šeptal: „Na shledanou, lživykupiteli, na shledanou! Ano, my se shledáme!“

Bylo to možné? Šeptaná ta slova zdála se, že našla ozvěny v kostele a přicházela Abisaínovi zase jako šept nazpět v sluch: „Ano, my se shledáme!“ znělo mu to v uších zvukem tichým a tajůplným, a rty té sochy, toho dřevěného Krista zdálo se, že se zachvěly! Abisaín sebou trhl, ale pak pokrčil rameny, věděl, že to byl pouhý klam rozčilených jeho čivů. — Podařilo se mu nyní podél zdi domu volnou cestu davem nalézti a plížil se v stínu, sám temnější ještě stín, náměstím a zahnul do první ulice, která se mu naskytla. Pak spěchal pustnoucím už městem, hrbolatou cestou bez dalších překážek do domu Meribálova. —

Když vešel Abisaín do síně hodovní, panoval tam nelad, židle byly převrženy, zbytky kvasu, poloprázdné poháry a mísy byly posud na stole, jediná svíčka hořela na jednom z kandelábrů, a tma byla ve všech koutech.

Znavený Abisaín vrhl sebou na sedadlo nedaleko poloodhrnuté zelené záclony, za níž se byly divky s harfami objevily.

V tom okamžiku vešel též Meribál.

„Jak vede se tvé dceři?“ tázal se spěšně Abisaín.

„Myslím, že spí,“ odvětil Meribál, „nebylo to nic než chvilkové unavení následkem

4*

postu a pak rozčilení mezi zpěvem. Mluvme však o záležitosti, jež tě sem přivedla zpět."

„Ta záležitost týče se však též jí," řekl mladý muž. „Žádám ji za ženu. Víš to již dosti dlouho, že na Rispu si myslím. Je ti známo, že jsem snad tak bohat jako ty, a víš, že jsem tebe vždy jako otce ctil. Zdálo se mi, že jsi nakloněn mým nadějím. Proč kladeš mi náhle podmínky?"

„Protože nemám syna," odvětil Meribál, „a kdo má po mně plamennou mou nenávist proti nepřátelům našim dědití, ne-li můj zeť? Rispa? Ženy nedovedou nenávidět — leda toho, jenž je milovati neumí."

„Ty víš, že umím nenávidět jako málo kdo," řekl Abisaín, „a Rispa pozná, jak umím milovati."

„Myslím, že umíš nenávidět," řekl Meribál, podávaje mu ruku, „a kladl-li jsem podmínky, a žádal-li jsem důkaz tvého záští, jednalo se mi jen o to, abych nalil oleje do ohně, jednalo se o to, bodnouti tvé záští jako oře, aby se vzpružilo."

„Toho nebylo, věru, třeba," odvětil Abisaín, „ale jednání tvé ponese ovoce. Bodl jsi mě, jak pravíš, a vehnal takto na cestu vedoucí k činu, z pouhých mlhavých úmyslů. Budeš spokojen. Poslyš! Bloudil jsem na slepo ulicemi. Kroky moje zavedly mě k tak zvané poustevně Kříže. Byl jsem davem přinucen státi se svědkem mrzké modloslužby těch prokletých. Líbají nohy dřevěnému lži-

spasiteli. V okamžiku, když jsem je proklínal, vnuknul mi Bůh myšlenku pomsty. Staneš se svědkem, že sami toho svého Krista budou s kříže trhat, proklínajíce ho."

„Pochybuji," řekl Meribál chladně a nedůvěřivě. „Obraznost tvoje tě zavádí. Ale vysvětli."

Abisaín oddychoval chvilku, pak jal se takto mluviti: „Víš, že oddal jsem se horlivě tajnému učení, že pěstuji magii, že obírám se alchymií. Hledám životní elixir a snažím se vyráběti zlato. Posud nedosáhl jsem ani jednoho ani druhého, ale na cestě k velikým cílům nalezl jsem pouhou náhodou mnohou vzácnou věc. Elixir věčného mládí, života neznám posud, dobře však elixir smrti. Nalezl jsem sloučeninu, jed strašlivý. Jediná plná fióla stačila by na otrávení půl Toleda. Pouhé jeho vdychání schvacuje jako blesk. Raduj se se mnou."

„Koho chceš otrávit a jak?" tázal se Meribál a začal se mimoděk třásti.

„Sto, tisíc, dva tisíce těch nevěřících psů," vzkřikl vášnivě Abisaín, „padne mým přičiněním zítra již v prach, zčernalí, s vytřeštěnýma očima, s křečovitým šklebem na tváři! Raduj se se mnou!"

Meribál ho držel za obě ruce, oči mu sršely.

„Mluv, jak, kde?" šeptal.

„Nevěděl jsem jak a kde," řekl Abisaín. „Když jsi mi řekl: dej důkaz své zášti, chtěl

jsem ti přinésti ten jed. Ale pravím ti, že jsem bloudil městem, že jsem viděl modloslužbu toho lidu. Slyšel jsem jeho zpěv, posměch pravému králi sionskému, a zřel jsem tomu lživykupiteli v zsinalou tvář. Nuže, neřekl jsem ti, že Bůh sám mi vnukl myšlenku pomsty? Anděl jeho vedl mě před kostel Krista Světlého, jak jej nazývají. Líbají nohu té modly: napustím ji jedem tím. Smrt bude státi vedle kříže, bude je kosit, mor rozestře strašná křídla svá, a ti, kteří bratry a sestry své jako bleskem schváceny pod samým křížem padat uvidí, ti budou modlu s oltáře trhati a povalí ji proklínajíce v prach! A já budu stranou státi a budu se smát, smát, smát!" — A dal se do tak strašlivého, šíleného, křečovitého smíchu, že se Meribálovi vlasy ježily. Zelená záclona, vyšitá stříbrem, zachvěla se silně, ale oba muži dívali se na sebe tak dychtivě, že to nepozorovali. Meribál objal Abisaína a pravil: „Jsi zkázonosný jako Satan! Jsi pln vznešené nenávisti a klaním se před tebou! Tys synem mého srdce! Jdi a jednej! Netřeba ti říci, že veškeré bohatství moje bude tvé, vše, co mám, i s Rispou, perlou mého domu."

Doprovázel jej až před vrata na ulici, kde jej políbil, kde mu žehnal a kde se rozešli. —

Zatím vyšla Rispa ze svého skrytu, držela se chvějící rukou za zelenou záclonu, třpytící se vyšívanými stříbrnými jablky gra-

nátovými. Byla bledá jako přízrak, krásná jako hvězda, posud oděna bílým slavnostním rouchem, kmitajícím se perlami. Hleděla směrem ke dveřím, kterými otec její a Abisaín byli zmizeli, oči její se plnily slzami.

„Bože, ty to nedopustíš?“ šeptaly její rty.

Svěsila hlavu a zamyslila se, sepjala ruce a pravila tiše, hledíc do šera síně: „Kriste, na tebe myslila jsem dnes, když pěla jsem slávu Siona. Já věřím v tebe, umučený Bože! Říkají, ty že jsi smilování samo. Odpustíš mu? Kriste můj, já miluji toho muže, ale jde z něho hrůza. Miluji jej. Co žádáš, abych učinila pro vykoupení jeho?“ Mlčela, jakoby očekávala odpověď. Bylo ticho. Pojednou spadla jediná voskovice, hořící v mosazném velkém kandelabru, rozbila se na tři kusy o mramorovou dlažbu sálu a shasla. Ripsa sebou zachvěla a zakryla si tvář. Pak ji pozvedla, utřela slzu, která jí tekla po líci, a řekla bolestně: „Žádáš mé zničení?“ Stala se pak náhle klidnou a dodala: „Ne, ty nechceš zničení, ale oběť!“ Hledala po tmě cestu ze síně.

Kostel Krista Světlého býval po celou noc otevřen, neboť mnohdy vstávali nešťastní, od jejichž lůška prchal sen, a utíkali se k soše Spasitelově hledati útěchu a utišení zmítaných svých duší. Abisaín mohl tedy snadně strašný svůj záměr uskutečniti. Šel pozdě v noci, když už celé město spalo, do svatyně, vy-

číhal okamžik, kde ani v kostele ani na blízku živé duše nebylo, a při slabém svitu jediné před oltářem hořící lampy připlížil se, zahalen v temný plášť, k obrazu božímu. Pravá noha Kristova kryla úplně druhou, tak že pouze tu jednu jedem napustiti stačilo, an se levé pod pravou skryté ret žádný dotýkati nemohl. Abisaín vykonal rychle svou nesvatou práci a vyšel z kostela. Chodil pak do úsvitu po ulicích, byl příliš rozčilen, než aby ulehnouti mohl, a když slunce vycházelo, vrátil se do kostela, schoulil se v nejtemnější kout, klonil se zakuklen jako v hluboké modlitbě téměř až na zem, ale žhavé jeho zraky neodvrátily se od krucifixu, mezi tím, co v hloubi srdce rouhavé kletby pronášel, ani na okamžik. Kostel se plnil pomalu, postavy žen, zahalené v temné závoje, rýsovaly se neurčitě v šeru, šumné kroky mužů zvonily o dlažbu, ale nikdo neblížil se krucifixu. Byloť zvykem teprve po mši tam modlitby konati, když kněz byl lidu žehnal. Abisaín byl netrpěliv, ale nedočkavost jeho zdála se teď ukojena, neboť hle, ztepilý ženský zjev, jehož spanilost ani těsnější závoj a plášť než těch ostatních úplně zakukliti nemohly, vešel a mířil rovnou cestou ke kříži. Žena sklonila se před křížem a Abisaínovi trhlo to mimoděk srdcem, zdála se mladá a krásná! Teď zdálo se, že dotkne se jedu na soše — ale žena klesla na obličej a zůstala nehybně jak mrtva ležeti. Abisaínovi se téměř ulehčilo. Zároveň ozval se zvon, svíčky na

oltáři už plály a kněz s kalichem, zakrytým brokátovou rouškou, se zjevil: Začala mše.

Abisaín přemohl svůj nenadálý soucit a skřípal zuby, jsa nucen súčastniti se celého svatého křesťanům obřadu. Slyšel a viděl však vše jen jako v horečném snu a oddychl si spokojeně, když kněz od oltáře odcházel. V tom okamžiku však zaplál kostel velikou září, zahlaholil svatý zpěv, a průvod jeptišek objevil se v kostele jako včera na večer. Zpívajíce chválu králi sionskému, blížily se panny hořícími svícemi, se zářícími zraky zázračnému krucifixu, by jej líbaly. Abisaínem třásl vnitřní ďábelský smích. Již stály před křížem a abatyše pozvedla závoj svůj a rty její hledaly hřebem proniklou nohu Spasitelovu. Tu pozvedla se náhle ona temná ženská postava, která po celou mši jak mrtva na zemi na tváři ležela, stála okamžik, vysoká, stepilá, plna tiché důstojnosti mezi abatyší a krucifixem, kývla velitelsky jeptišce, by ustoupla, učinila krok, objala kmen kříže oběma rukama, schýlila hlavu a chtěla polibek na jedem napuštěnou nohu vtlačiti. Teď zazněl výkřik udivení všech v kostele jako jediným hrdlem a celé shromáždění zdálo se podivem jako zkamenělé, neb ejhle, když se rty oné ženy soše blížily a už už se jí dotýkati chtěly, hnul dřevěný Kristus náhle nohou svou, hřeb z ní vypadl a noha šinula se po kříži vzhůru tak vysoko, že ji se země dosáhnouti už nebylo lze, a tak ohnuta v koleně, opřena šlapadlem

o kříž, zůstala bez pohybu v původní zdřevělosti své. Ozvěna výkřiku zalehla, bylo ticho, ale pak ozývalo se nadšené volání: „Zázrak! Zázrak! Zázrak!“

Ti nejblíže však u kříže stojící křičeli nyní: „Ano, zázrak! Ale co znamená? Že ta, jež Kristu nohu líbat chtěla, té milosti jest nehodna! Je to veliká hříšnice a chtěla se Bohu rouhati! Chopte se jí, chopte se jí!“ Ruce sahaly po ní, trhaly jí plášť a závoj, ona však se klidně a majestátně vzpřímila a stála v oslňující kráse své, v záři planoucích svíček. Byla to Rispa. Bílé její roucho kmitalo perlami, zlaté jehlice, zdobené safíry, hořely jí v plavých vlasech, a temné její oči plály jako černé hvězdy.

„Židovka! Židovka!“ křičel lid pln záští a hrůzy.

„Přišla posmívati se Kristu! Kamenujte ji!“

Rispa nejevila strach a temné hvězdy jejích očí obracovaly se ke kříži. Úsměv sladký a snivý jevil se jí kolem rtů, které zdály se, že šeptaly: „Pane, slyšíš je?“ Abatyše vztáhla ruku po dívce a pravila: „Buď ticho v chrámě božím! Nesuďte! Ta dívka nemůže býti hříšnicí. Já chráním jí. Hle, ramena moje ji objímají, v mé náruči jest jako v asylu mého kláštera! Nikdo nesmí se jí dotknouti!“

Nastalo hrobové ticho, kol abatyše a židovky tvořil se volný prostor. Stály obě žen-

štiny plny cudného půvabu, jako v zahradě vyrostlé lilie, plny luzného čaru, neboť abatyše, ač starší Rispy, byla krásná a bílá jako ona.

Jeptiška pohlédla vážně na dívku a pravila: „Přišla jsi se rouhati?“

„Ne,“ odpověděla dívka s velikým zrakem, hlasem čistým, jasným, pevným a tak přesvědčivým, že kdo ji slyšel, uvěřiti musel mimoděk.

„Vysvětli své jednání,“ pravila abatyše.

Rispa vzdychla, mlčela chvíli a pak odpověděla:

„Nesuďte lid můj tvrdě pro jednoho provinilce. Což není zločinců i mezi vámi? Vězte tedy, našel se člověk mezi syny Israele, jenž záštím zaslepen neporozuměl Bohu otců mých, Bohu, jenž jest přece Bohem vaším též! Ze zášti natřel nohu této sochy strašným jedem. Polibek značil okamžitou smrt. Dověděla jsem se vše, a přišla jsem vás zachránit. Má smrt měla vás varovat. Svým životem chtěla jsem vykoupiti hřích onoho člověka, Za jeho záští dávala jsem lásku svou. Bůh však smiloval se nade mnou a nepřijal obět mého života. Teď víte vše.“

„A proč neudala's raději toho člověka, toho bídníka?“ ozval se hlas z temného kouta kostela. Promluvil tak Abisaín sám. Byla to první slova, která pronésti dovedl. Hrůzou schvácen, když Rispu poznal, zůstal jako

změněn v sloup bez pohybu, bez myšlenky, bez dechu. Dívka poznala ihned jeho hlas, zachvěla se, zakryla si tvář a zbledla.

„Ano, proč neudala's jej?" ozvaly se hlasy.

Dívka obrátila uslzenou nyní tvář ke kříži a odpověděla: „Já prosila Krista, by mi dovolil zachrániti onoho muže. Nechtěla jsem, a nechci posud jej vydati vaší pomstě."

„A proč jej šetřiti?" křičeli vášnivě se všech stran.

„Ó, vy mě trýzníte," zalkala dívka, tulíc se k abatyši řekla jí: „Já milovala jej!"

„Ubohá!" odvětila abatyše a objala ji těsně.

„A již nemiluješ jej?" tázal se mroucím hlasem opět Abisaín, který více uhodl než slyšel, co divka abatyši šeptala.

Dívka se vzpřímila.

„Váhala jsem mezi ním a Kristem," řekla pak, „to jest mezi nenávistí a láskou. Volila jsem lásku. Utíkám se ke Kristu a jemu jen chci náležet. Tebe, sestro moje," řekla obrátíc se k abatyši, „tebe poslal Bůh, ty holubice míru! Veď mě v svatý svůj dům, neboť nemám jiného teď přístřeší. Lid můj a rodina má mě vyvrhnou. Ale Bůh mě přijme. Nechť dvéře tvého domu se za mnou zavrou na věky!"

„Buď chválen Bůh!" řekla abatyše a vtiskla dívce polibek vítající na čelo.

Abisaín klesl k zemi jako zničen. Ale znova ozývaly se hlasy ze středu lidu, hlasy pochybujících.

„Kdo ví, mluví-li ta dívka pravdu," voláno, „a neodvrátil-li se přece Kristus od ní jen s ošklivostí?"

Všecko hledělo ke kříži, a hle, nový div! Noha sochy byla na starém místě svém, přibita hřebem ke dřevu kříže. Abatyše pozvedla hlas: „Lide malé víry!" zvolala. „Proč pochybovati? Je vám třeba důkazů nových? Nuže, jsemť bez viny nejmenší, neb ráno zpovídala jsem se a přijala tělo Páně v kapli klášterní. Odvrátí-li se Kristus ode mne, v pokoře skloněné, bude to ošklivostí?"

Rty její blížily se k polibku soše, a ejhle, zázrak se opakoval, a opakoval se po třetí, když starý kněz, jenž byl právě mši sloužil, se taktéž soše blížil, by ji celoval. Tu propukl celý lid v jásot až šílený. Zvěst o tom, co se stalo, rozlétla se bleskem po městě, všechny zvony vyzváněly jako v svátek největší, smyli stopy jedu svatými oleji a svěcenou vodou se sochy a nosily ji ve veliké slávě celým Toledem. Květy pršely na ni se všech oken, dívky a ženy házely své šperky na cestu, kudy nesena byla, a celé město tonulo v radosti.

Židé však uzavírali se do svých domů, sypali si popel na hlavy, a Meribál až nesmyslně polekán, sebral poklady své a uprchl ve velikém strachu z Toleda, proklínaje své

dítě a hledaje útulek mezi mohamedány v Andalusii. Rispa však našla domov v tichém klášteře, kde čekala křest a roucho novicek. —

Otupen, zničen, zlomen vlekl se v té vřavě Abisaín domů, klesl na své lůžko v horečce, rovnající se šílenství a tak ležel téměř po celý měsíc. —

Uzdravoval se pomalu, a když vstal, chodil jako bez duše. Svět zdál se mu tak prázdným! Nevěděl ani dobře, co se mu stalo, cítil jen, že mu srdce jako ranou stále krvácí, něco jej tam pálilo jako neuhasitelný žár. Byla to nenávist, záští, které nebyl pomstou ukonejšil. Za nějaký čas začal jasněji rozjímati.

Rispa byla tedy ztracena, byla v klášteře, pronevěřila se svému lidu, svému Bohu, odřekla se svého otce, odřekla se své lásky. Jak jej to bylo tenkráte v kostele zkrušilo, zničilo! Ale teď neměl pro ni více než úsměv pohrdání, byla pro něho mrtva. Tenkráte v kostele přál si smrt, ale dnes děkoval Bohu, že nebyl zemřel, neb byla-li láska jeho mrtva, byla nenávist jeho a žízeň po pomstě na tom, jenž vše jeho hoře způsobil, tím živější, tím vzrušující, tím ostřeji bodající, tím silněji pohánějící jej k nějakému činu plnému nejkrutější vášně. Příčinou všeho žalu, všeho utrpení byl Kristus. Óh, boj mezi Abisaínem a lživým prorokem na kříži nebyl ještě u konce! A zjevil-li se obraz Ježíšův, tak nenáviděný

náruživé jeho duši, opakoval opět a opět dávnou hrozbu svou:

„My se ještě shledáme!“ —

Jednoho dne vyšel Abisaín na dalekou, dalekou vycházku podél Taja, směrem k Talavéře de la Reina. Radoval se z toho, jak mu přibývalo sil. Když přišel do strmých, holých roklí, spatřil sluj, tměla se mu vstříc, jakoby jej do svého stínu k odpočinku zvala. Byla poněkud stranou od cesty a kol kolem skalnatá poušť. Od prahu jeskyně byla překvapující vyhlídka mezi dvěma úbočinami daleko do niv toledských, kde v mlze vzdálenosti se věže a kopule města zjevily. Abisaín vešel do sluje a usnul za krátko. Když se probudil, bylo hluboké šero a cítil chlad. Sebral velikou náruč suchého roští a svadlých travin a zapálil si oheň. Clonou vzplanulé vatry hleděl na smrákavé nebe a jevící se tam jednotlivé hvězdy. Nepamatoval se dobře, co se mu bylo právě zdálo, ale měl mlhavé o tom ponětí, že sen jeho byl pln velikých starozákonných vidin. Zahloubal se do myšlenek, a horečka, která jím byla po celou dobu choroby jeho tak lomcovala, začínala se mu vraceti, začínala se ho pomalu opět zmocňovati. Myšlenky jeho nabývaly neurčitého sice, ale zvláštního vzletného rázu. Z mlhy zapomenutých, před chvílí teprve prosnilých snů nořila se mu gigantická postava proroka Eliáše. Viděl ohromný, nadlidský zjev ten v celé temné velikosti čnící nějaké hory,

a bylo mu v té jeskyni, jakoby sám v sluji na Horebu dlel. Tak asi dívaly se tenkráte hvězdy na Eliáše též, jako nyní na něj, tak bušilo prorokovi asi srdce a kolovala v žilách nepokojně, vzrušeně krev, když mu vnitřní vnukl hlas, že Jahve v celé velebnosti své půjde kolem Horebu! A Eliáš vyšel z jeskyně, a hle, temná bouře, plná děsu a hukotu valila se nebem! Hora se třásla, skály pukaly, hromy řvaly: ale Bůh nebyl v té bouři! Pak trhalo hrůzyplné zemětřesení základem světa, zdálo se, že vše se kácí nazpět v pusté nic: ale Boha nebylo v tom kataklysmu! Pak pršel oheň s nebes, jakoby zemi pohltiti chtěl, ale Bůh nebyl v tom požáru oblohy! Tu, slyš, ozývá se tichý, tichý van a Eliáš se zachvěl, hrůza větší než před bouří, než před ohněm, než před zemětřesením jej schvátila, zahalil tvář pláštěm svým, by nezhynul, neb v šepotu tom nezemském poznal, že se tajil, že se skrýval Jahve! Abisaín prožil všechnu tu hrůzu posvátnou nyní v několika okamžicích, Jako prorok sám, a hleděl, chvěje se, pátravě, nevěděl po čem, do prázdna. Oheň shasínal, clona dýmu stála mezi ním a otvorem sluje, a kouřem viděl, že hvězdy se topily v přívalu mračen. Slyšel hučení a fičení větru a svět měl vzezření nezemské. Abisaín cítil cosi jako dech člověka na své tváři, vlasy se mu ježily a náhlý mráz šel jako ledová jiskra celým jeho tělem. Abisaín myslil, že zšílí, neb hle, zjev Kristův, jak jej

znal z kostela poustevny Kříže, přicházel šerem jako paprslek, byl bledý, slabě zářící jako zamlžená luna, ramena jeho byla rozpřáhlá, přicházel blíž a blíže, přesladký čar linul z jeho smutných očí a vnikal Abisaínovi až do srdce, rty jeho dotýkaly se téměř jeho rtů jako polibkem a hučením venku větru a duněním blížící se bouře, šel ten tichý, tichý van, jak na Horebu, a hlas v něm tajeplný šeptal: „Pojď v náruč mou a zahalím tě pláštěm lásky své! Slitování moje jest hlubší než tůň moře, než bezdno neobsáhlých nebes! Jsem tichý jako holubice, ale van mého hlasu, hlas mé lásky překoná hukot větrů a vřavu bouří a víření vášní pekel!“

Rty Kristovy byly už na rtech hrůzou zkamenělého Abisaína. Sebral všechny síly své, ucouvl a vzkřikl jako smyslů zbaven: „Zpět, prokletý! Zpět, příšero pekel, o nichž se zmiňuješ!“

Vrhl sebou na zem, tloukl čelem o skálu. Vyskočil. Zjev byl zmizel. Oddychl si, ale vlasy jeho byly posud zježeny. Prchal ze sluje. Nebe bylo nyní černé jako jeho nenávist, blyskavice zjevovala ob čas zsinalý při jejím svitu kraj a zdáli duněly hromy. Abisaín dal se do šíleného útěku. Prchal nivou podél hučící řeky a nezastavil se dříve, než u samého mostu de Alcántara, kde bez dechu klesl. Nebe se otevřelo dokořán, fialový jas zaplavil na okamžik obzor a Abisaín viděl v té strašidelné záři Toledo se strmícími

věžmi a valy se na obloze rýsovat jako gigantický přízrak.

Povstal jako ve snu a šel jakoby nějakého neznámého pokynu poslechl. Byl brzy v městě, chodil ulicemi, nevěděl kterými, byl jako omámen tím hučením větru, tím dunění bouře, stále blíže a blíže přicházející. Byla už úplná noc, ulice byly prázdné, domy zavřené a nikde světla. Náhle však šlehla mu záře do očí, když zahnul za roh malého náměstí. Abisaín vzkřikl a zaťal pěst: stál před kostelem Krista Světlého!

Lampa kmitala před zázračným krucifixem a Kristus bledý otvíral mu náruč svou tak vstříc, jako v té hrozné vidině ve sluji. Oči jeho zdály se vlhké slzami, bezbarvé rty jeho zdály se, že šeptaly: „Pojď na mé srdce a zahalím tě pláštěm lásky své!“

„Nazarejský lháři,“ zvolal Abisaín, „myslíš, že zvítězíš svým pokryteckým úsměvem? Nejsem slaboduchý jako Rispa! Voláš mě k sobě? Nuže, jdu!“

Vrazil do kostela, byl tak zuřivý, že se ani neohlédl, je-li sám, pádil rovnou cestou ke krucifixu, tasil dýku svou a ponořil ji až po jilec soše do boku. Tu zazněl s kříže bolestný výkřik, socha sebou zachvěla, spadla s rachotem těžce na oltář a kácela se s něho na dlažbu. Lampu strhla s sebou, ta se roztříštila a shasla. Tmou nesl se těžký vzdech a pak bylo ticho jako v hrobě.

Abisaín sedl na zem za sloup a halil se těsně do pláště. Nejdříve cítil leknutí, pak vítězoslávu a divokou radost. Skolil toho Nazarejce v prach! Zabil jej!

Zachvěl sebou. Což byl opravdu spáchal vraždu? Chtěl skácet modlu, a teď bylo mu, jakoby byl zabil člověka, a všechny hrůzy spáchaného zločinu se zmocňovaly jeho duše. Tělo jeho se třáslo, zuby mu cvakaly, a nebylo to strachem. Bylo mu, jakoby náhle v nitru jeho se otvíraly neznámé mu posud propasti, svět, Bůh, lidé, jeho nejvlastnější *já*, vše stálo náhle v jiném světle, s jinou tváří před žasnoucí jeho duší. Čím byl dříve celému světu? Ničím! A teď bylo mu, jakoby byl zločin až k nebi strmícím podstavcem, na kterém stál, a každý, kdo včera ještě bez nejmenšího zájmu kolem něho šel, upíral teď vzrušen, udiven, dychtiv na něho zrak! Celý svět měnil se v jediný, olbřímý prst, a ten prst ukazoval na něho! Nikdy neměl ani život, ani smrt, ani lidé, ani Bůh ten pro něho vážný význam, jako v tom okamžiku, ten určitý obrys, tu zarážející pravdivost. Ten mžik, když nůž do boku Krista Světlého vrazil, byl vlastně celý jeho život! Co bylo před tím, nebylo než dětskou hrou, a co mohlo ještě býti po něm? Nic už, nic! Zločin! Hřích! Hřích? Co to jest? Kletba nebo požehnání? Abisaínovi zdálo se, že to největším blahem, nejsilnějším kouzlem, že to více než modlitba. Nic nebylo jej nikdy tak

5*

bezprostředně před samou tvář Boha pošinulo jako tato vražda! Stál před Bohem nyní! Hřích táhl jej před boží tvář, jako oheň Eliáše táhl za živa v samá nebesa. Bylo to divné, ale koho Bůh volá k sobě, tomu dá padnouti v těžký hřích, odlučuje jej tak od ostatních, by na zvláštním o sobě místě stál!

Tak rozjímal Abisaín a necítil, že ne hřích, ne zločin, ale veliká kajicnost po tom hříchu, po tom zločinu, padlého člověka před boží šine tvář. Ta kajicnost však posud se neozývala v něm. V nitru jeho burácela bouře, i venku zuřila bouře a déšť lil se jako potopa, blesky osvětlovaly město brzy modře, brzy fialově, brzy rudě, vítr skuhral, vyl, zuřil a lkal. Konečně však utišil se vichr, přestával déšť, mraky se rozprchávaly a hvězdy začaly mezi nimi kmitati.

Abisaín vstal, rozvaha a klidná mysl začaly se v něm ozývati, rozechvění jeho usínalo jako ta bouře venku a ten vítr. Abisaín učinil krok a zavadil nohou o strženého Krista. Nevěděl proč, ale pro celý svět nebyl by se na něho podíval. Couvl k sloupu zpět, ale za chvíli, naopak, zmocnila se ho zvědavost podívati se na tu umučenou tvář. Ale bylo úplně tma a nerozeznal ničeho. Vyšel před kostel. Všude prázdno, všude pusto, ticho. Vítr osušoval veliké kameny dlažby.

„Půjdu domů," řekl Abisaín. Ale pak vrátil se do kostela. Hmatal potmě a roz-

jímal: nechá-li sochu zde ležet, bude opět pověšena na oltář s novou poctou, a nebude pak čin jeho marný? Jak mohl býti tak pošetilým a myslit si, že spáchal vraždu? Což dřevo lze zabiti? To lze pouze spáliti, chceme-li je zničit, a to učiní. Pak bude po zázraku. Zasmál se. Hmatal opět po soše, až ji našel, pozvedl ji, vzal ji na záda, přikryl ji i sebe pláštěm svým a chvátal na ulici. Nikde nebylo stínu živého tvora. Abisaín kráčel rychle, socha nebyla těžká. Bezpečně dosáhl náměstí Valdecaleros, otevřel si dům klíčem, který u sebe choval, pádil po schodech vzhůru a vešel konečně ve svou komnatu. Tam teprve cítil, jak velice byl unaven. Hodil sochu na zem, přikryl ji pláštěm a nerozsvítiv ani světla odhodil částečně svůj šat a vrhl se na lůžko. Víčka jeho zavřela se okamžitě a těžký spánek přikvačil a zbavil jej vědomí. Ležel jako kámen. — Neprobudil se, až když mu paprsky slunce do komnaty nezakrytým oknem vnikaly, a když jakési hučení jako vzdálených, rozbouřených vod mu přicházelo v sluch. Nevzpamatoval se hned, co se s ním bylo dálo, měl jen pocit, že něco neobyčejného vězelo jaksi ve vzduchu, že něco nezvyklého v něm se ozývá. Zatím valila se vřava na ulici blíž a blíže, řvalo to pod samými okny jako příboj povodně, a z temného hluku zněly výkřiky: „El Cristo de la Luz! El Cristo de la Luz!“ Tu vrátilo se bleskem vědomí do jeho duše, celý

včerejšek stál náhle jasně a živě před ním, vyskočil s lože v jakémsi neurčitém leknutí.

„Což uhodla ta luza?“ zašeptal.

V tom však byla chodba už zaplavena davem, dvéře jeho, vypáčeny, letěly v komnatu, a na sta očí, plných záští, plných hrůzy, plných hrozeb upíralo se na bledou jeho tvář.

„Co mi chcete?“ tázal se těch, kteří nejpřednější jej za prsa popadali, jakoby jej rozsápati dychtili.

„Přiznej se k svému zločinu!“ řval dav a tisíc pěstí v pokoji, na chodbě, na schodišti, až dole na ulici vznášelo se vzhůru, jemu vstříc.

„Nerozumím,“ zajíkal se Abisaín.

„Tož vysvětlím ti,“ řekl alkalde toledský, který se nyní davem prodíral, a jejž byli probudili, když se celé město při úsvitu bouřilo. „Přicházíme tě zatknouti a povlečeme tě před soud. Proč? Ty dobře víš. Oltář v kostele Krista Světlého je zbrocen krví a svatá socha zmizela s kříže. Ty's rouhavě ji nožem ranil a pak jsi ji odnesl! Nezapírej, vrahu samého Boha! Od oltáře vede stopa krve ulicemi až před tvůj dům, schodiště tvoje je znamenáno krví, práh tvůj je jí zbrocen a ruce tvoje též, jak tvoje roucho, jak zde tvůj plášť!“

Těmi slovy pozvedl plášť, ležící na zemi, a hle, ve veliké louži krve ležel Kristus Světlý, a ústa jeho rány v boku ronila krůpěje jako jasné rubíny!

Tu zahalil Abisaín svou tvář a věděl, že byl ztracen. Jen s namáháním ho uchránil alkalde před zuřivostí lidu a odvedl jej do vězení.

Svatá socha nesena procesím celým městem při hlaholu všech zvonů, tisíce a tisíce světel ji ozařovalo, dým vůní halil ji stále v modrá oblaka a celé obyvatelstvo leželo na kolenou, při pění hymny, když krucifix slavnostně opět na staré své místo postaven byl. Týž den vydali Abisaína neslýchaným mukám. Celé jeho tělo bylo jedna rána a jediná kost v něm nezůstala celá. Uprostřed svých bolestí povznesl Abisaín oči k nebi a z úst jeho vyšlo velké volání: „Eliáši! Eliáši!"

Tu zakmitlo se něco jako chomáč nejbělejších hvězd a před jeho zraky snesl se oblak plný duhové záře a z linoucího se světla vystoupil Kristus, zbrocený krví, s úsměvem nevýslovně sladkým, neskonale dobrým, plným nejvyššího slitování, a kolem něho vířily miliony andělů prostorem bezmezným a kryly celý blankyt nebes průhlednými svými, slunotřpytnými, duhovými perutěmi.

„Přišel jsi ve vítězoslávě posmívati se mým mukám?" tázal se Abisaín.

„Přišel jsem bolest tvou konejšiti a záští tvoje hasiti," odpověděl božský zjev a chýlil se nad trpícím člověkem, a krev, která z boku jeho na mučedníka padala, změnila muka jeho v pocit přesladký. Cos jako nesko-

nalé blaho zmocňovalo se duše i těla umírajícího Abisaína.

„Ty krvácíš," řekl, „kdo poranil tě znova?"

„Ten lid, jenž jásá nad tvým mučením a jménem mým tě trýzní! Pokud bude na světě záští, nepřestanou rány moje krváceti. Každé slovo proklínající bližního je rána v moje srdce, každá nenávist, nová na mně vražda! Tvá divá zloba a žhavý hněv tvůj způsobily trysknutí krve z mého boku tenkráte v kostele, ne rána tvého nože v obraz můj. Ach, co krve vyronil jsem od počátku věků! Nebo láska moje krvácela dříve než na kříž tělo mé přibili. Láska moje byla s Hospodinem Bohem tvým, dříve než byly časy, prvé než byla země, prvé než hory založeny byly, než moře oplývala vodami! Když klenul Bůh nebesa nad propastí, byla s ním, když dal vystupovati oblakům na výsost, byla s ním, když ukládal řekám směr, byla s ním! Když vdechl duši Adamovi, byla s ním! A láska moje od věků do věků krvácí! Celý svět jest jí zatopen! Hleď kolem sebe, co té krve proudí!"

A zraky Abisaínovy měly sílu zraků archandělův a cherubův, a viděl, že všechno světlo světů bylo vlastně krví Kristovou, jí že pájelo se slunce a všechny hvězdy jí že se živily a země pila ji, by kvetla, a vesmír bez konce v ní tonul!

„A já tě nenáviděl, nenáviděl věčnou lásku!" šeptal Abisaín a slzy nesmírné kajic-

nosti, žhoucí jak peklo, tekly mu po tváři. „Jak můžeš nade mnou se smilovati?“ zaúpěl. „Jak mohl bys mi odpouštěti?“

„Tvá nenávist byla cos jak skrytá láska,“ těšil jej Spasitel, „láska, které jsi nerozuměl a která tě zmatkem plnila. Ty vzpíral jsi se proti ní, neboť zdála se ti hříchem. Tvá nenávist plynula z lásky k tomu, co se ti zdálo pravdou nejsvětější, a nenávist tvá byla proto sama svatá! Nenávist taková budí lásku a více miluje ji Bůh, než tupou k velkým věcem lhostejnost! Abisaíne, ty jednou řekls: ‚My se shledáme!‘ A já ti odpověděl: ‚My se shledáme!‘ A ejhle, my se shledali, neboť ty's mě našel, mě, jenž vyšel tebe hledat. Ty poznals nyní, že všechna nenávist jest omylem! Pramen její prýští tak blízko pramene lásky. Pojď se mnou v ráj té lásky, duše ubohá a dlouho ve tmách bloudící!“

A zjev, jako tenkráte v sluji, sunul se blíže jako hvězdný paprslek, a rty jeho hledaly rty umučeného Abisaína. Cítil rajský jeho dech a zachvěl se blahem. „Já tě miluji,“ šeptal v touze nesmírné Abisaín, a Kristův polibek míru padl na jeho rty jak tichý květ. Blaho hlubší než modrá propast nebes schvátilo duši Abisaínovu, vířila vzhůru s proudem andělů, mezi tím co rozsápané jeho tělo, krvavý cár, na zemi leželo a lid kolem pěsti pozvedal a pomstychtivé kletby pronášel.

III.

SAMKO PTÁK.

LEGENDA SLOVENSKÁ.

Noc byla temná jako osud slovenského kraje, bouře duněla v dáli jako lítý vztek mongolské hordy, která podnes utýraný lid ten dáví. Tma byla hustá, tak že nebylo viděti hor. Lesy hučely, bystřice letěla mezi skalami, posupná, chladná, nepřátelská. Jen na jednom místě byla plna rudého blesku, jako kdyby někdo poklad zlata a rubínů byl do její mělčiny vysypal. To padalo otevřenými dveřmi z blízkého dvora na ni světlo. Ohromný oheň šlehal tam v kamenném krbu v prostranné kuchyni; pekli u něho celého berana na rošti. Muži světlých očí a tvrdých tváří seděli blízko na dřevěné lavici a pili z hliněných džbánů. Dvéře zely dokořán, bylo horko u toho vesele praskajícího ohně, svítícího na řeku a na stezku vedoucí podél jejího břehu. Na té cestě zjevila se teď vysoká, hubená postava mladého muže. Byl v roztrhané haleně a bos. Plavé jeho vlasy padaly měkce a dlouze na jeho kostnatá ramena, oči byly jako kus blankytného nebe, byly plaché a snivé a krotké. Tvář byla bledá, bídou zohyzděná, k smrti smutná v tom oka-

mžiku a znamenaná krvavým pruhem, táh noucím se od pravé skráně přes ústa až pod levé ucho. Ubožák zastavil se několik kroků ode dveří, neodvážil se dále. Rty jeho zachvěly se a temnou nocí, těžkým před bouří vzduchem nesl se od nich místo slova ptačí jakýsi švehol, tichý, sladký a smutný. Hudba ta zavála do bílené, ohněm ozářené kuchyně, a hospodář vyšel na práh. Ten ptačí hlahol v temnu noci, při blížící se bouři budil nějak jeho podivení. Hledal ptáka a zahlédl člověka.

„Kdo to?" řekl hrubým hlasem, stínil si rukou oči a zíral.

Bledý ubožák s krvavým šlehem na tváři trhl sebou nyní bolestně, ohlížel se kolem, jakoby se chtěl přesvědčiti, že stojí na místě, které hledal, a oči jeho plnily se slzami. Ano, zde stával někdy jeho domek a zde bývalo někdy jeho pole! Nebyli mu tedy lhali posměšně, když mu řekli: „Vše, co bylo někdy tvoje, patří teď jiným. Přišli jací z Němec cizinci a pán tvůj a náš jim dal — co bylo tvoje."

„Kdo to?" opakoval hrubý hlas znova cizím zvukem.

Bledý člověk v temnu noci utřel slzu, nyní jakýsi úsměv odříkání svítil mu z očí, chtěl promluviti, ale místo slova vyšlo ze rtů jeho opět cosi jako smutné, sladce tklivé zašveholení drozda. Učinil krok blíže a světlo padalo plně na jeho zuboženou postavu.

„Tulák!“ řekl Němec tvrdě a nedůvěřivě. „Vari!“

Mezi tím přistoupil k hospodáři muž druhý a řekl se smíchem: „Toho se báti netřeba. Je to blbec. Říkají mu ‚Pták‘, byl při stavbě hradu. Dnes rozehnali tam tu chátru, která valy konečně dostavěla. Nemají těch lidí už třeba a nevědí, co nyní s nimi. Ublížiti nemusíš ‚ptákovi‘, ale do domu ho nepusť. Je nejspíše zloděj.“

Měl v ruce velký kus chleba, a ač tomu žebrákovi spílal, měl s ním přece dosti útrpnosti. Hodil mu tu skývu z daleka jako psu. Padla ubožákovi před nohy, a ten, mysle že kámen, ucouvl o krok, místo aby pohozené almužně se shýbl. Muž, který ten chléb mu hodil, rozzlobil nad tím nevděkem.

„Chleba nechce!“ rozzuřil se, „do domu by se vlouditi chtěl!“

A pozvedl nyní vskutku kámen a mrštil jím po žebráku. Zasáhl jej do ramena. Z úst ubohého vyšlo cosi podobající se více skřeku raněného ptáka než výkřiku člověka. Ustupoval pomalu do tmy. Avšak muži v kuchyni, slyšíce lání a proklínání svého druha, byli vyšli, a polo zpiti jali se někteří se smíchem, někteří v zlobě hledati hroudy a kamení a sypali, spílajíce, za ubohým, nyní rychle prchajícím Samkem Ptákem pravý déšť nasbíraných střel. Utíkal podél řeky, dokud měl dechu. Pak se ohlédl a viděl, že už nebyl pronásledován. Noc jej kryla před zlobou lidí.

Bouře byla se zatím strhla a déšť se valil s nebes potopou. Samkovi bylo to burácení milejší než lání těch zuřivců. Věděl, kde je, věděl, že nedaleko je jeskyně ne příliš hluboká ve skále. Znal ji dobře. Věděl, že je tam měkký mech, a vešel. Byl tak úplně chráněn před deštěm a větrem. Sedl tiše na zem, opřel hlavu o skálu, ruce mu klesly v klín. Oddychoval dlouho, nemysle na nic v tom svém poloomámení, pak, když už krev mu nehučela v uších a srdce nebušilo o žebra, řekl si však smutně: „Kam půjdu?" Ale žádná odpověď na to neozvala se mu v duši. Celý jeho pojem o štěstí a bytí, o světu a životě byla ta lesní samota, kde se zrodil on a otec jeho, a už i otec jeho otce, ta samota u řeky, kde kolem na vysokých stráních tisícileté stromy plny ptačích hnízd tak zadumaně stály a hučely a kývaly, stromy plné hudby a vůně, jejichž velké stíny padaly na měkkou trávu, prokvetlou bílými a žlutými hvězdami. To byla pro Samka celá země. Hranice její byly strmě do nebe čnějící štíty Tater, nad nimiž plula oblaka, jejichž tvrdá čela vichr mohutnými perutěmi ošlehával, a z jejichž hloubi stříbrné prameny temenily. Za Tatrami nebylo snad už nic, ale ať byl svět sebe širší, Samko miloval jen ten krásný kout, v němž byl spatřil světlo slunce a rodičů svých tvář. Ten kout byl jako hnízdo.

Na břehu řeky stála bílá chaloupka a za ní vlnila se dvě malá pole, rozdělená potokem

a řadou olší. Jedno modré, kde kvetl len, a druhé žluté, kde zrálo žito. U dveří chaloupky sedávala vždy po celé léto jeho prabába a předla. Na jaře obstarával Samko pečlivě ta pole, zapřáhal se do pluhu, jako otec jeho před ním, a prabába, odložíc svou přeslici, orala. Dlouhé její jako mléko bílé vlasy vlály větrem jako hříva, a plný její, posud silný a zvučný hlas žehnal brunátnou zem, dýchající svěží vůni a slibující chléb. Prabába byla moudrá a svatá. Rozuměla řeči lesních ptákův a velká byla se od nich dověděla tajemství. Samko začínal jim rozuměti též a naučil se odpovídati jim, uměl zpívati jako drozd, klokotati jako slavík, hvízdati jako kos. I skřeky orlů dovedl ze sebe vyrážet, neboť byl často dostoupil až k jejich doupatům na štítech Tater, a když visel někdy v nebezpečenství života mezi propastmi, na jejichž dně hučely vody, a mezi oblaky, vynucovala mu úzkost tytéž zvuky, jako vydávali orlové, tlukoucí křídloma, ve strachu o svoje mladé, jež Samko v hnízdách jejich hladil. Nepotřebovali se však báti, Samko neublížil nikdy tvoru živému, ani brouku, ani mušce, ani ptáku, a temný les a slunná niva jej znaly a milovaly. Ptáci byli jeho druzi, žádný se neplašil, blížil-li se mu Samko, naopak přilétali rádi k němu, kdekoli se objevil. Šel-li tmání, doprovázeli jej pěnkavy a drozdi, seděl-li na prahu domku, a pojídal-li, přilétali kosi na hody a jedli s ním z jedné

mísy, vlékl-li polem pluh, poletoval skřivánek vedle něho podél brázdy a zpíval mu. Samko miloval skřivana nejvíce ze všech okřídlených druhů svých, neboť ze všech ptáků byl skřivan nejsilnější lásky schopen pro Pána našeho Krista, jehož život Samko z vypravování prabáby dopodrobna znal. Když Kristus vstal z mrtvých, zaradovali se ptáci jásavě, byli po čas, co v hrobě ležel, smutně mlčeli, a nyní prosili prý Spasitele, by s ním zůstati směli na vždy. Když Pán jim řekl, že na nebe vystoupí, chtěli ptáci mermomocí za ním. Letěli, letěli, ale ponenáhlu umdlévali, když Kristus pořáde výš a výše, tak závratně vysoko se vznášel do slávy nebeské. Padali k zemi jeden po druhém, až nezbyl už než jediný skřivan, ten však letěl pořáde, i tenkráte, když už i orel dále vznášeti se nedovedl. Měl takovou po synu člověka mocnou touhu, útlý tvor, že orla silnějším se nadšením svým stal a nad ním v letu vítězil. Když však k slunci dolétl, osmáhla mu ta nesmírná nebes vatra peruti tak krutě, že ubožák posléze raněn k zemi sklesl do trávy, odkud ještě za Pánem píseň svou sýlal, jasnou jako stříbro, prorážející modro nebes jako paprslek. Kdykoli skřivan Samkovi sedl na ruku, líbal mu dojmut ta osmáhlá jeho křídla, a švehol, kterým Samko s ptákem o svých citech mluvil, měl pak věru sladkost, zbožnost a vzlet skřivánčí písně. Pro hrdličku měl Samko také zvláštní něhu, protože si

s ní Kristus jako nemluvně někdy v kolébce své hrával. Jednou ji Panna Marie přivázala svým opálovým pasem za krček, aby božskému dítěti neuletěla, a tak zůstal ptáku kolem hrdla na památku pruh, a proto asi směje se hrdlička tak krásně, tak radostně, že vzpomíná na ty chvíle, kdy růžovým zobáčkem se růžovějšího ještě tílka krále světa dotýkati směla, toho těla, jež později umučení za nás vydáno bylo.

To vše věděl Samko od své prabáby, která rozuměla řeči lesních ptáků, od nichž se byla naučila tajemství věčného života. Tajemství ono, kteréhož sama užívati nechtěla, mínila někdy svěřiti Samkovu otci, ale rozjímala o tom příliš dlouho, je-li věčný život na zemi štěstím či břemenem, rozmýšlela o tom tak dlouho, až jednoho večera divocí jezdci se zjevili v samotě lesní u bílé chaloupky a hospodáře, Samkova otce, svévolně zabili. Žena jeho zšílela hrůzou, když jeho horká krev jí stříkla do tváře; těkala od té doby jako plachá laň horami a doly, a nářek její prorážel nebe. Naříkala tak dlouho, až srdce její puklo.

Samko byl tehdy ještě útlým dítětem a zůstal prabábě co zbytek celé její rodiny. Rostl s ptáky a se stromy daleko od lidí, které jen sem tam jako rychle mizící mátohy vídal. Prabába učila jej mnoho, ale tajemství věčného života mu nezjevila, smutná její duše cítila příliš tíži pozemského bytí, a vě-

6*

děla příliš zřejmě, že pro každého z nás vzchází černý den osudu, jehož těžký stín do slabého světla našeho žití padá, ale nikdy již nezmizel, a že nemůže tedy býti blahem vlékati za sebou do nekonečna chmuru smutných upomínek svých.

Černý den osudu! Jako pro každého, vzešel též pro ubohého Samka. Bylo mu tenkráte asi patnácte let. Zjevili se na večer jednou z nenadání opět divocí jací jezdci v lesní samotě u řeky a pravili Samkovi, že ne pouze on, ale i ten boží les a to milé, zlaté pole, ten bílý dům a vůbec vše, na čem zde oko spočinouti může, patří prý nějakému pánu. Ten pán že nyní má osoby Samkovy třeba, a že Samko tedy půjde s nimi. Mezi tou rozmluvou přišlo ještě více jezdců, honili před sebou jako nějaké stádo celý dav provazy k sobě svázaných lidí, nad jejichž hlavami práskali biči. Jeden z jezdců slezl a blížil se Samkovi s poutem. Samko, překvapen, vyrazil ze sebe skřek jako orlí a chopil se sekyry k obraně, jako napaden vlkem, ale přemohli ho snadně se surovým smíchem, a když prabába jeho loupežníkům lála a je proklínala a šílena zoufalstvím se na ně vrhala, zapálili chalupu, hodili stařenu do plamenů, kde bídně zahynula, a s ní zároveň všechny vlaštovky, hnízdící na dřevěné římse domku, všechny hrdličky, smějící se v síni. Svázaný Samko díval se zkamenělý hrůzou na strašný ten výjev.

A druhý den začalo se s rubáním lesa na úbočinách, a Samko a ti ubožáci svázaní k sobě provazy museli káceti kmeny těch starých jasanův a sosen, jedlí a dubů, těch sloupů zelené svatyně, kde vyrostl. Ptáci prchali polekáni ze stinného domova, klesajícího v prach, ale druh jejich, méně šťastný, musel pomáhati stromy k příkrým svahům vlékati, odkud se sválely hluboko, hluboko dolů na rovinu. Slyšel ty pravěké velikány hvozdu úpěti, slyšel větve jejich praskati, lámati se, slyšel je duněti a hřmíti tam dole, kde dopadnuvše jako mrtvoly ležeti zůstaly. Srdce mu pukalo. Hleděl za ptáky prchajícími na vysoké štíty, na výsluní modrých hor, hleděl k popelu domu, v němž bělela se kostra jeho prabáby, hleděl na rozdupaná pole, kde se koně těch divokých násilníků pásli, a v hlavě jeho bylo tma. Proč ho Bůh tak trestal? Či byla snad země, v které se narodil, prokleta od věků do věků? A nesl každý její syn část té kletby? Zdálo se.

Uchvatitelé jeho nedali mu však mnoho času k rozjímání. Hnali ho jako to ostatní stádo lidu, biči práskajíce před sebou. Dověděl se brzy, k čemu ho potřeboval pán, kterému patřil. Stavěl ohromný, silný, tvrdý hrad, odkud měla hrůza váti v širý kraj. Měla tvrz ta na vysoké skále státi, aby lid té porobě propadlé země už z daleka věděl, komu se mu klaněti sluší. Samko a ti ostatní nešťastníci byli k tomu přivlečeni sem, by

stavěli. Zmírali únavou a prací, aby pletli na sebe bič. Pět let úpěl Samko v té bídě, při stavbě valů a lámání kamenů v lomech. Po celý ten čas byl soumarem. Sílu svou jinošskou, jaro svého života, radost z pozemského bytí pochoval v těch lomech, v těch zdech a valech.

Samko pracoval více než všichni ostatní, neboť neuměl se brániti, a soudruzi jeho týrali ho tak, jako sami byli týráni od svých pánů, přikládajíce mu ještě z prací svých. K tomu všemu byl jim Samko věčným posměchem. Neuměl plynně mluviti, neboť byl vždy více ve společnosti ptáků než lidí žil, a každý jeho vzdech měnil se v smutný, tichý drozdí švehol, jenž více ohlasu u němých v lomě skal, na nichž krev jeho rukou lpěla, nalézal, než v srdcích lidských, zatvrzelých nespravedlností a utrpenými křivdami. Říkalo se mu opovržlivě Samko Pták, a rád to jméno přijal, neboť ve věčném jeho snu o štěstí minulém vzpomínal stále a věrně těch opeřených druhů svého dětství ve hvozdě a upomínka ta ho sílila tak, že bídu přítomnosti snášeti dovedl. Oni, ti zpěváci slunojasných zraků, byli posud volni a šťastni! A kdo ví, nevrátí-li se někdy k nim? Jak dojímavě šveholil mnohdy ze spánku, když se mu zdávalo, že měl křídla a že letí na modré štíty Tater, čnící k nebi, k slunci, na ty štíty, kde hnízdí orli, a odkud se lijou stříbrné ty prameny, z nichž kosi a drozdi a lesní holubi pijou!

Byl-li pak vzbuzen hrubými slovy a pohnán do úmorné práce, byla ta přezdívka: „Ptáku“, cosi jako sladká útěcha, jako slib přimísený v proud drsných, necitných zvuků.

Tak uplynulo mu dlouhých, strastiplných pět let, a hrad byl dostavěn. Co nyní s tím lidem, který ho zbudoval? Nezbylo, než rozehnati jej. Ať si hledá odlehlá místa, kde směl hlady zemříti. Sveřepí hajduci s dlouhými biči jezdili tedy na divokých koních do davu, shromažďujícího se pod hradem a čekajícího rozkazu svého pána. Koně krušili lidi pod kopyty a rány bičů zasahovaly prchajících. Krutý jeden šleh udeřil Samka v tvář a vryl mu tam, jako na památku, známku rabství krvavým pruhem.

„Proč mě bije ten člověk?“ myslil si Samko, svíje se bolestí a utíraje si krev a slzy. Pozvedl oči k němému nebi, ale tu vzpomněl si na Krista a drahé jeho rány, a byl tich. A pak cítil též něco jako radost. Vyháněli jej! Tedy mohl jíti, kam chtěl? Půjde tam do té samoty, kde se narodil. Řekli mu ovšem, že tam stojí jiný dům, že vše, co bylo jeho, rozdal jiným už jeho pán. Ale jak to mohlo býti? Zajisté chtěli jej jen trýzniti takovou řečí, smáti se jeho úzkosti. Dovlékl se tedy k místu, kde někdy stála bílá chaloupka, kde jeho prabába sedávala a předla, naslouchajíc hovoru lesních ptáků. Dovlekl se tam a našel dvůr, od jehož vrat jej zahnali kameny! A nyní ležel zde v úkrytu

sluje a tázal se: „Kam půjdu?“ A na tu otázku nebyla odpověď! V hlavě jeho byla mlha a jen tak jako bleskem viděl neurčitě strmé štíty Tater, kolem nichž orli kroužili a z nichž se stříbrné lily vody.

„Tam!“ řekl si se slabým úsměvem. Šum deště jej konejšil jednotvárnou hudbou svou a Samko usnul tiše. To slůvko „tam“ měnilo se na jeho rtech v krátké, slabé, sladké zasvištění chorého ptáka. —

První růžové paprsky slunce přišly Samka buditi do mechem porostlé jeho sluje. Vstal a umyl se v řece. Našel něco zralých borůvek a trávnic, a tak neměl příliš hladu. Pak dal se na cestu, kam jej nohy nesly. Šel podél bystřice, směrem opačným ode dvora, kde byli včera po něm kameny házeli. Šel dlouho, celý den, trávil noc pod kvetoucím keřem a druhý den, když bylo slunce již hodně vysoko, spatřil nevelké město, z něhož čněl mohutný kostel s vysokými věžmi, krásnými, ze samých sloupů, tvořících vzdušná patra; čím výše od země, tím tenčí byly sloupy, nesoucí oblouky, a ty nejhořejší, pod samou střechou, tvořily ohromnou jakousi klec, v níž visely zvony, vyzvánějící tou chvílí slavnostně a lijící mohutný hlahol svůj do čistého, zlatého vzduchu. Samko byl by se zajisté vyhnul městu, věděl, že kde jsou lidé, tam že ho čeká posměch, násilí a nezasloužené, slepé zášti, ale ty zvuky chvějící se modrem nebes jej volaly. Pro Samka byl

zvon cosi jako ohromný, kovový orel andělského hlasu, zvon, věru, byl mu ptákem, sídlícím vysoko nad nenávistí lidí, soused oblaků, druh větrů, a byl ptákem nešťastným, neboť byl uvězněn, přivázán, a zpěv jeho, hluboký a smutný, byl velkou žalobou. Samko mířil k městu, kam jej hlahol volal. Půjde do kostela. Tam uvidí zajisté obraz bíle oděného Krista v blesku zlatého pozadí, Krista s velkýma a temnýma očima, hledícíma se světlé výše na něj dolů v šer, bez úsměšku, s dobrotou, bez pohrdání, bez tvrdosti. Rty těch obrazův usmívají se na každého, tedy na Samka též, a Samko nepamatoval se, že by od smrti jeho prababy někdo na něj se byl kdy usmál! A v těch žehnajících rukou Krista nebude biče!

Pohled plný lásky, plný soucitu! Jak bylo Samkovi teplo v srdci při pouhé myšlence. Spěchal k městu.

Ulice byly plny lidí slavnostně oděných, domy byly ověšeny věnci a s vysokých jejich střech vlály dlouhé prapory. Samka nevšiml si nikdo, a bez úrazu, bez nadávky, hrubých slov dosáhl, ubožák, všecek podiven takovou nezvyklou laskavostí, velkého náměstí, kde krásný onen kostel, jejž byl z daleka spatřil, stál. Ale tlačenice byla tam nesmírná, Samko byl za chvíli v tak hustém davu, že už ani krok učiniti nemohl a že sotva dýchal. Z rozmluvy kolem sebe srozuměl, co to vše znamenalo.

Byzantský císař a deset králů z východu jelo z návštěvy činěné císaři římskému, a cesta jejich vedla je tudy k Dunaji, po němž dolů poplují na pozlacených lodích s purpurovými plachtami, vyšitými perlami a stříbrem. Za hodinu měli do města doraziti, s věže bylo již prach, jenž pod krokem koňů jejich průvodu se k nebi vznášel, zřejmě viděti. Král uherský jel před nimi se svým komonstvem. V chrámě bude pro ně sloužena slavná mše a bude Bohu za to vzdán veliký dík, že kroky těch mocných na zemi kolem tak nepatrného místa vedl. Čest té návštěvy vyryje se na památku zlatým písmem do kamenné desky v kostele. Tak vypravoval lid a jásal. —

Ale jásot ten měnil se brzy v úzkostlivý nářek.

Maďarští divoši na zběsilých koních zaplavovali náhle náměstí a trhali lid k zemi. Král jejich chystal takto živý koberec z rabů svých pro sebe a své hosti, aby jejich koně se nedotýkali prachu a bláta v městě. Pomazaní Páně a jejich komonstvo mělo takto po mostě z lidských hřbetů doletěti k portálu chrámovému. Strašné rány plochých mečů a dlouhých bičů, proniklých železnými hroty, padaly na plece a hlavy těch, kteří se vzpouzeli těly svými tvořiti dlažbu vznešeným osobám, prokazujícím Bohu čest své návštěvy v jeho domě. Do bolestného pláče žen a hlasitého proklínání mužů lily nyní zvony hlu-

boký svůj hlahol, plný žalu a vznešenosti. Od brány města letěl na přepyšných koních již průvod. Nejdříve stráž uherského krále, plna špíny i zlata; turánské, polozvířecí tváře té šlechty byly špatně myty, ale vousy jejich byly propleteny perlami a z řas hedvábných svých rouch trousili ti na licho pokřtění dravci hmyz a drahokamy. Za nimi jel uherský král s velikým žezlem v ruce, pak přišli na koních bílých jako mléko rytíři byzantského císaře, zjevy skvělé a krásné, podobající se v stříbrném brnění kuru andělů, pak posléze zjevil se byzantský císař sám, obklopen desíti králi v purpuru. Byl stříbrohlavem oděn a měl tiaru na hlavě, třpytící se démanty a smaragdy. Samko, ležící na zemi v prachu, viděl vše to mihnouti se nad sebou jako letící vlasatici, krásnou a zlověstnou. Viděl to jako ve snu, neboť brzy jej schvátila mrákota pod kvačícím krokem koňů. Probudil se v krásném chladu, v šeru, vonícím kadidlem. Kol kolem zářila samá hvězda: byly to plameny zlatých lamp a nesčetných voskovic, vysokých jako sloupy.

Samko byl v kostele. Nevěděl, jak se tam dostal, lidská vlna jej tam nějak vrhla, jako mořská metá škeble na břeh. Ležel mezi žebráky a mrzáky u vysokých vrat bronzových. Daleko od něho, u samého oltáře, kde se sloužila mše, spatřil opět byzantského císaře s bleskotnou tiarou na hlavě v kruhu těch desíti králů z východu; seděli na tri-

buně, pokryté zlatohlavem. Ve velebné písni zpěváků, v hučení stříbrných varhan topil se pláč žebráků a mrzáků, poraněných koňskými kopyty. Samko cítil též bolest v boku a na rameně, ale snášel ji tiše, byl zvyklý snášeti. Hleděl k oltáři. Zrak jeho hledal žíznivě obraz Kristův, tu sladkou útěchu v každém strádání. Ale nenalezl jej. Svatý ten zjev byl zastřen těžkou nachovou clonou, rudou jako krev, na níž se skvěly zlatem a stříbrem vyšité obrazy divých šelem jedno- a dvouhlavých; byly to znaky přítomných králů. Před tou clonou stála v pravém lese světel monstrance, skvělá jako slunce, a z plápolu jejich paprsků zlatých a démantných svítila luna bledá, bílá svatá hostie, nevýslovně vznešená ve své sněžné prostotě, uprostřed té lidské, hlučně se vtírající nádhery. Samko upíral na ni zrak a vrhl se na kolena a sklonil čelo. Do velikého jeho smutku vnikal paprslek sladkého dojmutí. Pozvedl hlavu a hleděl opět na monstranci. Tu viděl strnut, že náhle rostla, že se měnila v jakýsi dům, vystavený z lunné záře s křišťálovými vraty, která se otevřela tiše, a z nitra toho hvězdotřpytného stanu nesla se ta bílá hostie jako vidmo. A ejhle! byl to Kristus sám! Byl oděn sukní hrubou, ale čistou jako ze sněhu, tvář jeho byla bledá, oči jeho temné byly plny smilování, a úsměv jeho byl slunný láskou. Samko myslil, že zasedne po boku byzantského císaře, ale on kráčel bez pohledu na

tribunu pomalu kostelem, vznášel se oblakem kadidla, dýmem voskovic a měřil v šero, kde kvíleli mrzáci a žebráci, a tam usedl mezi ně. V tom okamžiku neviděl jej už Samko, ale cítil zřejmě útěchu té jeho svaté přítomnosti, duše jeho byla jako proniklá úsvitem. A na tváři všech těch trpících kolem něho bylo náhle blaho zřejmé. Nikdo necítil už bolest svých ran, světlo lilo se z očí všech, a každému bylo, jakoby mu rostla křídla. Samko byl štěstím jako omámen. Zvedl oči vděčně k nebi. V tom okamžiku zjevil se na kazatelně starý prostý kněz. Měl kříž v ruce a žehnal nejdříve císaři a králům a pak i lidu. Měl úkol osloviti korunované hosti. Stál však něm, nenalezl slov, úzkost jakási se ho zmocňovala, nevěděl proč. Tu zaznělo tichým kostelem cosi jako docela slabé zašveholení drozda. Byl to nevědomý vzdech Samkův, plný toho sladkého blaha, rovnajícího se modlitbě. Udiven pohlédl kněz stranou, odkud ten ptačí pozdrav se nesl, pozdrav, který se zdál, že mu chce dodávati odvahy, a divil se ještě více, vida teď všechny ty žebráky a mrzáky ozářeny jakýmsi nadzemským světlem. Náhlý smutek se mu jevil na tváři, vzpomínal jejich bídy, náhlé nadšení tomu smutku následovalo, neboť chápal, že je miluje Bůh. Bylo mu, jakoby mistr jeho jej nutil, by se poklonil před majestátem lidského utrpení a aby mu vzdával hold. Sklonil čelo před těmi, o nichž věděl, že po nich před chvílí koně

dupali, a hlasem plným slz, upíraje zraky na oči Samkovy, které svítily jako ty hvězdy, jež tenkráte plály, když andělé zpívali: „Pokoj lidem dobré vůle“ — pravil tiše kněz: „Blaze tomu, jenž kráčí po cestě trnové, neboť dojde ráje!“

Samko se usmál, jako když vychází zora. Už nebyla tma v jeho hlavě, už neměla ta otázka: „Kam půjdu?“ tu neurčitou hrůzu, tu krušící tíži! Záhada celého jeho života byla rozluštěna! Samko vrhl se na tvář a dlouho děkoval Bohu.

Samko nehnul sebou, až když byl kostel prázden. Pak kráčel tiše do sakristie, chtěl viděti starého kněze, by mu poděkoval za jeho oslovení a radu. Nalezl ho vskutku ještě v sakristii ve společnosti několika lidí, s nimiž rozprávěl. Samko šel přímo k němu.

„Co mi chceš?“ ptal se vlídně kněz, jenž ho poznával.

Prostý Samko nevěděl, jak děkovati a co vlastně říci, posléz pravil tiše: „Půjdu do nebe.“

Po té ozval se tlumený smích přítomných lidí a jeden z nich tázal se: „A kudy to, blázne?“

„Po trnové cestě,“ řekl prostě Samko. Smích nebyl nyní už tlumen a oči Samkovy jevily překvapení, že i zde na tom svatém místě, i v přítomnosti toho dobrého kněze se potkal s urážlivým posměchem. Velký smutek jevil se mu na tváři, ale pak obrátil se ke

knězi a oči jeho byly tak snivé a zamyšlené, že stařec jimi na dno duše jeho hleděl. Položil mu ruku na hlavu a pravil dojmut: „Věru, že dojdeš nebe! Miluje tě Bůh. Vzpomínej na mne ve své modlitbě."

Tu nebylo již slyšeti smíchu.

„To učiním," řekl Samko prostě, políbil roucho knězi a vyšel tiše otevřenými dveřmi na náměstí plné slunce a ruchu.

Nebylo za městem těžko nalézti cestu porostlou trním a bodláčím; vždyť ubohá slovenská země se teprve pomalu probírala z mrákot zase k životu, ubohá ta slovenská země, rozdupaná asijskými uchvatiteli, pod jejichž jařmem posud úpí. Ne příliš dávno vraceli se tenkráte lidé ze skalních úkrytů zase k opuštěným, koukolem zarostlým polím, a jali se Ariové opět práce, jejíž ovoce patřilo a patří posud nespravedlivě Turancům.

Nebylo tedy Samkovi těžko nalézti cestu, kde bujelo trní a bodláčí, ranící bosé jeho nohy, a tou mučennickou drahou chodil mnohé dni a mnohé noci, trpěl hlad a žízeň a na vyprahlých skalách nechával krvavou za sebou stopu. Živil se pouze kořínky a ostružinami, jen sem tam dostal u nějakého v samotách ztraceného příbytku lidského, skrytého ve tmě lesů, nebo přilepeného k nahé úbočině, kousek černého chleba. Dávali mu ti lidé tam bydlící, chudí a bídní jako on, sice rádi tu almužnu — ale nikdy bez posměchu, odpověděl-li jim na jejich otázky, který cíl ta jeho

dlouhá, neutěšená cesta měla. Ale Samko nedbal, nehněval se a nedal se másti. Víra jeho byla pevná a bez útěchy nebyl: měl nyní to, po čem po léta horoucně toužil, volnost! Měl šum pyšných stromů, byl ovíván mocnou perutí větrů a slýchal do sytosti sladký, snivý, přátelský zpěv ptáků, těch věrných druhů svého mládí! Kolikráte na té pouti vyprovázeli ho drozdi až na kraj lesa! Kolikráte vítali ho skřivani, třepetající se jako chumáč jisker vysoko nad samými oblaky, jásavými písněmi! Kolikráte potěšily hrdličky, hnízdící ve skalách, sirou jeho duši radostným, milým smíchem svým! Co bylo to malé svírání srdce při lidském posměchu proti tomu velkému šíření se duše při šumu stromů, svistu větrů a zpěvu těch vzduchem nošených tvorů, koupajících se v zlatém světle, těch operutěných nádob vděku, přetékajících sladkými, horujícími, touhyplnými, snyrodícími zvuky! Pravda, krev linula z jeho nohou, pot řinul s jeho čela, ale v nitru jeho byl už předsvit onoho ráje, který hledal a jehož dojíti skalopevně doufal.

Jednoho večera byl však už tak unaven, že se sotva a jen stíží vlekl. Zastavil se na strmé stráni, kterou končil svěží, mladý březový les. Dole pod sebou viděl v nastávající mlze něco jako bílý zámek, ale bez valů a bez bašt, kolem něhož staré stromy hustě stály a své sluncem ozářené vrcholky vážně kolíbaly. Mlha byla světle fialová a

velké pruhy růžového světla ji pronikaly, a bílé stěny budov byly světlem západu jako zlatem postříkány. Byl to pohled velkého čaru. Samko držel se keříku a nahnul se zvědavě nad dolinou, pod nohami jeho se hloubící, tu povolila pod ním půda, větev, které se držel, zlámala se, a Samko kutálel se bez vlády a síly, jako podťatý kmen po stráni, hluboko, hluboko dolů, závratně rychle, tak že měl v hlavě tmu a v očích jiskry. Dopadl posléze někam, k'e bez vědomí ležeti zůstal. Div, že se nezabil. Když se probudil, bylo už docela tma. Před ním trčela vysoká zeď, ve které, málo kroků od něho, velká, dokořán otevřená brána zela. Za ním byla vysoká stráň, po které se v luzném soumraku hvězd břízy se stříbrnými kmeny chvěly. U samé jeho hlavy bublal potůček, bylo, jako by mu šeptal. Samko napil se trochu a postavil se na nohy. Třásly se mu, ale nesly ho. Všechny údy ho bolely, ale žádný nebyl zlomen. Podpíral se o zeď, vlekl se podél ní k bráně a vešel. Viděl se nyní v čarokrásné zahradě, byla tam vůně, byly tam květy, spící, ale dýšící tak sladce svůj balsám v tichou noc! A bílé jakési vody tryskaly jako paprsky rovně vzhůru, jakoby chtěly letěti ke hvězdám, a padaly zpět do obrub z jasného, třpytícího se kamene. V houštinách klokotaly slavíci. Samko procházel se pomalu a pravil si: „Došel jsem svého cíle? Ó, zajisté, to je ráj!" A srdce mu tlouklo, očekával, že na

některé z cest potká buď Hospodina, Krista nebo Pannu Marii.

Ale zahrada byla úplně prázdna a Samko došel až k velké budově, kterou byl se stráně spatřil. Z ohromných oken jejích na jedné straně linulo světlo jako měsíce. Samko zíral dovnitř. Uviděl nesmírnou síň; bílé sloupy nesly tam sklepení pokryté zlatými hvězdami, stříbrné lampy houpaly se tam na dlouhých řetězích a planuly jako zory; schody z bílého kamene, široké jako silnice, podél nichž na rovněž bílém kamenném zábradlí sochy andělů jako ze sněhu se zlatými křídloma stály, vedly někam nahoru do síně druhé, hlubší ještě, šeré jako les, prosvětlené však duhovými světly, a z toho tajůplného prostoru linula hudba varhan. Daleko v pozadí té síně, v pozadí to celém zlatém, seděla na trůnu ze sloni velká socha Bohorodice v bílém rouše, s pláštěm blankytným, s hvězdou na rameně, s hvězdou v koruně, s očima velkýma a temnýma, s rukama pozdviženýma a žehnajícíma. A po schodech chodilo mnoho starců a jinochů a mužů, postavy jejich byly stejně oděny v bílá roucha, nohy jejich podvázány černými sandály, ruce jejich byly sepjaty, a oči sklopeny jako v modlitbě.

„To jsou blažení," šeptal si Samko.

Ale více už nedovedl mysliti. Slabost jeho jej přemáhala tak, že cítil, jak vrávoral a klesal. Mimoděk zachytil se řemene visícího vedle něho u dveří, jež nebyl posud

pozoroval, a padaje na zem, slyšel silné zazvonění zvonu. Jako ve snu byl si ještě vědom, že dvéře se otevřely, že jedna z těch bíle oděných postav nad ním se skláněla. Pak vysílen, hladem a žízní přemožen, tonul v hluboké mrákotě.

Samko nevěděl, že klesl na prahu bohatého kláštera, a necítil, že ho odnesli dovnitř, dojmuti jeho bídou. —

Samko vzpamatoval se teprve druhý den ráno. Viděl, že leží na lůžku z vonného sena, pokrytém hrubým sice, ale sněhobílým plátnem, v komůrce prosté a čiste, jejímž otevřeným oknem se na něho nebe usmívalo a stromy šuměly. Vůně a ptačí štěbet vnikaly ze zahrady do pokoje. U lůžka stál jeden z těch blažených, jež včera po schodech kráčeti viděl. Hleděl na nemocného s dobrotou a soustrastí. Když se Samko na něho usmál, usmál se též, vzal číši z javorového dřeva plnou vína, a přiklonil ji nemocnému ke rtům. Samkovým tělem to probíhalo jako sluneční paprsek. Mnich podal mu pak nějaký pokrm a Samko jedl a cítil se silným. Po té začal se ho mnich vyptávati, kým jest, odkud přichází a kam jej vede cesta. Samko pověděl mu to krátce, řekl mu, jak trpěl a jak se posléze vydal na hledání ráje, dle rady starého kněze.

„A tak," řekl na konci, „našel jsem tedy ráj. Nebudu z něho vypuzen?"

7*

Mnich hleděl chvilku udiveně na něho, pak zahrál mu úsměv kolem úst, ale úsměv dobrý. —

„Nebudeš vypuzen," pravil posléz. Odešel a ponechal šťastného Samka sílícímu spánku. Pověděl svým druhům v refektáři právě shromážděným vše, co o Samkovi věděl, a všickni souhlasili s úsměvy s tím, že Samko ze svého ráje vypuzen nebude. Bylo usneseno, že se mu přidělí práce v zahradě a ohledem na vyčerpané jeho síly že práce ta bude lehká. A tak zůstal Samko tedy v tom ráji. Nebylo nad něho šťastnějšího tvora! Směl choditi po klášteře dle libosti, mohl se procházeti v zahradě a v lese, a netěžkou svou práci konal dle libosti. Nezahálel. Kromě v zahradě zaměstnával se též v lese, přinášel odtamtud dříví a rozdělával v kuchyni oheň a též k večeru v refektáři, bylo-li chladno nebo deštivo. Naslouchal rád hučení ohně, ta šlehající vatra zdála se mu také cosi jako ohromný pták zlatorudých křídel, kterými tloukl, až z nich jiskry lítaly. Po obědě mnichů chodil pak kolem stolu s miskou a nakládali mu jídla, o která se s ptáky v zahradě a v lese dělil. Jak byl Samko šťasten! Nevěděl už co to bída a v očích těch bíle oděných mnichů neviděl nikdy zlý pohled, na jejich rtech neviděl nikdy zlý posměch, neslyšel od nich nikdy urážlivých slov. Jak neměl věřiti, že žije mezi blaženými? Že prostota jeho se stala časem

i u nich předmětem veselosti, to netušil, neboť nikdy mu to cítiti nedali. Hleděli na něho jako na pololbého tvora, s kterým měli soustrast, kterého by nebyli nikdy trýznili, ale jejž za člověka docela s duší nesmrtelnou stíží a za člověka docela jim rovného snad, přece pokládati nemohli. Byli příliš přesvědčeni, že stáli vysoko, vysoko nad ním schopností svého rozumu. Ale aby chápali a ocenili tu prostotu mysli, která v pouhé lásce viděla ráj, k tomu byla srdce jejich příliš světsky pyšná, příliš světem proniklá, ač je vysoké zdi a hluboká samota od marnosti jeho dělily.

Tak neměl tedy Samko mezi nimi přítele, byl jim hříčkou, trpěnou mezi nimi jaksi němou tváří, kterou zahrnovali laskavostí a almužnou, avšak již milovati jim ani ve snu napadnouti nemohlo. Ale duše Samkova nezůstala sira, nabyla, lidmi zavržena, přítele, o němž se nikdo z těch lidí nenadál!

Stalo se totiž, že Samko vešel jednou do jakési kobky, kde mnoho pohozených předmětů leželo a z rumu a ze smetí čouhal tam starý, polosetlelý kříž. Samko začal ho vyhrabávat a uviděl, že to dřevěný krucifix. Byla to prastará, prostá práce. Samkovi bylo toho pohozeného božího obrazu ze srdce líto. Postavil ho ke zdi, umyl a očistil jej a vyklidil pak celou kobku. Nanesl tam posléze chvoj, uvil z ní věnce, které rozvěsil po stěnách, postlal dlažbu hustě polním kvítím, a

tak podobala se komora lesní nějaké svatyni. Otevřel okno, by tam světlo proudilo, a hned sedali ptáci zvědavě na vyzdívku a štěbetali sladce, jakoby Pána Krista baviti chtěli, čemu se Samko spokojeně usmíval. Klekl a hleděl vroucně na sochu. Tvář její byla zsinalá, smutná, zmučená, oči vyhaslé, na čele byly velké krůpěje krve, tělo bylo zubožené, všechna žebra jeho bylo znát, a z kolenou prýštila krev. Obličej byl hluboce výrazný, bylo neskonale mnoho vroucnosti a prostoty v pojmutí a v provedení toho krucifixu, ale vnitřní vysoký význam a cenu toho umění chápala už doba tak málo, jako ti mniši prosté srdce Samkovo oceniti dovedli. Ta velká prostota byla však právě Samkovi dostupná, mluvila mocně k jeho tak hluboce cítící a tak světsky nevědomé duši. Plakal nad tím umučením a plakal též nad tím zavržením krucifixu do rumu a prachu a zapomenutí. Socha, která tak hleděla a tak trpěti se zdála, měla pro Samka duši. Nedovedl už na nic jiného než na ten živý obraz boží mysliti, ať chodil lesem pro dříví nebo zahradou při práci. Po obědě mnichů přinesl tam jednou svou misku a usedl na práh. Ale lítostí nemohl jísti. Nezdál se ten Kristus na kříži hladem bled? Samko byl bolestí něm. Vstal a šel šerou komorou jako ve snách. Pozvedl oči své plaše k Ukřižovanému, oči plnící se slzami, a rty jeho šeptaly nesměle: „Ubohý, na tebe zapomněli! Netrápí tě hlad?

Jsi bled, tak bled!" A oslepen téměř pláčem, pozvedl misku svou k Spasiteli a řekl: „Hoste drahý, není ti libo jíst?"

Tu schýlil dřevěný Kristus svou utýranou tvář, prosvětlenou náhle nevýslovně krásným úsměvem; rty jeho dotekly se pokrmu a Pán pojedl.

Samko byl blažen. Od toho dne teprve věděl, co to jest plné, veliké, neobsáhlé štěstí. Srdce jeho rozbřesklo se jako vonná růže, duše jeho rostla jako nesmírnost nebe a byla jako ono plna hvězd! Den co den klečel pod křížem a vyléval poklady svých citů, nepoznané lidmi, před nohami Spasitelovými, jako drahý balsam Východu. Slova, jaká nebyl nikdy slyšel, přicházela mu na rty, zpěvy, krásnější než všechno klokotání slavíků, zněly mu v prsou a našel pro ně výraz lidský; nadšení mohutnější, než peruti orlů a vichrů, vznášelo ho do výšin azurových, kde démantové světy kroužily a celá nesmírná hloub těch nebes našla místa v mezích nitra toho člověka, jehož přítelem byl Kristus! A Kristus, který všechny světy v dlani třímá, pro jehož velikost lidského pojmu není, byl denně hostem prostého Samka, jídal denně s úsměvem z jeho misky. Teď, věru, nebylo divu, domníval-li se Samko, že je v ráji, a všude, v zahradě, v lese, v chodbách klášterních si opakoval bez ustání s nadšením: „Trnitá byla cesta moje, ale došel, došel jsem po ní nebes!"

Zaslechli to lidé a smáli se mu. Čím dál tím více, aniž by o tom zvěděl. Tu zavítali jednoho dne tři cizí biskupové do kláštera, kde je skvěle hostili. Byly nyní denně veliké hody, a jednou, rozjařeni vínem, vypravovali při nich mniši o Samkovi, jak myslí, že je v ráji a jak se domnívá, oni že jsou blaženi. Smích byl veliký, a jeden z biskupů přál si viděti prostomyslného Samka. Vstávali už od stolu a šli do zahrad hledati stín pod šumícími stromy a chladu tryskajících vod. Šli kolem kobky, kde Samko právě s Kristem rozprávěl a o svůj pokrm s ním se dělil.

Jeden z mnichů zaslechl a poznal Samkův hlas, dal znamení, by všicci mlčeli, a celá společnost blížila se tak s potlačeným smíchem dveřím komory, které průvan byl otevřel. Samko, obrácen tváří ke krucifixu, neviděl na dvéře a nevěděl, co se za ním dělo. Ale biskupové a mniši, připraveni na smích, padali na tváře, poraženi úžasem, neboť spatřili Krista na starém kříži, nejbělejší šla z něho záře, měl hlavu skloněnou k Samkovi a pravil mu právě:

„Já u tebe, v tvém ráji byl nyní dlouho dosti hostem. Samko můj, teď budeš u mne hostem ty, v ráji mém, kde zůstaneš na vždy se mnou."

Samko se usmál a slyše zároveň za sebou šumot na kolena klesajících mnichů a biskupů, ohlédl se. Tu zpozorovali všicci, jak

byl Samko krásný, že měl oči jako hvězdy, vlasy jako paprsky slunce a tvář vznešenou tou nekonečnou dobrotou, tou bledostí, způsobenou velikým odříkáním celého života a dlouhým utrpením svým. Měli všicci slzy v očích a divili se mniši, jak bývali posud slepi! Bělmo jim padalo s očí a poznali rázem, jak vysoko nad nimi všemi stál ten prostý, věřící, vřele a prostě milující Samko, a vešli do kobky a klaněli se mu a padali před zázračným krucifixem na tváře. Ale Samko jim nerozuměl, oči jeho bloudily, duše jeho chystala se k odchodu do onoho ráje, kam volal ji k sobě Kristus, Pán náš nejsladší. Biskupové podporovali Samkovu klesající hlavu a převor kláštera pravil slavně: „Ty umíráš a nemůžeme ti tedy vzdávati už pocty povinné! Jak rádi bychom tě nyní na rukou nosili! Duše tvoje oroduj za nás u Boha! Tělo tvé nám zůstane, a slibuji ti, že ti vystavíme pomník z mramoru, kam uložíme je, zabalené v zlatohlav."

Umírající Samko zatřásl však hlavou.

„Pochovejte mě na křižovatce," pravil tiše, „bez kříže a nápisu, bez desky a bez rovu. Tot poslední má vůle."

Pak ztichl. Ode rtů mu zaševelil tichý ptačí svist. To byl poslední jeho vzdech. Nehnul již sebou. Ale stěna za ním zmizela a mniši spatřili tam nebe tak temně blankytné, až černé samou hloubkou, a nejhustší déšť zázračně krásných hvězd tam padal a tím

mihotáním světel bylo v nesmírné dáli bílé vidmo Spasitelovo viděti; bylo to něco jako světlý pojem svatého úsměvu a vidmo kynulo, a padajícími hvězdami, stezkou porostlou ne už trním, ale liliemi, vznášela se mátoha Samkova, libá jako vůně, bílá jako paprslek, vzdušná jako pták!

Celou noc trávili mniši v modlitbách. Ráno pak oděli tělo toho, jehož duše s Kristem byla, bílým rouchem a pochovali je na křižovatce, jak si toho Samko přál. Připomínali si nebesky čistý úsměv, smutný a dojímavý, s kterým poslední to přání pronášel, a marně tázal se druh druha, proč tomu asi tak chtěl ten člověk, milovaný Bohem, nepoznaný světem. Neuhodli. Neuhodli, že tomu proto chtěl, poněvadž v posledním okamžiku svého pozemského bytí jako bleskem celý svůj život a jeho význam poznal. Chtěl, aby po jeho smrti se tak po srdci jeho šlapalo, jak po něm šlapáno bylo po celý jeho život. Vždyť křesaly všechny ty po něm deptající nohy tvrdými svými údery nevědomky jiskry z jeho srdce, jiskry lásky, kterými vzplanula v jeho nitru záře, svítící mu nocí utrpení na trnovou tu cestu, která do ráje ho dovedla!

(1895.)

DŮM „U TONOUCÍ HVĚZDY“.

Z PAMĚTÍ NEZNÁMÉHO

Zbytek staré, ba prastaré Paříže, rozprostřený kolem kostela sv. Juliana, je zběžným navštěvovatelům jejím obyčejně tak málo znám, jako onen dřevní, přechodně gothický chrámek sám, jenž i ve své nynější chudobě a oloupenosti přece ještě mezi nejvzácnější a nejzajímavější stavební památky města patří. Přilákán architektonickými jeho krásami, navštěvoval jsem kostel sv. Juliana velmi často a obyčejně k večeru, když se tam konaly nešpory. V soumraku sklánějícího se dne a v dýmu kadidla zdáli se i věřící, obřadu přítomní, neobyčejně zajímavi; kostel je totiž přenechán syrským křesťanům, v Paříži bydlícím, a vysoké jejich postavy, temné oči, smědé tváře, dávaly celému tomu shromáždění tak cizí, nezvyklé vzezření. Cítil jsem se tam sto mil od Sekvany a tisíc od boulevardů vzdálen a zdávalo se mi, že vánek dalekého východu, který vždy tak snivým čarem na mne působí, mi duje mysteriósně v tvář, jako v bibli, když zavane dech božstva, než samo promluví.

Okolí sv. Juliana pak je nad míru malebné i jižnějším rázem svým i patinou zašlých věků, obzvláště k večeru, v tlumeném a přece teplém zbarvení těch nevyrovnaných pařížských západů slunce, v kouzlu toho modravého, svítivého soumraku, který tak podivně i sebe banálnější ulice idealisuje. Celé to okolí připomínalo mi živě kus staré Florencie, bylo to něco jako Merchato vecchio a židovské za ním ulice, než ctihodné ty památky zašlých dob velkou částí pod motykou modernisujícího šílenství a stavební bezduché spekulace do prachu se shroutily. Bývalo mi uměleckým požitkem prohlížeti si sousedství sv. Juliana, vysoké ty zčernalé domy, vetché, chmuřící se pod jasným nebem, ty příbytky tajůplné, za jejichž brzy nepoměrně nízkými dveřmi, brzy vysokými, zvětralými portály se perspektivy temných chodeb, koridorů a dřevěná schodiště zjevovaly. Obzvláště ty schody účinkovaly často na mou obraznost: nebyl bych se divil, kdyby náhle s některých se byl proud krve lil, tak vypadaly tragicky! Co se mohlo vše v těch domech dít! Tam v tom čtvrtém patře, kde na okně sedí černý kocour, nějak jiný než obyčejný kocour, mohla by bydliti čarodějnice, a ta stará žena s visícími, šedivými vlasy, lající nesrozumitelně někomu z okna pátého poschodí a potřásající s divokými posunky oběma pěstmi do prázdna, jezdila zajisté za temných nocí povětřím na „černé mše“ samého Sata-

náše. Několik oken dále však mohla bydliti poesie sama, vtělená v mladou krásnou dívku, vykvetlou z trosek věkem zahubených budov jako čarovná lilie v pohádce, neboť to její okno, v tom domě, podobajícím se ve své zčernalosti zakletému hradu, je celé porostlé svěží, jasně zelenou úponkovitou rostlinou, červeně jako purpur kvetoucí, zlaté paprsky slunce míhají se v listech, a zpěv drobného ptáka, sladký, táhlý, lije se zpod bujných pupenů ve všední hluk ulice.

Ten dům zajímal mne ze všech nejvíce. Bral jsem si do hlavy a tvrdošíjně jsem byl o tom přesvědčen, že tam bydlí nad míru zajímaví lidé. Kdykoli jsem vyšel z kostela sv. Juliana, zastavil jsem se před tou budovou mimoděk a prohlížel si ji zvědavě. Jednou, když tam sejmuli zvětralou tabuli nějakého železníka, nejspíše na mizinu přišlého (ta tabule vypadala tak zbědovaně!), uviděl jsem zazděný rozpuklý jakýsi znak, zbytek, myslím, bývalého portálu. V tom znaku rozeznával jsem určitě heraldicky stylisované vlny a mezi nimi hvězdu. Od té doby pokřtil jsem ten černý dům „u tonoucí hvězdy". Zvýšilo to pro mne ještě jeho zajímavost a přál jsem si ještě živěji vniknouti v stinný, temný jeho vnitřek. Naskytla se mi jednoho dne tak trochu příležitost, přání své vyplnit.

Když jsem na chodníku stál a do chodby ke schodišti vedoucí hleděl, vystoupla náhle ženština z šera. Byla už nemladá a velice

nehezká. Obrátila se drze ke mně, usmála se odporně a chraptivým hlasem zvala mě k sobě na návštěvu. Při tom prohlížela si mě od hlavy k patě. Bylo v jejím počínání něco podezřelého, něco mimo její řemeslo; měla něco pátravého v očích, co mimoděk připomínalo lupičství. Neřekl jsem ničeho, avšak uhodla jaksi mou odmítavost. Zakabonila se a řekla cosi hrubého. Nezbylo mi než odebírati se dále a vystřízlivěl jsem toho dne trochu ze svého romaneskního nadšení.

Asi za týden šel jsem opět k sv. Julianu. Kostel byl tenkráte dosti obecenstvem naplněn a zůstal jsem nedaleko vchodu stát. Za chvíli zaslechl jsem těsně vedle sebe vzdech, ale tak nezvyklý, vycházející patrně z nejhlubší hloubi hrudi, způsobený zajisté nevšedním nějakým žalem, vzdech tak neobyčejně bolestný, že jsem vzrušen po člověku se ohlížel, jenž tak těžce strádal. Spatřil jsem u sloupu krok od sebe muže než už mladého, slušně sice, ale téměř chudobně oděného, tváře ne právě zajímavé neb výrazné až na temné, zamyšlené, smutné jeho oči. Nezdálo se, že by se modlil. Pohyboval v tom okamžiku jaksi rtem, ale spíše nervósně, neklidně, netrpělivě, pak přejel si čelo zažloutlou, suchou rukou psychického tvaru, povzdychl opět, lehčeji však než před tím, klonil hlavu k týlu zpět, zamhuřuje unaveně jaksi oči, a pak, aniž by se znamenal křížem, nebo k oltáři pohlédl, obrátil se a vyšel pomalu z kostela.

Dělal na mne dojem jako někdo, kdo by rád byl pobožným, ale nedovedl to. Měl jsem pocit, že to nedovedu též a že na to místo, kam mě dílem zvědavost, dílem umělecký zájem vábil, vlastně nepatřím. Vycházel jsem mechanicky také z kostela, s teskným pocitem vyobcovaného. V tom zahlédl jsem onoho muže přecházet ulici a měřit rovnou cestou k tajemnému domu „u tonoucí hvězdy". Rozběhl jsem se za ním, jednaje jaksi bez vůle, jako ve snách, a stál jsem vedle něho, když právě do dveří vkročil.

„Pane" — řekl jsem.

Ohlédl se, podíval se lhostejně na mne a odpověděl: „Co vám libo, pane?"

Tu cítil jsem teprve svou směšnost a směšnost své situace. Jak mohl jsem celý ten řetěz více méně neurčitých představ a románových osnov, který jsem pod suggestivním dojmem starého domu skul, tak jedním slovem tomu neznámému vyjádřit a vysvětlit? A teď jsem vlastně sám určitě nevěděl, co chci. Vejít do domu? Kdo mi bránil? Vniknout do jeho mysterií? Což tam nějaké bylo? Seznámit se s tím neznámým? Proč? Proto že vzdychl a proto že zůstával snad „u tonoucí hvězdy"?

Začervenal jsem se lehce, vytáhl šťastným vnuknutím svůj vlastní šátek a zalhal jsem zajíkavě: „Pane, zdá se mi, že ztratil jste tento šátek."

Sáhl mechanicky do kapsy a řekl zdvořile: „Ne, mýlíte se. Děkuji.“ Dotekl se klobouku, kývl hlavou a šel. Zmizel v šeru a slyšel jsem vrzání těch rozviklaných tragických schodů, s kterých pořáde ještě se žádný proud krve nevalil. Smál jsem se sám sobě, tak že jsem musil smích svůj dusit šátkem, který mi jako zachráněný prapor z nešťastné bitvy v ruce zůstal. Celá věc zdála se mi teď tak groteskní, že jsem samým studem už k sv. Julianu nechodil. Dům „u tonoucí hvězdy“ ztrácel na čas tím vystřízlivěním všechnu pro mne zajímavost.

Ostatně byl jsem tenkráte velmi zaměstnán. Nemocnice, kde jsem svá studia konal, byla téměř přeplněna. Obzvláště nervových „předmětů“, jak se tam říkalo, bylo mnoho a pro mne případů docela nových. Zajímaly mě tak nad míru, že jsem na čas všeho kromě svých odborných studií zapomínal; ani zábavy, ba ani požitky umělecké mě tenkráte valně nevábily. Duch můj prodělával krisi, nebo lépe řečeno, začal ubírati se cestou k té pozdější krisi vedoucí. Podnět k tomu dávaly právě ty „nervové předměty“ v naší nemocnici, pak některé experimenty se somnambulami, kterým jsem byl v Salpetrieře přítomen. Pevná dosud víra moje v neomylnost moderní vědy, v sebevědomý positivism, počínala se tenkráte právě viklati, a nový, netušený pramen poznání, temenící z vírných hlubin a bezden, tekoucí tajůplnými stíny

a mlhavými pásmy, ukazoval se zrakům mým, žasnoucím a neodvažujícím se ještě pevně zírati a bez bázně vnímati.

Mnohdy, přemýšleje a zkoumaje, cítil jsem závrať v hlavě a půda zdála se mi mizeti pod nohama. Někdy chodil jsem sám jako somnambulní nejistými kroky po svém dlouhém, úzkém pokoji a někdy zmocnil se mne neurčitý jakýsi postrach, jako bych měl být smyslů svých zbaven a bával jsem pak klobouk a utíkal z domu. Loudání a toulání se po ulicích pařížských, kde panoval tak čilý, veselý, bezstarostný ruch, působilo pak obyčejně jako osvěžující lázeň. Končívaly takové procházky obvykle zastavením se v malé, ale elegantní kavárně na boulevardu St. Michel, kde se k večeru soudruzi moji v studiích k veselému rozhovoru scházívali.

Jednou, když mě byla churavost následkem unavení více než dva dni v pokoji zadržela, dostavil jsem se do té naší kavárny, a shromáždění přátelé mě vítali, jako by mě nebyli pět let spatřili.

„Apropos," řekl mi Anatol, jeden z nich, když jsme byli chvilku mluvili a já se jich vyptával, co v nemocnici nového, „apropos, Severine, vzpomínal jsem včera se zvláštním zájmem na vás. Znáte nevím kolik set jazyků a víte, že my Francouzové obyčejně jen ten náš rodný jakž takž umíme —"

Musil jsem se usmát. Získal jsem tu svou slávu jako báječný linguista úžasně

8*

lacině. Přišlo tak sem tam náhodou na jevo, že jsem svým pobytem v Anglii a v Italii se tamějším jazykům naučil, pak zde byla ta u Čechů nezbytná němčina a konečně rudimentální znalost toho Francouzům tak mysteriósního pokladu různých slovanských nářečí. Když mě uviděli jednou moji soudruzi čísti nějaký ruský list, nevím už v které kavárně, imponovala jim ta azbuka až k neuvěření.

„Proč jste si mou učenost tak silně připomínal?" tázal jsem se Anatola, když se byl právě o mém znalectví jazyků tak přepjatě polo žertem zmínil.

„Pomyslete si," odpověděl, „stalo se, co jste nebyl u nás, neštěstí na ulici. Překotil se omnibus a bylo mnoho osob více méně těžce poraněno. Jednoho z ubohých přivezli k nám do nemocnice. V noci objevila se silná horečka a fantasoval. Nejdříve mluvil blabolaje po anglicku, ale pojednou blouznil hlasem a přízvukem tragickým, v hlubokém jakémsi dojmutí jazykem mně úplně cizím, melodickým, ale tak nějak podivným, exotickým. Nevím, bylo-li to nářečí indické nebo nějaké slovanské. Tu vzpomínal jsem na vás."

„Uvidíme zítra," řekl jsem, a rozprávka naše o tom předmětě tím končila.

Druhý den však nešel jsem ráno do nemocnice, jak jsem si večer předsevzal. Necítil jsem se dokonce ve své míře. Byl jsem bez příčiny hluboce rozladěn. Marně

pátral jsem po tom, co mi vlastně bylo, co mi působí smutek a neurčitou nespokojenost.

Myslím, že jsem asi měl těžký nějaký sen, o němž jsem ráno už nevěděl, ale následkem jeho zůstalo mi v mysli cos jako černý stín. Vyšel jsem z domu časně. Jitro bylo krásné, a když jsem se ocitl u Sekvany, lákala mě blýštící voda k jízdě po mírně houpajících se vlnách. Stoupl jsem na malý, právě odjíždějící parník a zajel po řece dolů až do St. Cloud. Nebylo tam živé duše; procházel jsem se dlouho s pravou rozkoší pod šumícími stromy. V skromném restaurantu sedl jsem zase úplně sám k pozdní snídani, pak chodil jsem znova tak dlouho, až jsem ušlý do trávy klesl, na vrchu, odkud byla široká a krásná vyhlídka. Můj špatný ranní rozmar byl se teď úplně ztratil a cítil jsem klid a harmonii v duši. V tichém nadšení objímal jsem nebe i zemi, bylo mi, jako bych ji políbit měl, tu „naši matku, syrou zemi", jak ruský lid tak poeticky něžně zpívá, ale náhle v té radosti nad slunečním svitem padla mi zase melancholie, nevysvětitelná, na srdce jako stín táhnoucího po obzoru oblaku. Náhle mi bylo, jako bych na tu matku naši, zemi, hleděl s nějakého hlediska mimo ni a viděl jsem ji celou, celou nejen tu její část před sebou, šířící se v obejmutí nesmírného horizontu, až do ohraničujících ji na sklonku nebes mlh. A najednou věděl jsem, jako zablesknutím v paměti, že

v noci, v tom zapomenutém ráno snu, jsem ji byl tak celou spatřil a ta vidina stála na mžik zase v dokonalé určitosti přede mnou . . . Celou viděl jsem ji, zemi naši, letící šíleně neobsáhlým prostorem kosmu, letící někam za nepochopitelným, neznámým cílem. Kam? Kam a proč? Kdo odpoví na tu otázku? . . .

Viděl jsem ji, jak letí tím závratným prázdnem, nejen v tom okamžiku, ale od nepojímatelně dávného počátku, do nepochopitelně nedohledné budoucnosti, bez oddechu, hučíc, slepě, jako zvíře štvané hrůzou z neviditelné nějaké zuřící smečky, více než titánské, nedomyslitelně děsné, olbřímně mocné. Letěla pokryta pěnou svých rozbouřených vod a moří, s vlasy zježenými svých pralesů, s nepravidelně, divoce tepajícím srdcem svých sopek, s plápolající myšlenkou svého živoucího lidstva a se smutkem svých zemřelých, zapadlých kultur . . . Kolem ní svítila v tom děsném letu azurová glorie jejího obzoru, božský úsměv nad propastmi hrůz, a v pradávné její paměti kmitaly fantómy žulových svatyň egyptských, bílých mramorných chrámů hellenských a šeřily se hmotu vzdušně překonavší klenby gothických kathedrál . . . V hrudi její hřměly nadlidské poesie Izaiašovy a Aischylovy, hlaholily ohlasy Iliady a Ramajanu. Do gigantických fanfar bronzových těch pozounů a do magického šelestu zlatých těch harf mísilo se sténání

lidské bídy a mučednictva zvířeny — ale nad ty vzdechy nesmírného smutku stoupal, jako jásavý příboj, hymnus nebe vydobývající lidské psychy a bohorovné chóry snah lidského ideálu, a v smrtelných úzkostech svých tiskla, jako nejvyšší útěchu a nejsvětější pýchu, matka země hrstku lilií polních z království božího a bílý lotos Buddhův k těžce oddychujícím, bolestně úpícím prsům svým! . . . A vztáhl jsem ruce po té vidině a zvolal jsem v nitru svém: „Kam trhá tě, ó, matko naše, osud tvůj tak neodolatelně? Do zkázy tvé či Bohu blíž? Vleče tě anděl či démon, ó, lidská myšlenko, ó, lidský ideále? Zanikneš v nic či porosteš do nebes? Nebesa ti nestačí a neobsáhnou tebe! . . . Avšak žel, kdybys přece jen zanikla a kdyby pusté nic bylo cílem tvým? . . .“ Tu klesly mi ruce a vnořil jsem tvář do vysoké trávy a nesmírná se mne zmocnila tesknota a bylo mi tak líto té lidské myšlenky a snahy, stín padl na mne, těžký jako olovo, všechna snaha lidská zdála se mi marností, všechna lidská láska klamem, všecken lidský ideál snem a všechno lidské vědění nicotou. Démon negace stál nade mnou a těžký, černý ten stín padal s jeho křídel. Bylo mi, jakoby se všecko ve mně hroutilo, a to moje malé já pochovávalo se v rumu sesující se budovy zapíráním podryté, vysněné pouze lidské velikosti. Ležel jsem tiše v trávě se zavřenýma očima, nežil jsem, dýchal jsem pouze a cítil

svou tíž. Ale něco, co bylo nad tím dýchajícím tělem, mimo tu tíži, jiný jakýsi způsob bytí, jenž neměl nic společného s tou tíží a s tím dýcháním a co přece v mém, tělesného člověka, bylo vědomí, zjevovalo se mi neurčitě, snu podobně; cítil jsem se udiven co jeden ve dvou takřka osobách. Bylo to jako blesk a sen, jako zjevení a nazírání zároveň; zjevil jsem se sobě a zíral na sebe. Chápal jsem jen neurčitě, tak neurčitě, jak svůj pocit dovedu vylíčiti zde, ale stačilo to, by stín negace a pusté pochyby se rozplýval jako mrak. Nadhmotné moje já bylo se i v mém hmotou omezeném vědomí ozvalo, jako mihnoucí se hvězda tmou. Toutéž chvíli zazpíval skřivan vznášející se nade mnou, a jasná píseň jeho lila se jako teplý proud do mého srdce, proniklo mě to jako světlým paprskem. Ten sladký zpěv byl něco jako slovo naděje. Vzpomněl jsem si na báseň Shelleyovu o skřivánku. „And singing still dost soar, and soaring ever singest" — zašeptal jsem si a chmura moje byla ta tam.

Se srdcem méně lehkým sice, než jsem byl dostoupil toho vrchu, ale k neporovnání méně zasmušilým, než bylo před chvílí, sestupoval jsem dolů k řece a plul zpět do města. Mezi jízdou nemohl jsem úplně odříci se rozjímání, ač jsem se nutil raději súčastnit se veselého rozhovoru svých spolucestovatelů na parníku. Na břehu někde stavěli právě dům.

„Pracuj," řekl jsem si tiše, „pracuj jako tam ti dělníci. Konají každý svůj úkol a nerozjímají o celku, který nebyli navrhli a za nějž nejsou zodpovědni."

Ale cítil jsem hned kulhání svého přirovnání a neuspokojilo mě to. Z celé té paraboly pamatoval jsem si jen slovo „pracuj" a umínil jsem si dle toho jednati. Proto šel jsem také, když jsme v městě k nábřeží přirazili, rovnou cestou do naší nemocnice, ač už se chýlilo k večeru a ač jsem věděl, že tam dnes už asi mnoho platen nebudu.

Na korridoru potkal jsem Anatola. Vítal mě z daleka a zvolal s úsměvem: „Jak přicházíte vhod! Jako na zavolanou! Ten nemocný blouzní právě tím podivným jazykem. Pojďte, poslechněte a ukojte moji zvědavost."

Táhl mě za ruku do velké sednice, z které byl právě vyšel. Byl tam svěží vzduch, neboť stálo tam poměrně málo postelí a pod otevřenými okny šuměly staré stromy zahrady hospitalní. Nebe, které se dívalo do pokoje, bylo jasné, celé bledě žluté, jak bývá v době počínajícího západu; tou žlutí míhaly se vděkuplné silhuety vlaštovek a štěbot vrabců nesl se vesele z venku do síně. Milosrdná sestra seděla vedle lože nemocného, k němuž mě Anatol vedl; z té nemocnice nebyly milosrdné sestry ještě brutálně vypuzeny. Vstala klidně, když jsme přistoupili, nebyla ani mladá ani krásná, ale

výraz její tváře byl příjemný a chování její plno neuvědomělé důstojnosti. Vzala nějaký předmět a vzdalovala se neslyšitelným krokem. Pohlédl jsem na nemocného. Byl to muž ne už mladý, bez zvláštní fysiognomie, jen temné jeho oči byly výrazné a svítily teď zvýšenou září v horečce. Zraky jeho zdály se, že sledujou za odcházející sestrou. Mluvil pološeptem, v jakémsi pohnutí, hlas jeho byl příjemný, cosi snivého z něho linulo. Nemluvil však žádným exotickým jazykem, blouznil v tom okamžiku správnou angličinou s nepatrně cizím přízukem.

„To je nejstarší z těch sester," pravil před sebe tonem jakoby recitoval, „nejstarší z těch sester —"

„Kdo? Ta milosrdná sestra?" tázal se Anatol, jenž znal dosti dobře anglicky.

„Milosrdná?" odpověděl blouznící s jakýmsi udivením. „Neznám, nevím . . ." Zraky jeho zdvihaly se k stropu, mlčel chvíli a pak mluvil znova: „Matka slz, to je ta nejstarší z těch tří . . . Mater lacrimarum! To je ta, co volá po zmizelých na věky tvářích! Stála v Ramě, kde hlas byl slyšán žalující, Rachela plačící pro děti svoje, odmítající všechnu útěchu! Stála v Betlehemu, kdy meč Herodův dávil neviňata . . . Matka slz, matka slz! . . ."

Zavřel na chvilku oči, pojednou je otevřel dokořán a zvolal k mému velikému překvapení sonorní slovenčinou: „Hvězdy, hvězdy,

hvězdy! Co jich je, co jich je! Je jich příval, a hle, démon vleče tu naši zemi, drží ji za zelené její vlasy, letí s ní, letí, letí! Tápí se s ní do bílé pěny rozbouřené mléčné dráhy, do víru zběsile z oběhu vymknutých konstelací, do tůní příšerných vlasatic, do varu praskajících roztříštěných sluncí! Teď vleče ji černým prázdnem! Úpí ta stará naše matka, úpí! Ó, macecho, jak jsi zbrocena krví, jak jsi poskvrněna neřestí! Ale je mi tebe líto přece. Nesuď ji, Bože — jsi-li!"

A po slovech posledních zasmál se příšerně jako šílenec. Zůstal jsem jako zkamenělý. Ta vidina blouznícího shodovala se tak nápadně s mou vlastní, jak jsem ji nedávno prožil na výšině v St. Cloud, že jsem první okamžik nevěděl, nepodlehám-li nějaké sluchové hallucinaci, nebo nespím-li a nezdá-li se mi můj sen znova v poněkud změněném tvaru.

„Co mluví, rozumíte mu?" ptal se šeptem Anatol, a když jsem hned neodpověděl, dodal: „Jste nějak bledý, hledíte tak podivně, co je vám?"

Sklonil jsem se, nedbaje Anatola, k nemocnému a řekl jsem mu česky: „Znáte mě?"

Ta otázka neměla žádného smyslu, také jsem vlastně ani nevěděl, co se tážu. Nemocný hleděl na mne mlčky svým temným zrakem a nebyl českým mým oslovením ani

v nejmenším překvapen, právě jako blouznící neb snící ničím překvapen nebývá.

„Znám, znám, ovšem," řekl za chvilku.

„Kdo tedy jsem?" tázal jsem se.

„Ten, co kráčí vedle propasti," odpověděl.

Tou odpovědí byl jsem hluboce dotknut, zachvěl jsem se mimoděk. Vždyť bylo pravda, co mi řekl, — což nepotácel jsem se na pokraji záhad a pochybenství?

Anatol vida, že mlčím, tázal se nyní sám něco nemocného, ale ten jevil teď velkou nevrlost.

„Nechte mě," řekl. „Jde na mne spaní, jsem unaven, což nevidíte, jak trpím, trpím, trpím?"

A hluboký vzdech, tak těžký, tak zvláštní, nezvyklý, se mu vydral z prsou, že jsem sebou trhl. Nebyl jsem vzdech ten už někdy slyšel? Jako vnuknutím poznal jsem teď člověka přede mnou na posteli ležícího: byl to týž, jenž zvláštním způsobem svého vzdechu v kostele sv. Juliana mě byl tak udivil! Jak mohl jsem ho nepoznati na první pohled! Jak mohl jsem nepoznat ty temné, k smrti smutné jeho oči, které teď zavíral! Mlčel a dýchal dosti klidně. Milosrdná sestra se vracela a mezi tím, co jsem v bledý obličej nemocného hleděl, rozčilen a vzrušen, rozmlouvala tiše s Anatolem, který posléze, když jsem sebou ani nehnul, mě za rukáv zatáhl.

„Pojďme, nerušme ho dále," a vyšli jsme z pokoje.

„Vězí v něm cos jako tyf, tot patrné," řekl na chodbě Anatol. „Ty rány, které utržil pádem toho omnibusu, má ubožák jen tak přídavkem. Ale neřekl jste mi ještě jakým to jazykem blouznil."

Řekl jsem mu to a vysvětlil v krátkosti o čem to blouznil i rozešli jsme se.

Dojmutí toho dne bylo hluboké; cítil jsem se silně, trvale připoután k nemocnému, který dlouho v naší nemocnici ležel a jehož jsem horlivě navštěvoval několikráte za den, jemuž jsem všechny možné služby s pravou radostí prokazoval. Byl mi vděčen za mé účastenství, a vyvinovalo se mezi námi cos jako tiché, diskretní přátelství. Nedával jsem žádnou zvědavost na jevo a nemocný vyhýbal se patrně všemu svěřování mi svých osudů životních a nenarážel na své poměry slovem. Byl Slovák a jmenoval se Daniel Rojko. Byl nyní malým úředníkem soukromým v Paříži v nějakém rozsáhlém průmyslovém závodě. Když mi to opakoval v době našeho důvěrnějšího seznamování se navzájem, usmál se, ale do toho úsměvu mísil se patrný bolestný, trpký jakýs tah kolem úst.

„Jak mála," řekl jaksi mimoděk, „dosáhl jsem v životě! Co zůstalo mi z velkých někdy ctižádostí, co z fantastických plánů, z chimerických snů a z utopických snah?"

„Tak děje se nám všem," řekl jsem smutně. „Svět klame nás —"

„Ne," pravil zádumčivě, „klameme sami sebe. Hledáme v lidech a ve světě vždy jen to, co si sami v nitru tvoříme, a neodpovídá-li pak to, co jsme nalezli, tomu, co jsme hledali — žalujeme."

„Nejste shovívavý k sobě," řekl jsem.

Neodpověděl; byl se hluboce zamyslil.

„Jsem tak neskonale bídný," zašeptal pak, tak tiše, že jsem to sotva zaslechl. Pohlédl na mne a dodal za chvíli: „Povím vám někdy něco o sobě — snad."

Neodpověděl jsem, nejevil jsem nejmenší zvědavosti a nebyla to přetvářka. Výraz jeho očí byl tak neskonale smutný, že soucit můj převládal nade všemi ostatními dojmy. Tiskl jsem mu, louče se toho dne s ním, pouze vřeleji než kdy před tím ruku. Dlouho jsme pak už neměli podobný rozhovor a nemyslil jsem snad ani už na jeho slib, že mi poví něco o svých osudech, když Rojko jednoho dne v zahradě hospitalní, sedě už jako rekonvalescent se mnou v stínu staré platány na dřevěné lávce, nevím už v jaké souvislosti s naším tehdejším rozhovorem takto vypravovati se jal:

„Jsem synem protestantského faráře z turčanské stolice. Útlé moje dětství bylo neskonale šťastné, ach tak neskonale šťastné! Rodiče moji a jejich přátelé, ba celá ta naše malá osada mě téměř zbožňovali. Byl

jsem neobyčejně skvěle nadán. Smím to nyní říci bez neskromnosti, vždyť musím, bohužel, hned dodati, že to zázračné nadání, jako u mnohých dětí, nebylo ničím než jakousi předčasnou zralostí, že to byl jen nepoměr vyvinutí mých vloh k mému stáří. Ach, bylo to moje první neštěstí, neboť když jsem dospěl let, kde nadání moje platným býti mělo, kleslo na docela obyčejnou úroveň, a překvapeným rodičům, obzvláště otci, zdálo se docela, že i pod ni. Otec můj byl z těch idyllických vlastenců starší doby, jak jste je v Čechách znali též. Já, jediné jeho dítě, byl jsem též jedinou jeho nadějí a v nadšení svém šel tak daleko, že mě pokládal téměř jako za předurčeného spasitele, který pro zubožený náš lid zázraky někdy vykoná. Ta moje předčasná zralost jej patrně do toho omylu a bludu zavedla. Nevědomky vsíval v mysl mou illuse, vzbuzoval snahy po něčem, co se nikdy uskutečniti nemohlo, a položil tak základ k mnohé trpké zkoušce v pozdějším mém životě. Ale nedosti na tom, že ubohý sebe klamal i mne a že bez viny mě na scestí vedl, nedosti na tom, že na mně žádal, co vyplniti v moci mé nebylo, začal i dokonce, když jsem se neukazoval tím, čeho se domýšlel, býti přísným, chmurným, nespravedlivým, ba i tvrdým, obzvláště po smrti mé záhy zemřelé matky. Ta mě brávala aspoň někdy do ochrany, ačkoli se sama též sklamána cítila, ale po její smrti

bylo celé moje štěstí to tam a mohu říci na vždy, neboť celý můj život byl jediným řetězem utrpení."

Zamlčel se na chvilku a pak řekl smutně v jakémsi unavení: „Být členem podrobeného, zotročilého národa, cítit to jeho ponížení, je tak něco, jako narodit se s kletbou, těžkou kletbou! Mít v prsou srdce, které se dovede bouřit, a vidět, jak ti ostatní svůj osud tupě nesou, není to k zoufání? Na synu takového lidu, který se odřezancem státi nechce a nemůže, lpí něco jako výrok starého fata. Nedýchá jako jiný člověk, najde pelyňku v každém soustu, jedu v každé krůpěji vody! Má-li však duše jeho sílu titánskou, lásku nesmírnou, může stálým bojem a stálým bouřením se proti tomu fatu, duch jeho růsti až do nebes, pýcha může mu dodati křídel a láska mu bude zdrojem nadšení. Já neměl však té síly, já měl jen lásku. A teď zdá se mi, že jsem vlastně ani té velké lásky neměl; měl jsem snad více nenávisti proti nepřátelům, než lásky pro svůj lid, miloval jsem snad svou nenávist více než ten svůj lid! Hleďte, dnes, po letech a letech, když jsem téměř stár, když jsem prožil téměř celý svůj život mimo svou vlast a spíše na místo svého mládí, než na svůj lid vzpomínám, nevím, kolik mi ještě z té domnělé lásky zbylo; vše tam daleko v těch horách je mi tak cizí a tak vzdálené mému citu — ale co mi zůstalo, co

ve mně nikdy neuhasne, to je ta plamenná nenávist, palčivá jako peklo, proti tomu turanskému plemenu, které mě oloupilo o vlast, o volnost, o vzduch a klid, o vše, co může být člověku drahé a svaté. Ta sveřepá někdy horda hunská, která nesmíšena s krví slovanskou a rumunskou, by ani evropského vzezření neměla, nepozbyla své asijské schytralosti a tou podařilo se jí klamat celý svět. Vládne dnes, majíc moc, ale ne autoritu. Stydím se za arijskou Evropu, že sedá těm turanským kejklířům tak na vějičku. Ale ta arijská Evropa je už tak materialistická, že pozbyla své arijské idealnosti a noblessy téměř naprosto. Klaní se jedinému bohu, vedle mamonu, totiž úspěchu. A toho úspěchu dosáhli ti Turánci úskokem, lstí a piklemi, nikoli nějakým rytířským podnikem a heroickým bojem, jak sobě a jiným namlouvají. Čechy a Polsko vedly jiné boje; co jim to prospělo? Nedovedly osnovati pletichy na dvorech knížat, a Evropa o nich a jejich heroismu už neví, nezajímají nikoho, proto že neměly úspěchů. Ach, ta Evropa! Nemiluji ani Francii ani Anglii ani Italii ani Rusko. Z malých národů vážím si snad jen Norsko. Ty dnešní vaše Čechy . . . Ne, k nim se sympathie moje nekloní. Znám vaše krajany, vím, čeho byli schopni u nás . . . Oh, to lidstvo! Jaký to smutný zjev!"

Oči jeho hořely horečně. Vzal jsem ho za ruku, sáhl jsem mu na tepnu.

„Mluvte klidněji," řekl jsem mu, „máte smutnou pravdu, ale nebudu vám naslouchat, nebudete-li mírnější."

„Ano, ano," usmál se, „rozumím. Jedná se o mé zdraví, viďte? Té vzácné věci! . . . Budu tedy kliden. Nač jsem vlastně o tom všem mluvil? Ah, ano, chtěl jsem vám vypravovat o sobě. Je ku podivu, jak rád člověk o sobě mluví, jakoby neměl lepších předmětů! A nemá vlastně, ten jeho bližní je zrovna jako on sám. Avšak nerozjímejme. Tedy ten můj život. Nebojte se, odbudu to krátce, ač bych o tom mohl deset svazků napsat, celý Gil Blas by to mohl být! Je každý Gil Blasem, kdo vnitřním pudem neb okolnostmi pohnut sám se vyhání ze svého rodného kouta na honbu za štěstím jiným, méně určitým než je nalezený výdělek kusu chleba . . . Nuž tedy, poslali mě na studie, kde jsem neprospíval. Tu nebyl vinen pouze nedostatek vynikajícího tatentu, jiní beze zvláštních vloh studovali též a s lepším výsledkem. Měl jsem neštěstí velké, vězelo to v základě mé bytosti a povahy: nemohl jsem zanechati snění. Nemohu posud. Stávalo se mi často, že uprostřed toho, co se obyčejně nazývá ‚skutečným životem', a co naopak je život vyumělkovaný a pracně sestavený ze samých mělkých potřeb, konvencí, lží, podlostí a z ústupků toho, co lepšího, šlechetnějšího, — stalo se tedy, že uprostřed těch za důležité přijatých banálností náhle mi na-

padla nicota a zbytečnost toho všeho, za čím se lidé hnali a oč se rvali jako psi o kost, a zmocnila se mne taková nechuť, že bych se byl s rozkoší zničil aneb že bych byl aspoň někam daleko utíkal, kde těch poměrů nebylo. Už ve středních školách žasli nad tím, co měli u mne za podivínství a vzpouru. Připravoval jsem se na př. svědomitě a pilně ke zkouškám, jako jiní, s úmyslem, že dobře obstojím. Když jsem však před sebou uviděl ty školomety, kteří jaksi inkvisitorsky, se směšně důležitou tváří své otázky kladli, jakoby past nějakou chystali, hnusily se mi hned i ty vědy, o něž se jednalo, lomcoval mnou pak i někdy hněv, neb míval jsem pocit, že ty vyschlé duše znesvěcují předměty, kterých se dotýkaly. Homer v rukou toho slovíčkáře, který o poesii neměl ponětí, dělal na mne dojem růže v ruce opice ji rozškubávající. Historie, která nám vtloukala byzantinské anekdoty, se mi hnusila dávno, nebo pobuřovala mě, když pějíc chvalozpěvy na hellenský heroism, bojující proti perským zachvatitelům, o utrpení mého lidu nic vědět nechtěla, a chválíc římskou lásku k svobodě, každé volnější naše hnutí jako zpupnost a zločin kárala! Je ku podivu, co plamenného záští se vejde do takového útlého, polodětského ještě srdce! . . . Nuž, tedy, zatím co mi kladli otázky, díval jsem se třeba na paprsek slunce, zlatý, chvějící se, vkrádající se z volného prostoru do nudné,

9*

uzavřené síně školní, zaslechl jsem štěbot vrabců venku — a mysl moje byla hned plna snů a tuh! V tom úzkém žaláři udušeného života měl jsem hned prahnoucí žízeň po volnosti a prostoru. Hned kouzlil mi ten slunný paprsek šírý nějaký kraj před zraky, stromy se tam kolébaly, vody tam tekly a nebylo tam předpisů ani zákonů! Co bylo mi do všech lží, které nám cpali, do všech pout a hranic vůle? Nebylo mi třeba žádných řádů společenských, žádného státu, žádné církve, měl jsem svou duši a svého Boha. Jak byl jsem potěšilý, že žil jsem zde a podroboval se jhu! Což nejsou někde za šumícími proudy mořskými ostrovy, kde lze ještě žíti jako pták, tak svatě a tak volně? Ó, tam se utéci daleko, daleko zahodit za sebe vše, nevzít s sebou ze všeho, co jsem kdy slyšel, než ta slova z evangelia, která se do duše vryla, a několik těch starých písní, které v smrtelné své tesknotě lid náš v horách zpívá! . . . Více třeba není, aspoň mně ne, a jednalo se o mne. Ostatní ať žijou, jak jim libo . . . Tak snil jsem v té školské dusné síni a na otázky, které mi kladli, neodpovídal jsem docela, ba, ani jsem je snad neslyšel. A když mě kárali, byl na mých rtech tak opovržlivý úsměv, že jsem je popouzel až do krajnosti! . . . Vidíte, takový byl jsem ve školách! Co mohlo tedy ze mne býti? , . . A svůj útěk na blažené ostrovy jsem neuskutečnil a přicházel jsem zachmuřen z města domů k otci s vědomím

své před ním viny! . . . Snášel jsem pak zádumčiv a mlčky jeho výčitky a prudké někdy urážky. Ach, během let zarmoutil jsem jej ještě více! Přišel jsem přirozeně časem do stadia hloubání o náboženství. Nejdříve rozumoval jsem s otcem o tom horlivě, pak dumal jsem těžce a konečně blouznil jsem horečně. V hádkách s otcem jednalo se nejdříve pouze o útoky na rozličné církve (jak těžce nesl útok na tu jeho!), pak o záští proti mocným toho světa, kteří převracují původní pojmy a zásady křesťanské, pak následovaly útoky na křesťanství samo a konečně zdrtil jsem jednoho dne svého otce nepokrytým vyznáním, že nevěřím v žádného boha. Lituji podnes, že jsem jej tak zbytečně zarmoutil. Na nestěstí byl tak prudký! Kdybych byl na něm pouze bolest nad mým bludem zpozoroval, byl by mě zajisté dojal, byl bych své přesvědčení nějak skryl a snad i odvolal, neboť byl jsem v jádře měkký a ne tak krutý, vášnivý jako on. Že si lidé tak málo a tak těžce rozumívají navzájem! Kdybychom byli oba klidně spolu mluvili, byli bychom snad s překvapením pozorovali, že tu zdánlivě nepřeklenutelná propast mezi námi tak hluboce ani nezela, jak se nám zdálo! Ten můj atheism byl tenkráte snad vzpoura proti příliš po lidsku utvořené představě o bohu — ale místo rozmluvy byly mezi námi jen podrážděné výstupy a ten jeden, neprudší, končil se tím, že

mě otec můj z rodinného domu vyhnal — s kletbou!"

Poslední slova pronesl Rojko téměř šeptem a zdálo se mi, že měl oči vlhké.

„Vy ubohý" — řekl jsem mimoděk.

„Ano," odvětil, „věru ubohý, ale ještě více byl jím on. Smutek můj byl hluboký, ač jsem v působivost kletby nevěřil, ale cítil jsem, co jemu ta kletba byla! Věděl jsem, že mu bylo, jakoby mě byl zabil, věděl jsem, že duše jeho byla zkrušena a bytost jeho jako ubita. A co byl můj hřích? Že nedovedl jsem vidět, jak viděl on a že jsem mu řekl, co jsem myslil!"

„A nesmířili jste se nikdy?" tázal jsem se.

„Ne," řekl tiše. „Když mě vyhnal, šel jsem. Psal jsem mu, neodpověděl. Za rok slyšel jsem, že zemřel. Nevzkázal mi slova."

„Bože můj!" vyhrkl jsem soustrastně. Rty jeho se lehce zachvěly, ale tvářil se, jakoby můj povzdech nebyl zaslechl.

„Poněvadž můj otec mě nevydědil formálně," pokračoval Rojko za chvilku, „nezadržel mi nikdo malé jeho jmění, dostával jsem úroky po jeho smrti hned a za nějaký rok celý ten skrovný kapitál. Zatím byl jsem se na jeho základě už tak zadlužil, že mi z něho nepatrně málo zůstalo. Měl jsem z počátku, po smrti otcově, jakési skrupule, cit můj vzpíral se proti tomu, přijímati dědictví nenáviděvšího mě, ale poněvadž jsem byl ve

velkém nedostatku a poněvadž větším dílem ty peníze pocházely už od mé matky, která mě přece ani neproklínala ani nevydědila, překonal jsem svůj odpor i svou delikatesu, jak se obyčejně stává, hledíme-li hrozivé bídě v tvář. Že jsem žil v nedostatku, nebude vás překvapovat; vždyť vidíte ze všeho, co jsem vám už pověděl, že patřil jsem mezi ty, kteří nevědí, co si vlastně počíti se svým životem. Co jsem snášel hned po svém vypuzení z otcovského domu, bylo by trapné mně připomínat si to, vám poslouchat to. Můžete si to domyslit, když víte, že mi všechny pro výživu praktické vědomosti chyběly. Co se nazývá povoláním, toho u mne také nebylo, kromě jednoho: domníval jsem se, že mám bohatou vlohu pro umění herecké. Myslím, že jsem se nemýlil tak docela, a kdybych se byl zrodil jinde než na Slovensku, byl bych v tom zajisté určitý cíl života nalezl . . . Nuž, dnes je mi to už lhostejné, když vše a vše, celý život leží za mnou zapadlý, zahrabán. Tím, že slovenské divadlo neexistuje, mizel ten určitý cíl a směr života. Tu narazil jsem opět o železnou mříž ujařmeného národa, kterému není volný vývoj dovolen, o skalopevnou zeď svého nepříznivého osudu. Z cizích jazyků znal jsem německy nejlépe, tenkráte vtírali nám němčinu více než ten turanský dialekt, kterým nás trýzní dnes. Německy hrát se mi však nechtělo, nenáviděl jsem přirozeným způsobem

vše, co bylo německé. Ale po dlouhém boji odhodlal jsem se k tomu přece jen, šel jsem do Němec. Ale ukázalo se, že ač plynně, přece německy mluvím s nemožným na jevišti přízvukem.

‚Je vás škoda,' řekli mi, ‚věčná škoda, ale vzbuzoval byste smích.' Vzbuzovat smích, toť nejsmutnější tvář osudu. Těšili mě, že bych časem mohl tu překážku překonat. Držel jsem se té naděje. Dal jsem se ke společnosti kočující. Ach, tam začínalo to hrozné vystřízlivění z nadšení. Dostal jsem se pak přece k stálému, pokoutnímu malému divadlu, a i tam přidělili mi jen nejnepatrnější úlohy. Vývoj nebyl tím způsobem možný. Bojoval jsem vytrvale, ale konečně byl jsem vysílen tím bezvýsledným bojem, hnus nade všemi těmi malichernými poměry, těmi opovržení hodnými lidmi se mne zmocnil a ztrpčen zmařením svých illusí, nevěře už sám v sebe, nešťasten a s tajnou výčitkou renegatství, vzdal jsem se svého jediného povolání a proklínaje Německo, kde jsem zdomácněti nedovedl, prchal jsem takřka do Francie. O zdejším pobytu budu vám málo vypravovat. Osud mnou házel jako míčem, rval jsem se o kousek chleba jako v zoufalství. Někdy jsem se zachytil břehu, někdy jsem tonul. Přeplavil jsem se do Anglie, kde jsem dlouho žil, vlastně právě jen hladem nezemřel. Odtamtud mě zanesl osud do Mexika na několik let. Konečně jsem se dostal opět sem,

dosáhl toho postavení, v kterém mě dnes vidíte. A po celou tu dobu svého života byly to stále jen utopie, za kterými jsem se hnal a pachtil, marně hnal! A přece nemohu dnes proti nim se bouřit. Utopie? Proč utopie? Všechny ty moje plány a snahy byly konečně života schopny, ale sesuly se vždy jen tím, že nepočítal jsem s lidskou zlobou, nenávistí a nepřízní. Ovšem i vlastní moje slabost a vytrvalost zavinily mnoho. Nejdříve hnalo mě nadšení pro umění do zkázy, pak ctižádost a konečně sny o velkém bohatství, které jsem za oceanem uskutečnit doufal. Viděl jsem se jako nějaký Monte-Christo, mstící se na katanech svého lidu, povznášející ten lid všemi morálními i hmotnými prostředky. Chiméry a šalba! Rum těch shroucených a zasypaných snů zasypal mi celou duši a učinil z mého života poušť . . . Avšak ne, to učinila jen ta vina moje, ta moje vina . . ."

Zamlčel se náhle, hlava klesla mu těžce na prsa, celé jeho tělo se chvělo a oči jeho byly k smrti smutné. Mlčeli jsme oba dlouhou chvíli. Bál jsem se promluviti, aby se nezdálo, že zvědavě se chci něco o té vině dověděti, na kterou tak pathetickým způsobem narážel. Rojko pozvedl posléze pomalu hlavu, zraky jeho bloudily po stromech, kde vesele prozpěvovali ptáci.

„Víte nyní vše," řekl pak dosti klidně, jakoby bouře v jeho nitru byla se utišila. „Víte vše v nástinu. Na podrobnosti nestačila

by kniha. Co všechno jsem prožil v cizích pásmech! Čím vším jsem byl a nebyl! I jaksi komorníkem u jistého šlechtice nějaký čas. Stalo se to ve snaze po docílení velkého cíle — kterého jsem jako žádného vůbec, nedosáhl. Vidíte, s jakou důvěrou s vámi mluvím, když vám i to vyznávám, že jsem se ocitl téměř až v livreji, já nadšenec volnosti, žíznící lámat pouta svá i jiných! Jaký to skok, pomyslíte si asi, neznaje podrobností, od dráhy umělce, dychtícího po věnci nesmrtelné slávy, do předsíně, téměř mezi lokaje... Něco je v tom pravdy nepopíratelně, ale čert vezmi vše, co už na tom dnes! Minul jsem se se vším povoláním, byl jsem vždy úplně ode všeho úspěchu odražen a jsem ‚zošumělý' docela. Jako pravý ‚raté' a ‚déclassé', jak zde říkají, patřím tedy mezi nejsmutnější zjevy dnešní civilisace, v níž jsem instinktivně vždy, hned od počátku života, něco pro sebe nepřátelského tušil. Věříte však, že mě to dnes už ani netrápí? Řekl jsem vám, že jsem teď malým úředníkem v průmyslovém závodě. Neumírám tam hladem ani zimou a nechodím v hadrech. Tisíc lepších lidí, než jsem já, nemá té výhody. Mohu klidně a normálně umírat. Co mohu si žádat více? Leda urychlenější konec. Nedávno, než jsem přišel sem do vašeho hospitalu, cítil jsem se nemocen. Ač je mi smrt lhostejna, hledal jsem mechanicky ulehčení útrapy a dali mi v závodě adresu lékaře, ustanoveného pro úřed-

nický personál. Na cestě k němu potkala mě nehoda s tím omnibusem —"

Přestal mluviti, bledl a třásl se.

„Vám je hůře, mluvil jste příliš dlouho, znavil jste se a rozčilil!" zvolal jsem, „dělám si výčitky, že jsem to nezamezil. Pojďte, povedu vás zpět a ulehnete. Spánek vás posilní."

Vstal poslušně a dal se odvádět.

Za dva dni byl se tak sebral, že se chystal opustiti nemocnici. Byli jsme nyní tak důvěrně známi, že jsem se smíchem se mu svěřil, že jsem ho viděl u sv. Juliana, že jsem za ním šel a tak směšným způsobem ho oslovil. Nepamatoval se na to setkání.

„A co vás tak u mne zajímalo?" divil se.

„Už to, že bydlíte v tom domě, který se mi zdál tak mysteriósní, a do něhož bych byl tak rád vnikl."

„To vám bude nyní snadné," odvětil s úsměvem. „Jsem jist, že na mne nezapomenete hned, jakmile se za mnou dvéře zavrou; navštívíte mě tedy. Ostatně nenaleznete asi v tom domě nic kromobyčejného. Sám neznám tam než dosti povrchně své nejbližší sousedstvo. Jsou v tom domě asi tak zajímaví lidé jako v každém jiném. Člověk každý je konečně zajímavý, totiž tenkráte, vniknem-li do jeho nejvlastnějšího nitra, hluboce. Ale je to vůbec možné, i když

ničeho neskrývá? Vždyť ani sami sebe nespatřujeme téměř nikdy bez závoje buď naší fantasie nebo našeho sebeklamu nebo naší shovívavosti. Nuž, buď jak buď, přijďte tedy k vůli mým sousedům brzy mě navštívit."

„Především přijdu k vůli vám," řekl jsem upřímně, „a k vůli vašemu zdraví, které se vám sice vrátilo, ale dlouho ještě pevné nebude."

Stiskli jsme si ruce a rozešli se.

Za několik dní vydal jsem se na cestu k domu „U tonoucí hvězdy", vyhledat Rojka. Co jsem ho neviděl, byl mi v duchu stále přítomen. Cítil jsem jakýsi neurčitý smutek následkem všeho, co mi vypravoval. Sám zdál se mi tonoucí, polo utonulou hvězdou, ztroskotanou lodí proti skaliskám života. Měl na mne vliv tak silný, že jsem se tomu divil. Ani to, co jsem o něm věděl, nepůsobilo tak mocně na mne, jako to, co jsem právem nebo neprávem o něm tušil. V tom člověku, zdálo se mi, byly hlubiny, které tajil a které mě vábily. Ostatně chvěla se ve mně struna jemu velice příbuzná. Pod banální hladinou našeho střízlivého občanského žití tušil jsem tak silně proudy propastné, bezedné, tak tajůplně ukryté zrakům nezasvěcenců. Byl Rojko z těch zasvěcených? Dělal na mne dojem ten, ačkoli nečinil přece v nejmenším a ani z daleka zřejmý nějaký na to nárok. Zjeví se mi někdy, jakým v skutku byl, a

podá mi kdy ruku, by mě vedl k prahům velkých, odvěkých, zdánlivě zaniklých, ale v pravdě věčně trvajících mysterií? A přece odporoval tu jeho pessimism pojmutí, jaké jsem si takto o něm dělal. Kdo přišel pravdě blízko, nemůže býti úplným pessimistou, jako nemůže nikdo býti temný, koho pronikne světlo. Pessimism je pouze stísněnost, stesk, který nás napadá, když poznáváme nicotu věcí nám blízkých, neuzříme-li ještě jasně to, co je za nimi, za pomíjejícími, a co se věčně neměnní. Je to choroba přechodní. Za toho rozjímání přišel jsem na nábřeží Augustinů. Bylo již k večeru. Paříž v tom přísvitu zdála se celá modravá a velkolepě malebná se svými avenuami plnými ruchu a šumu, svým krásným stromovím, se svým horizontem tak zvláště zbarveným. Na nábřeží skládali už antikváři své staré knihy do beden a u jednoho z těch kamenných zábradlí, odkud své knihy brali, zahlédl jsem Rojka. Nejspíše ubíral se teprve domů ze svého závodu. Podepíral se o zábradlí, ale nehleděl na vodu, po které lodi pluly, a která se krásná, temnozelená, hlubokým valila proudem s obrazem obrovského města, zrcadlícího se v jejích vlnách. Volal jsem na Rojka, zdravil jej z daleka, mával kloboukem, on však mě neviděl ani neslyšel. Obličej jeho byl strnulý, měl vzezření jako v hluboké mdlobě, ba jako v zkamenění smrti, ale zraky jeho široce rozevřené

plály ohněm divně horečným. Ani v krisi jeho nemoci nebyl jsem jej tak viděl. Stál jsem už chvíli vedle něho, oslovuje ho několikráte, potřásal jsem jím za ruku, ale nedostalo se mi ani odpovědi ani pohledu, až konečně se zdálo, že se pomalu probouzí z toho kromobyčejného stavu těla i ducha. Výraz jeho tváře stával se oživenější, normálnější, jen oči ještě svědčily, že myšlenky jeho dlí někde jinde, daleko, Bůh sám věděl kde. Na otázky moje také nějak podivné, neboť bylo mi, jako bych byl nakažen jeho extásí, odpovídal na zdařbůh nesrozumitelnými slovy. Byla to rozmluva jako v hieroglyfech. Trvalo to ještě chvíli, než jsme spolu mluvili jako lidé zdravého rozumu.

„Šel jsem právě k vám na návštěvu," řekl jsem pátraje pořáde ještě v jeho zracích po tom, co se v nitru jeho dálo.

„Tedy pojďte, pojďte!" odpověděl tónem zvyklé zdvořilosti, hledaje vpravit se do lhostejné, obyčejné situace.

„Totiž," dodal jsem, „nebyl-li jste právě na cestě někam jinam. Doprovodil bych vás pak pouze a přišel bych k vám jiný den."

„Ne, ne," ujišťoval mě, „nechtěl jsem nikam než domů. Tu promluvili zase jednou o n i po dlouhé době se mnou."

„Kdo?" tázal jsem se překvapen.

Mlčel chvíli, pak řekl pomalu: „Neporozuměl byste mi snad. Ne, neporozuměl byste zajisté. Řekl byste mi, nebo byste

si to aspoň myslil, že jsem blázen. Znám takové výroky. Vy jste ‚vědec', stojíte na výši moderní vědy — opakoval jsem tu otřepanou frási dobře? — a pro tu neslýchaně pokročilou vědu je všechno bláznovstvím, co neví a čemu nerozumí."

Řekl to bez trpkosti a v tónu jeho nebylo nic urážlivého.

„A což," řekl jsem mu s úsměvem, „což kdybych se vám přiznal, že jsem sice někdy té vědě slepě věřil, ale že pojednou se přesvědčení moje o její dokonalosti viklat začalo?"

„Byl byste snad tedy také trochu bláznem?" tázal se též s úsměvem, ale tak záhadným, že mi bylo nevolno; nevím proč, ale pocítil jsem lehce mráz probíhající mi tělem. Buď jsem se toho výroku lekl nebo spatřil jsem v zraku a v úsměvu jeho něco, co ve mně vzbuzovalo myšlenku, že mluvím s člověkem buď nad nebo pod normálem tak zvaného zdravého rozumu, jejž definovati není úlohou snadnou. Šli jsme chvíli mlčky vedle sebe.

„Vyčítal vám už někdo bláznovství?" tázal jsem se nesměle.

„Ano, mnozí, už dávno. Tenkráte, když jsem mluvíval. Teď mlčím obyčejně, a mají mě spíše za filosofa, dle dávné průpovědi."

„A čím jste vyzýval ten tvrdý úsudek?"

„Čím? Hm, řeknu vám to. Někdy dovedeme cizími slovy vlastní svůj stav duševní

lépe naznačiti než vlastními. Znáte velkého, tak celkem neznámého básníka Williama Blakea? Byl také prý blázen. Pro něho byla obraznost původu ‚božského', tedy něčím primordialním. Pravíval o sobě, že vlohu obraznosti pěstuje tak, že se stává viděním, naprostým zřením, zjevováním. Nuž, něco podobného činím i já. Nemám jeho genia, neumím podávat, co vidím (říká se tomu tvořit), nejsou výsledky mého zření tedy velké básně a visionářské kresby jako u Blakea. Rozšiřuje to pouze můj obzor, dívám se jen trochu hloub do všehomíra, než bych jinak mohl."

„To ovšem není dáno každému," podotkl jsem.

„V každém člověku," odpověděl, „jsou zajisté základné zárodky jiných ještě smyslů než těch pěti nejvyvinutějších, známých a za jediné v nás pokládaných. Příliš málo si však těch zárodků všímáme, obzvláště teď v tom materialistickém barbarském proudu doby, kterým plujeme, kterým, pravda, pluje vždy většina lidí, abych nebyl nespravedlivým k naší době a abyste nemyslil, že jsem z těch, kteří pořáde jen po minulosti touží. Přeji si pouze, aby v nás arijský genius, význačně spiritualistický, opět nabyl vrchu. Jsou příznaky, že se tak pomalu stává. Poklady moudrosti indické, tak čistě arijské ve svém idealním altruismu, v nesmírné vznešenosti abstraktního pojímání, obnoví snad

od základů naši kulturu. Indům nezůstala žádná hlubina ducha tajnou, žádná subtilnost psychická neušla jejich chápavosti . . . Avšak vzdaluji se svého předmětu. Jedná se o moje bláznovství. Nuž, nalezl jsem v sobě jistý skrytý smysl, jmenuji to tak, poněvadž to jinak jmenovati nedovedu, a tou silou, neb chcete-li, tím stavem svého ne tělesného, nýbrž transcendentního já je mi možno přicházeti ve spojení neb do styku s bytostmi jinými, než jsme na příklad my neb zvířata, neb rostliny, rozuměti jim, jako bych je viděl a slyšel očima a ušima, krátce uvědomiti se o bytostech, obývajících třeba některé jiné hvězdy, než naši zem."

Mlčel, jakoby čekal na mou o té věci poznámku. Byl jsem divně dotčen. Měl nade mnou magickou jakousi moc, — pokud mluvil, byl jsem vždy přesvědčen o pravdě jeho slov; pochybnosti moje začínaly teprve, když se zamlčel. Nevěděl jsem, co mu říci.

„Zabýváte se astronomií?" tázal jsem se vyhýbavě.

„Ani dost málo," odvětil klidně. „Nemyslete si, že čtu Flammariona a že si buduji světy dle jeho výzkumů neb fantasií. Nevím, kolik je na tom pravdy, co tvrdí o Venuši a Marsu. Ale myslím, že ani dalekohled ani mathematika ani lučba nerozluští tajemství hvězdných záhad. Astronomii nestuduji, chybí mi k tomu základy věd pomocných, ale miluji hvězdy jako pohan.

Pojímání hvězd u pohanů, přes všechny nevědomosti a omyly, bylo snad pravdě bližší než střízlivý suchopár našich hvězdářů. Vědět, kolik tyčinek má květina, jak se jmenuje latinsky, kde roste atd., nevysvětlí také ještě bytost rostlinnou, o niž se jedná. Viďte?"

„Pravda," odvětil jsem, „avšak rcete, jakého způsobu je to vaše spojení s obyvateli jiných planet? Octnete se fantasií mezi nimi, či přicházejí k vám ve snu, jako paprsky nám vnikají v oči?"

„Není snadné, vysvětlit vám to," odvětil, „je to asi, jako bych někomu měl definovat barvu, když ji nikdy neviděl. Nejsem tam, ani oni zde, je to osudnost tělesné naší jsoucnosti, že si vše představujeme ve spojení s místem, prostorně a časově. Ale jsoucnost podmiňuje především uvědomění, ne místo. Jsem si tedy v takovou chvíli tak intensivně jsoucnosti a styku jejich vědom, tak intensivně jako žádného fakta v prostoru, fakta vtírajícího se mi sluchem, videm a hmatem."

„A co vám říkají na příklad?" tázal jsem se, nemoha potlačiti zvědavosti ani nedůvěry.

„Mohl byste se takovým způsobem také tázat, jakým mluví jazykem. Co vám říká strom, skála, slunce? Co vám říká zvíře? To vše vám mluví beze slov a vykládáte si po lidsku i ty zjevy i mluvu těch zjevů, ale

víte dobře, že vše, co si tak myslíte o nich a vše, co jim podkládáte, je více vaše než jejich. Tak mluví i ti tam ke mně. Jsem si jich pouze vědom jako stromů a skal a tlumočím si vše dle svého nynějšího stavu bytí. Nuž, ta fakta jsou někdy dojmu a dosahu nevýslovně velkého, a někdy nepatrná, jako ten kámen, který nám zde leží v cestě. Nám aspoň zdá se ten kámen teď nepatrným: to znamená, že poměr jeho k nám nemá velkého významu, jsme si totiž osudně věčně sami jediným měřítkem všech věcí; ve své absolutní nedostatečnosti jinak celá naše moudrost, celá naše věda, celý náš rozum a všechna naše obraznost nestačí, abychom do jádra pronikli a určitě řekli nebo zvěděli, co to vlastně je, ten kámen! Proto spokojujeme se v nutné resignaci pouhým názvem."

„Dost na tom prozatím," řekl jsem, „že aspoň víme, že to, co se zdá, ještě není. To vypadá jako slib, že se někdy dovíme, co dnes jen tušíme, neb co tušit ještě nedovedeme. Avšak rcete, s vědomím všech těch fakt mimozemských nevzešlo ve vás cosi jako pevnější a určitější náhled o celku, je vám pojem věčnosti a Boha jasnější? Je vám Bůh, kterého jste někdy k velkému žalu svého otce zapřel, nyní pojmem přístupnějším, faktem uvědomělým, jak ta fakta ostatní? Myslím, že ano?"

„Mýlíte se velice," odvětil. „Všechna ta fakta nevysvětlují více než na př. fakt o jsouc-

nosti zvířat neb rostlin. Co z toho, rozšíří-li se, abych tak řekl, inventář „naturae naturatae"? Jsme tím snad Bohu blíže a chápeme jej jasněji proto, že teď víme pomocí mikroskopu o infusoriích? Černoch žijící ve středu Afriky, netušící, že něco takového, jako jest naše civilisace, na světě se nachází, zajisté bude překvapen, oslněn, přivezete-li jej do Paříže neb do Londýna, bude na začátku třeba i ohromen a pomyslí si, že je v krajině nejmocnějších čarodějů, polobohů neb, chcete-li, celých bohů, ale časem přesvědčí se, že to vše je vlastně jako v jeho vsi, jen že v jiné formě, složitější, dokonalejší a, chcete-li, třeba i vznešenější. Že jsou a žijí ještě jiné bytosti než lidé, bytosti vyvinutější v mnohém ohledu, různící se od nás jako my na př. od zvířat, to překvapuje toho, kdo se o tom přesvědčí a dříve to ani netušil — ale celkem nepřišel o krok blíže jádru toho, po čem touží nejvlastněji, totiž jádru pravého poznání. Vidím-li letět kámen jeden nebo sto k zemi, nevím stejně, co jest jeho tíže. Vidíte, že mi pojem o Bohu tím stykem s mimozemskými světy není o nic jasnější, určitější. Jest Bůh či není? A je-li, co je? To je ta stará, věčná otázka. Kdybychom jen věděli určitě, co to j e ‚býti'! Descartovo: ‚Myslím, tedy jsem —' nestačí v tom smyslu. Nepřišla vám nikdy myšlenka, jak si to představit, že by bylo dokonalé nic, místo toho co je, že by nebylo nikdy světa

bývalo, nikdy ducha, nikdy hmoty, nikdy světla, nikdy tmy, nikdy ničeho nic? Dovedete si domyslit to úplné, odpočátečné do věků nic?"

Neodpovídal jsem, snažil jsem se uvědomit si takové absolutní nic; nejdříve jsem myslil, že je to snadné, ale pojednou cítil jsem se jako v temnotě, bylo mi skutečně, jako bych cítil cosi jako shasnutí v očích a intellektu ve svém mozku.

Rojko na mne pohlédl, a zdálo se, že uhodl, co se ve mně děje; mlčel jako já, a myšlenky naše bloudily tak bůhví kde. A mezi tím brali jsme se mechanicky ulicemi a stáli posléze před domem „u tonoucí hvězdy" proti svatému Julianu.

Rojko bydlil v třetím poschodí. Rozviklané, úpící schody, široké a temné, vedly nás na dosti široký koridor, šli jsme jím asi deset kroků a přišli na pravé straně ke třem stupňům, vedoucím ke kratší chodbě, která se končila dveřmi samého Rojkova bytu. Ale na cestě tam byly ještě dvéře jiného bytu, tou chvílí dokořán otevřené. Mimovolně zabloudily mi tam zraky. Byl to pokoj více než polotemný, neboť byl soumrak už hluboký, okna byla k tomu zavěšena nějakou látkou, potištěnou žlutými a červenými květy, a hořela tam jen tenká svíčka. Pokoj zdál se velmi čistý a uspořádaný. U jedné stěny stála starodávná postel s vyrudlými, dlouze splývajícími hedvábnými záclonami, jevícími

dlouhé trhliny — rozpadávaly se věkem. Záclony ty byly odhrnuty a v šeru pozoroval jsem obrys někoho ležícího na té posteli. Uprostřed pokoje stál velký nenatřený stůl, tak čistě vydrhnutý, že se leskl, a kolem něho, držíc se poněkud jeho kraje, šinula se jaksi unaveně stařena vysokého vzrůstu, černě oděná, s bílým čepcem na hlavě; ve velkém, vysokém, staromodním křesle seděla opodál stařena druhá, bledá, chorobná, ohyzdná, ne však banální. Byla celá šedivá, jen husté obočí bylo celé černé a oči její leskly se podivně. Držela malé příruční zrcátko, do něhož se dívala jaksi pátravě. Samolibý úsměv bloudil jí kolem úst a kývala hlavou, pohybujíc rtem, jakoby si něco šeptala. Šli jsme rychle kolem toho bytu a podíval jsem se jen mžikem na jeho obyvatele, abych se nezdál nediskretním; ale byl jsem poražen zvláštním jejich vzezřením.

„Je to podivné," řekl jsem, „že vychází ne pouze z lidí jakýsi magnetický proud, který nás jímá, podmaňuje, ale i ze samých věcí! Tím vaším domem jsem naprosto očarován, v tom smyslu očarován, že mě úplně podrobuje nepochopitelnému vlivu." A ohlížel jsem se mimoděk nazpět k těm dveřím, jež byly nyní už za námi.

„Zajímají vás snad také moje sousedky?" tázal se Rojko, mezi tím co klíčem zarachotil v zámku a dodal pak, když jsme vkročili do vlastního jeho bytu: „To jste šel kolem

‚klece tří pomatených'. Zde v domě má totiž každý obyvatel svou přezdívku."

„Klec tří pomatených?" opakoval jsem po něm, „jsou opravdu nenormální? Ostatně viděl jsem pouze dvě."

„Ta třetí, ubohá, nevstává s postele několik už let. Je dcera markýze, tak chudá a tak sešlá, že až srdce bolí."

„A bláznivá?"

„Ne, ale už úplně dětinská. Ty dvě, které s ní bydlí, jedna z nich je opravdu pomatená, jsou k ní dobry a laskavy nad míru. Všechny ty tři osoby jsou tak mírné a tiché, že požívají v domě jakési úcty. Jakožto sousedky jsou, věru, vzorné."

„Zdá se mi," upamatoval jsem se teď, „že jste o nich v horečce blouznil v naší nemocnici. Řekl jste tenkráte, dívaje se do prázdna: to je ta nejstarší ze sester, mater lachrymarum! Nazýváte snad některou z nich tak?"

„Ne," odvětil. „Řekl jsem ‚mater lachrymarum'? To mluvil jsem asi anglicky?"

„Tak jest."

„Dobře, to tedy pouze jsem citoval de Quinceye. Což neznáte tu podivuhodnou věc, kterou napsal: ‚Levana a tři matky žalu'? Vím ji celou téměř nazpaměť."

„Neznám," řekl jsem.

„Pak si ji někdy přečtěte. Opsal jsem si celý ten článek jednou, neměl jsem ten-

kráte dosti peněz ani na tak levnou knihu. Jak mocně de Quincey tím spiskem na mne účinkoval! A v jeho životě v mládí bylo tam mnoho s mým životem v mládí společného. Spiskem: ‚Levana a tři matky žalu' vzbuzoval pak ve mně takový ohlas, že se mi někdy zdálo, že to jedna z mých vlastních vidin, že jsme ji měli s de Quinceyem společně!"

Zahleděl se do prázdna a mlčel tak dlouho, že se mi zdálo, že na mou přítomnost zapomínal. Stáli jsme v malé, úzké předsíni, vždy asi dosti temné, kam světlo jen z koridoru malým oknem nade dveřmi vnikalo. Temnozelená, místy do žluta vyrudlá opona dělila ten prostor ve dvě části. Ve světlejší jsme stáli a za poloodhrnutou oponou byl docela tmavý kout; stála tam stará dřevěná židle a povalovalo se tam nějaké nepotřebné, jako odhozené nářadí. Mezitím co jsem se na ty nezajímavé věci jaksi pátravě díval, vzpamatoval se Rojko, otevřel dvéře do pokoje vedoucí a zval mě zdvořile, bych tam vkročil, mezitím co rozsvítil svíčku. Obydlí jeho bylo chudé sice, ale čisté. Nábytku bylo málo: stůl, na něm archy popsaného papíru, několik čísel různých novin, podél zdi bylo několik židlí, blízko okna poněkud sešlý empirový sekretář, v jednom koutě železná, úzká postel, v druhém buffet s náčiním na čaj, plechový samovar a malá lampa. Fotografie Canovy dřevěné sochy sv.

Františka z Asissi, bez rámu, jen prostě na zdi připevněná, byl jediný v pokoji obraz.

„Kdo je vám sympathický z těch dvou," tázal jsem se, poněkud zvědav, „svatý či umělec?"

„Oba," odvětil. „František z Asissi je jeden z největších lidí, a Cano jeden z nejvzácnějších umělců, jen už pro tu sochu, jediné z jeho děl, které a to jen z reprodukce znám."

„Jaký realism u těch starých Španělů!" zvolal jsem dívaje se na tu fotografii, „není to jako nějaké dílo docela moderní?"

Rojko se usmál.

„Nesouhlasím s vámi," řekl, „shrnujete různosti přes příliš pod jeden pojem. Myslíte pod realismem ‚pravdu' v umění, jakoby teprve naši moderní realisté ji tam byli uvedli. Hleďte jen dobře na tu sochu sv. Františka; tu ukazuje se nám rozdíl mezi těmi dvěma dobami. Moderní škola, aspoň ti z ní, kteří nejvíce heslem házejí, myslí jen na pravdu v provedení předmětu jakéhokoli. Ti velcí mistři neměli hesel, ale nazírali bezprostředně a jednalo se jim především o to, je-li to, co tvořiti chtěli, také dosti vynikající nad povrch, neb prostě řečeno, stojí-li ten předmět za to, by byl utvořen. Většina těch běžných výtvorů nyní v módě jsoucích za to nestojí. Co autoři jejich ‚pozorují' tak podrobně, nemůže vlastně nikoho valně zajímat. Hleďte na toho svatého Fran-

tiška, jaká pravda v provedení, viďte — ale především, jaký ideal v koncepci! A v tom leží celé umění."

„Souhlasím více s vámi než myslíte," pravil jsem; „dělám právě rozdíl mezi realisty jako jsou na příklad Dostojevský a Flaubert, a pak mezi tím davem, z něhož mi teď hned nenapadá žádné jméno. Ale zdá se mi přece, že jste nespravedliv proti současné době naší."

„Nejsem v nejmenším," odvětil živě. „Tvrdím pouze, že to není doba velká, protože je pouze přechodní. Věda, literatura, umění vůbec, ba i politika a sociální naše hnutí — to vše je v stadiu pouhé analysy. Boje národnostní, spory socialní, skepse v náboženství, naturalism v umění, empirism ve vědě: tot sama analysa. Velikost je však jedině v synthesi, která následuje po analysi. Jsou duchové ve všech jmenovaných oborech, kteří nad svou dobou stojí, ač nedosáhli nikde vrcholku, tam dospěje svět snad za nějaké století — pyšný ten strom někdy vyroste, dnes pouze klíčí." Zamlčel se.

„Jste mi hádankou." řekl jsem mu. „Takový je ve vás odpor! Brzy zdáte se mi beznadějný, do krajnosti pessimistický, zoufající nade vším, a náhle jakoby ve vás prodraly se paprsky nejbělejšího světla naděje a rozptylovaly všechny těžké vaše chmury."

„Podléhám dojmům," odpověděl prostě, „a řekl jsem vám, že nedovedu nesníti. Ostatně jsem právě moderní člověk, mám vlastnosti přechodní doby: ‚himmelhoch jauchzend, zum Sterben betrübt', jak starý Göthe zpíval. Nejsem moderní člověk v tom smyslu, že bych se nadchnul pro vše, co je běžné v našich dnech, a především ne v tom, že bych spolu zpíval v tom sboru, oslavujícím naši dobu jako korunu všech předešlých. Ale ta doba náleží, dopouštím, mezi nejzajímavější. Jen už k vůli tomu smrtelnému zápasu mezi vědou a náboženstvím. Humor toho vážného boje leží v tom, že oba zápasníci dělají nároky na neomylnost. Lidé moderní pak trpí obyčejně tím, že buď nevěří a přece v skrytu duše po nějaké víře prahnou, nebo že věří sice — ale ne už pevně, bez celého moře pochybenství a že by rádi ty dvě neomylnosti nějak v souhlas uvedli."

„A myslíte, že se sklene někdy most mezi náboženstvím a vědou?" tázal jsem se. „Zdá se to nemožné."

„Ve svatyních egyptských bylo esoterické náboženství nejvyšší vědou, překonavši všechnu analysu a překročivši k velkolepé a přece prosté synthese. Byli moudří, ti staří, že nejvyšší pravdy zůstaly u nich tajným, skrytým pokladem, přístupným jen zasvěcencům."

„Nebylo to nespravedlivé?"

„Bylo to opatrné, moudré. Ani věda

nezíská popularisováním. A nevidíte, co se stává z každého náboženství během dob, když velká jeho učení a ryzí jeho pravdy a vznešené jeho symboly jsou zneužívány, zkomoleny, k nepoznání zkarikovány! Všechny ohavnosti konaly se jménem božím. Zkáza křesťanství byla, že se stalo oficielním náboženstvím. Tu bylo po království božím. Konstantin zvítězil sice křížem, ale kříž nezískal Konstantinem. Křesťanství ve své ryzosti vylučuje koruny — mimo trnovou."

„Oh, poznávám vás lépe," zvolal jsem; „vy věříte v nejvyšší ideály přes to, že vždy se pod vámi sesuly, jako babylonská věž, když jste k vrcholkům jejich dospívati se domníval."

„Neřekl jsem vám před chvílí, že nemohu snění zanechati?" řekl se smutným úsměvem a popošel k oknu.

Bezděky šel jsem za ním. Náhodou padl můj pohled na tabuli v okně jasně osvětlenou blízko hořící svíčkou. Ve skle, vryta nějakým diamantem, byla tam tato slova polsky psána: „Sám, sám, sám! Bože, jak jsem opuštěn! To nikdo neví, co v mém srdci pláče!" Pak následoval podpis, polské jméno, které jsem nyní zapomněl, a datum: 1832.

„Jak překvapující!" zvolal jsem, „hleďte, ta tabule je zde nyní už asi šestapadesát let! To ubohé srdce, v němž, dle citátu ze Slovackého, bylo tolik skrytého pláče, asi dávno už dobilo a doplakalo, kdežto tenká

skleněná tabule, vydána větrům a bouřím a všem náhodám, přetrvala tolik bolestí a pohřbených nadějí. Co zapomenutých vzdechů a výkřiků, modliteb a kleteb slyšel tedy teprve as ten starý dům ve vetchých svých, ale pevných zdech! Co zapadlo a utonulo v jeho stínu as tonoucích hvězd! Ó, té pomíjejicnosti lidských osudů!"

Rojko neodpověděl, obrátil se do pokoje a sedl na železnou postel. Viděl jsem, že se v nitru jeho něco děje, k čemu jsem klíče neměl. Zajisté, že „k němu zase mluvili", neboť byl toho úplně nevědom, že sedím vedle něho a že s ním mluvím. Jen chvilkami zdálo se, že pozoruje mou přítomnost, pohlédl pak jaksi udiveně na mne, jakoby chtěl říci: „Ty zde? Kdo jsi a co tu hledáš?" Bylo to nevýslovně trapné. Vstal jsem a podával mu ruku. Byla horečně horká.

„S Bohem!" řekl jsem potřásaje hlavou, a Rojko kývl mlčky. Vyšel jsem tiše z pokoje. Zastavil jsem se za dveřmi, poslouchal chvíli, ale Rojko sebou ani nehnul. Kráčel jsem pomalu dále. Dvéře „klece pomatených" byly nyní též zavřeny a bylo za nimi též úplné ticho. Celý dům byl jako zakletý, ale když jsem přišel o jakési poloposchodí níž, povstal náhlý šum, dvéře jednoho z bytů se prudce rozlítly, a mladý, plavý voják, švihácky učesaný, s voskovanými kníry, typ vědomého „krasavce", vyrazil na chodbu a

zaklel. Osvětlen proudem paprsků lijících se z lampy v pokoji, stál okamžik na šeré chodbě. Za ním objevila se ženština, rozcuchaná, nehezká, chudě oděná, uplakaná.

„Leone, drahý můj Leone!“ volala úzkostlivě a zachytila ho za rukáv. „Pro boha, stůj! Kam jdeš? Kam jdeš? Oh, ty mě opouštíš!“

Odstrčil ji surově, až zavrávorala

„Čert s tebou, ohyzdo!“ vzkřikl a sběhl se schodů.

Zastavil jsem se mimoděk. Ženština mě ani neviděla. Bledá, náhle němá, zalomila rukama, pak se vrhla tváří proti zdi a zaplakala divoce. Byla dojímavá v tom žalu. Byl jsem ji poznal. Byla to tatáž ženština, která mě kdysi před domem oslovila a k sobě zvala. Tenkráte vzbuzovala ošklivost, teď soustrast. Chtěl jsem tiše a nepozorovaně jíti kolem ní, zaslechla však můj krok, ohlédla se rychle. Snad se domnívala, že prchající se vrací. Vidouc pouze mě, zachmuřila se nevlídně, utřela si slzy rukávem, jak děti dělají a vešla do svého bytu, bouchnuvši silně dveřmi za sebou.

To byly tedy dojmy mé první návštěvy v době „u tonoucí hvězdy“. Teprve když jsem byl sám, potmě ve svém pokoji, v hlubokém tichu, skládal jsem si jaksi účty z těch dojmů a řekl jsem si, že jsem se nezklamal, hledaje něco pro sebe nad obyčej zajímavého v těch vetchých, zčernalých zdech. Jak

to vše na mne podivně účinkovalo, ta „klec pomatených", bolest té nemladé již ženštiny, volající za tím mladým, prchajícím člověkem, jaké zárodky románové vězely v tom všem. Ale před vzpomínkou na Rojka zmizely ty pro mne méně důležité zjevy. Viděl jsem jej opět, jak na nábřeží stál s tím extatickým výrazem tváře, slyšel jsem jeho podivné výklady o pěstování obraznosti, až se stane schopna nazírati tam, kde obyčejnými smysly vnímati ani nelze, a začala se mi z toho trochu hlava točiti. Jakou měl ten člověk nade mnou podivnou moc! Z očí jeho linulo něco jako fluidum, něco, co mě naprosto podmaňovalo.

„Je to šílenec?" tázal jsem se tiše sama sebe.

A zachvěl jsem se opět mocně, neboť bylo mi, jakoby byl Rojko mojí sudbou, bylo mi, jako bych cítil, že jsem mu vydán vyšší nějakou mocí, by mě vlekl, kam chtěl, a je-li tedy šíleným, že bude i mým osudem sešílit jeho vlivem. Vyskočil jsem polekán.

„Ale myslet něco podobného, to je už začátek bláznovství!" rozkřikl jsem se a běhal po pokoji jako zvíře v kleci. Nespal jsem celou noc, házel sebou a měl jsem horečku.

Ráno však nabyl jsem rozvahy a klidu.

„Je to člověk nějak výstřední," řekl jsem si. „Je to duše hluboko strádající, v základech svých nábožná, avšak bez víry,

kterou stále hledá a mylně rozumem nalézti doufá. A to jeho ‚býti si vědom fakt mimozemských'? To ovšem je poblouznění . . ."

Zarazil jsem se. Proč by to musilo býti poblouznění? Dokud mi o tom mluvil, vlivem jeho přítomnosti a osobnosti zdál se mi výklad jeho jasný a byl jsem jaksi o všem, co mi pravil, přesvědčen. Sotva že jsem si však toto řekl, vzmáhala se ve mně zloba proti sobě. Nevmlouval jsem se takto sám do toho blouznění? A zdálo se mi zase, že vše ve mně víří a kolem vše se mnou se točí, jako když pozbýváme půdy pod nohama.

„Ten člověk mě zblázní!" vzkřikl jsem opět v nejvyšším rozčilení. „Kdo však mě nutí, abych společnost jeho vyhledával?" dodal jsem, a rozhodl jsem se, že jej už nenavštívím a že na dům „u tonoucí hvězdy" si už nevzpomenu.

Několik dní jsem slibu svému dostál, ale pak ozvalo se ve mně svědomí. Nebylo to tvrdé, odlučovat se od toho člověka tak nešťastného a tak opuštěného, který jevil ke mně sympathii a ji také u mne nalézal od prvního okamžiku našeho seznámení se? Styděl jsem se před sebou a šel jsem na večer opět vyhledati Rojka.

Ležel oblečen na posteli a vypadal velmi churav. Když mě zahlédl byl poněkud překvapen.

„Vy přišel jste přece?“ řekl. „Přemohl jste se tak dalece? Děkuji vám.“

„Co vám vnuklo tu myšlenku, že už nepřijdu?“ divil jsem se. Hleděl na mne upřené, musil jsem sklopit oči, vzpomněl jsem si na své předsevzetí nechodit už do domu „u tonoucí hvězdy“.

„Vím vše,“ řekl tiše.

„Víte vše, a co?“ tázal jsem se.

„Vše, co se ve vás dělo.“

„Chcete říci, že znáte moje nejtajnější myšlenky?“ řekl jsem poněkud rozdrážděn.

„Ano, chci něco podobného říci,“ odpověděl. „Vímť, že jste se obával o jasnost svého soudu a že okamžik jste si předsevzal, mě už nenavštěvovat.“

„Z čeho na to vše hádáte?“ zvolal jsem s nuceným úsměvem, ale uvnitř zmaten.

„Viděl a slyšel jsem vás.“

„Kde?“

„Ve vašem pokoji, na večer, potmě.“

„Byl jste u mne?“

„Nehnul jsem se z toho pokoje, co jste zde nebyl, jsem velmi churav.“

„A přece jste viděl a slyšel? Jak to možné? Což umíte čarovat?“ smál jsem se nahlas, a smích můj byl ještě nucenější než před tím. „Či zemřel jste snad a vidím teď před sebou jen už váš fantóm?“

„Když spíme, vidíme ve snu též osoby, které nejsou přítomny, a slyšíme je. Nevi-

díme pouze nervem optickým. Viděl a slyšel jsem vás vnitřním svým zřením. Mohou bytosti na sebe navzájem účinkovati tak, že se zdá, že se vidí a slyší. A nezdá se to pouze, je to pravda. Ten, jenž se zjeví, působí na toho, jenž ho vidí, účinkuje vlivem mocným na jeho mozek, a vidina vnitřní zdá se pak zjevením. Tak se stalo s vámi. Ne já na vás, ale vy na mne, nevědomky, jste tak silně působil, že, jak vám pravím, vím vše, co se ve vás dělo."

„Já byl tedy ve svém pokoji a přemýšlel, tedy duch můj byl, abych tak řekl, v mém těle, a přece byl zde zároveň u vás?"

„Zapomínáte, že duch, duše, nemohou vůbec býti n ě k d e, protože prostor, místo jsou pojmy jen myslitelné ve spojení s tělem, s hmotou. Duch, nepoután ničím, může tedy ve stálém spojení býti s duchem jiným. Víte, že řekl Schwedenborg, že člověk, i tělesně ještě živ, jest co do svého ducha už ve společnosti s duchy jinými, ačkoli o tom neví jeho pomíjející já. Připojuji k tomu, že o tom neví ve stavu normálním. Ale já už ve stavu tak zvaném normálním nejsem, jsa na pokraji smrti, žiju tedy už jakž takž na světě druhém — totiž mám už polojasné ponětí o budoucím stavu svého já."

Zamlčel se; vzal jsem jej živě za ruku.

„Jste tak nemocen," zvolal jsem, „že myslíte už na svět druhý? A jak si jej

představujete?" dodal jsem ne bez zvědavosti.

„Tak asi jako Kant někde o něm mluví," odpověděl klidně. „Odloučení duše od těla neznamená dle něho nic, než změnu z nazírání či pojímání prostředkem smyslu, v nazírání či pojímání duchem. Druhý svět není tedy jiné místo ve světě, nýbrž jiné nazírání na svět. Jiný asi stav našeho já. Jiný jeho asi poměr k celku." Mlčel unaven.

„Jste opravdu tak velmi churav?" tázal jsem se s upřímnou starostlivostí.

„Jsem. Ale co na tom?"

„A nevěříte v moje sympathie?"

„Věřím. Vždyť vím, že jste si vyčítal své vahání stran návštěvy u mne."

„Ah, vyčítáte mi —"

„Ne, ne," zvolal, „ničeho nevyčítám ani vám ani někomu jinému. Hleďte, nebyl jsem stvořen pro štěstí a útěchu přátelství, nemělo to býti mým údělem. A nebyl nikdo vinen. Banální přátelství jsem vždy odpuzoval, a neobstálo také u mne ve zkoušce. Takové přátelství chce býti stále hlazeno, a já, tiskl-li jsem někomu ruku, činil jsem to vždy tak silně, že to bolelo. Proto dovedl jsem si sice získat přátele, ale ne jich udržet."

„To nejsou výčitky?" tázal jsem se smuten.

„Věřte, že nejsou," odvětil, a úsměv jeho byl tak idealně dobrý, že mě hluboce dojal,

a tiskl jsem mu ruku tak silně, že myslím, že ho to bolelo. Nedal to však na jevo.

„Ale teď," pravil jsem, „mluvte mi o tom, co vám je, abychom hledali pomoci."

„Nechme toho," řekl odmítavě. „Jsem sláb a mám horečku, to je vše. To přejde. Ale chcete-li mi pomoci, abych vstal a šel, pak vás dovedu ke svým sousedkám, do ‚klece pomatených'. Ta ubohá markýza je prý zase churavější. Slíbil jsem její staré družce, u které bydlí, že jí přivedu lékaře. Myslil jsem totiž na vás. Není jí zajisté pomoci, ale nechtěl byste se mnou k nim jíti, je trochu aspoň potěšiti? Mají tak pevnou víru v medicinu!"

„Zajisté," zvolal jsem, „a rád! Ostatně, neuzdravuje víra?"

Zavěsil se na mé rámě a šel, veda mě, dosti pevným krokem a bez příliš velkého namáhání. Zaklepal na dvéře „klece pomatených". Jedna z těch stařen otevřela hned.

„Hleďte, paní Celestino," řekl jí Rojko, „vedu vám lékaře, mladého přítele. Jak se vede slečně ze Sorelu dnes?"

Paní Celestina podávala mi ruku s úsměvem a s jakousi prostou, tichou důstojností. Ruka její byla tvrdá, upracovaná; bylať paní Celestina žena z lidu, ale ve způsobu jejím byla vrozená noblessa a v očích jejích jakýsi

odříkáním stlumený pathos. Byla z těch, kteří si získají rázem sympathii.

„Slečna ze Sorelu," odpovídala Rajkovi, „je velice slabá." Vedla nás do pokoje a řekla mi velmi tiše: „Slečna ze Sorelu je trochu podivínská. Je dětinská věkem."

„Řekl mi to už váš soused," odpověděl jsem, a tím byla jaksi uspokojena. Bála se patrně, aby slečna ze Sorelu mi nebyla směšna. Porozuměl jsem tomu a dojímal mě ten jemný cit paní Celestiny velmi. Vedla mě nyní k posteli, rozhrnula ty vyrudlé hedvábné záclony s dlouhými trhlinami, několikráte sešitými, ale vždy se zase znova tvořícími, poněvadž látka už nedržela stehy. Nemocná ležela se zavřenýma očima. Hlava její byla zajímavá, ač tahy její neměly stopy nějaké bývalé krásy. Byly velmi markantní. Tvář připomínala masku ze zažloutlého voskovu. Bílé její vlasy byly husté a tvořily jí rozvlněny, na čisté podušce, podušku druhou jako z nespředeného hedvábí. Dlouhé její ruce, úplně bez masa, byly též zažloutlé, téměř průhledné a dokonale — jak se nazývá — aristokratického tvaru. Měla je na prsou složené, jakoby už ležela v rakvi. Dech byl slabý.

„Spíte, Honorino?" ptala se tiše paní Celestina. Znepokojena, když nepřicházela odpověď, zvolala pak hlasitěji: „Slečno ze Sorelu, lékař!" A konečně dodala polekána: „Bože můj, markýzo!"

Slečna ze Sorelu dala se do smíchu a otevřela oči. Byl jsem překvapen, jak byly jasné, živé, téměř mladistvé a jak její smích byl téměř čteračivý, jako malé školačky.

„Polekala jsem vás?“ tázala se hlasem už o mnoho slabším, než byl její smích, ale posud příjemným. „Hrála jsem si na nebožku!“

Paní Celestina zahrozila jí prstem jako dítěti, jež káráme. „Je zde lékař,“ řekla, „buďte vážná. Jste nemocna, slyšíte? Nemocna.“

„Ale to jsem už dávno, tak dávno,“ řekla slečna ze Sorelu, a tvář její se zasmušila a byla teď tak stará, nějak jako v pohádce, k neuvěření stará. „Počkejte, kolik stonám let?“ A začala tiše počítat na prstech. „Kdo by to spočet'!...“ dodala za chvilku a ležela úplně tupa na své podušce. Zapomněla patrně na okamžik, o čem mluvila, ruce jí klesly na pokryvku z vyrudlého hedvábu, na níž byl začernalým teď už stříbrem vyšit znak s korunou.

„Celý život stonala,“ řekla paní Celestina, „a trpěla velké bolesti. I jinak neměla ustláno na růžích. Ale nikdo neslyšel z jejích úst jediného slova nářku. Umí stonat. To nedovede každý.“

Vyptával jsem se nyní na příznaky její nemoci. Nebylo zde nic než sešlost věkem.

„Nemohu než doporučiti klid,“ řekl jsem konečně, bych odpovídal na tázavé zraky

paní Celestiny. Ale nemocná začala náhle být nějak veselá, smála se něčemu, co jsme uhodnouti nemohli, tak že se zadýchala a názela sebou v posteli. Tu začala paní Celestina brát na sebe přísnou tvář.

„Ani se mi nehnete a ležte tiše!“ zvolala v zlobě velmi průzračně líčené, které však nemocná beze všeho věřila. Byla okamžitě ticha.

„Spěte!“ rozkazovala paní Celestina.

Ubohá markýza zavřela poslušně oči.

„Nemohu si někdy pomoci,“ omlouvala se paní Celestina šeptem, „musím takto někdy na ni spustiti, jinak bych nic nepořídila. Bůh mi to odpustí!“

Pohlédl jsem opět na nemocnou. Na tváři její jevil se teď něžný jakýsi úsměv. Dlouhé, suché, průzračné její prsty chopily se cípu přikryvky a skládaly jej, jako děti si z klůcků panenky strojí. Tiskla ten cíp pak tiše k prsům, hejčkala jej a zdála se šťastnou.

„Teď usne brzy,“ řekla paní Celestina s dobrým úsměvem, „má teď své mimátko a domnívá se, že je uspává.“

„Je to jejím zvykem?“ tázal jsem se udiven.

„Ano, a je to jediná její radost. Nebyla nikdy vdána, nepoznala lásky, a myslím, že nikdy na ni nemyslila v tom dlouhém strádání věčných nemocí a v trpké bídě. Je to divné, že přes to vše, že vlastně už ani

nežije, cosi jako něha matky k dětem, kterou skutečně přece nikdy nepoznala, v ní přetrvala vše, i ji samu. Není vám to směšno, že cíp své pokryvky hejčká, viďte, pane, že ne?"

A paní Celestina upřela na mne své tiše resignované zraky. Neřekl jsem ničeho, ale cítil jsem v očích jako vláhu, a paní Celestina mi rozuměla. Byl jsem hluboce dojat tou stopou v nic zapadlého mateřství!

„Ubohá!" řekla paní Celestina a zatáhla pomalu a tiše hedvábné, rozpadající se clony postele, za nimiž takto obraz té bledé, svadlé, pomalu do hrobu klesající bytosti zmizel, jak před ní zmizel v minulost celý její někdy bohatý a proslavený rod. V hlubokém tichu komnaty ozval se však v tom okamžení divoký výkřik.

„Moje mládí! Vraťte mi moje mládí!" křičel úzkostlivě chraplavý hlas; bylo cosi tak zoufalého, šíleně bolestného v něm, že mi vnikl příšerně až do kostí. Opravdu polekán obrátil jsem se. Uviděl jsem, že výkřik ten vyrazila ze sebe třetí obyvatelka „klece pomatených". Ohyzdná ta ženština byla v tom okamžiku neobyčejně zajímavá. Oči její plály, ba sálaly, ač se slzy z nich lily, a výraz její tváře byl tak tragický, že mnou zatřásl. Zrcadlo, do kterého se stále prý dívala po celé dny, padlo na křeslo, z kterého byla prudce vstala, a lomila teď rukama nad hlavou.

„Moje mládí! Dejte mi moje mládí!“ křičela opět. „Byla jsem o ně okradena, ošizena! Tvář moje je teď jedna vráska, srdce moje jedna rána! Nežila jsem, nežila a život můj propadl — pominul! Vraťte mi moje mládí! Moje mládí!“

Hysterický pláč jí dusil konečně slova a lomíc rukama padla zpět na křeslo. Okamžik stáli jsme jako zkamenělí, za hedvábnou clonou však ozval se tichý smích idiotky a mísil se v srdcervoucí vzlyky šílené. Mráz šel mi tělem. Paní Celestina vzpamatovala se nejdříve, přiskočila k plačící a chlácholila ji, domlouvajíc jí tichým hlasem.

„Buďte tichá, buďte rozumná! Vzpamatujte se, Antonio!“ šeptala paní Celestina. „Je někdo, kdo počítá naše slzy a zná počet vzdechů našich. Mládí vaše bude vám vráceno, tam, tam, kde není ani staroby ani zármutku. Kde Pán nás ukojí, nás všecky, kteří jsme snášeli a trpěli, odevzdáni v jeho vůli!“

„Moje mládí! Moje mládí!“ opakovala Antonia tišeji a tišeji mezi mroucími vzlyky a jakoby v půli zlomena, klesla prsoma na vlastní kolena, složila ramena křížem přes obličej, ryjíc své kostnaté prsty do šedých vlasů nad týlem. Beze slov klátila pak posléze tělem, a neslyšitelný pláč, zajisté i beze slz, trhal a lomcoval jejími údy. V tom němém bolu bylo něco ještě hroznějšího než dříve v jejím výkřiku. Svíralo mi to srdce.

Paní Celestina klečela nyní u jejích nohou a podpírala ji, jen sem tam tiše „Antonio, drahá Antonio!“ šeptajíc. Pak kývla nám hlavou, jakoby prosila, bychom už šli.

Brali jsme se po špičkách ke dveřím.

„Mám u sebe v pokoji konejšivé kapky,“ řekl Rojko, „mám vám je přinésti?“

„Ne,“ odpověděla paní Celestina, „ty by neúčinkovaly teď tak dobře, až se více utiší sama sebou, pak ano. Přijdu si za chvíli pro ně k vám a uvidím též, čím bych vám mohla sloužit.“ Odvrátila se od nás, úplně zaujata Antonií.

„Jaká to žena, ta paní Celestina,“ řekl jsem Rojkovi, když jsme sedli v jeho pokoji. „Pravá milosrdná sestra!“

„Je to pravý typ ženy z lidu,“ odvětil, „a více se takových nalézá, na štěstí pro pokolení lidské, než by kdo hádal. Sama mnoho trpěla, snášela chudobu i žal. Je vdova po rybáři, zahynul někde v Pikardii, odkud pochází.“

Za nedlouho zaklepala paní Celestina na dvéře, přišla si pro ty slíbené kapky.

„Přišel jste k nám v nešťastný den,“ obrátila se ke mně. „Ta ubohá Antonie nebývá vždy tak hlučná. Po dlouhé době to zase na ni přišlo. Byla tak nešťastna po celý život! Rodiče její provdali ji za muže nemilovaného, když byla mladá. Byla to ta stará píseň, byl bohatý a myslili, že jí pojistí tak nejpevnější štěstí pro život, jí —

i sobě. Myslím, že nejhlavněji sobě. Ale oběť její byla marna. Muž prohýřil své jmění brzy, a rodiče její zemřeli v bídě, neměli ani haléře podpory od surového zetě, který Antonii týznil a i nenáviděl později, když neštovice a jiné nemoci ji učinily přímo ohyzdnou. Trávila celý život svůj v temném krámku, ve špinavé uličce beze slunce a vzduchu, někde blízko chrámu Matky boží. Muž nestaral se o nic, živila jeho i sebe. Na neštěstí neměla dítěte. Byla by tak pro někoho žila, byla by měla útěchu a naději a nebyla by v nitru svém pošetilou myšlenku živila, která se jí stala časem fixní ideou, skaliskem, o něž se ubohý její rozum rozbil, jako loď rybářova "

„Jakou to myslíte fixní ideu?" tázal jsem se zvědav.

„Je to podivné," odpověděla vážně paní Celestina, „je to podivné, ale Antonie nepozorovala nikdy svou ohyzdnost. Když byla docela mladé děvče, znala malíře, také tenkráte velmi mladého, a ten se jí kořil. Nevím, miloval-li ji kdy, ona však se toho domýšlela, obzvláště když ji vymaloval v těch mušlinových šatech, bílých a růžových, v kterých ji poprvé viděl, se slaměným florentinským kloboučkem s růžovým pérem, ve střevících z atlasu, křížem růžovými stužkami přes prolamované punčochy svázaných a s košíčkem s ruční prací na ruce. Ten obraz prý se velmi líbil a prodán byl tak dobře, že ten malíř za utržené peníze se vydal

někam na cestu. Nevracel se dlouho a nedal o sobě slyšet; než se vrátil, byla Antonie vdána. Ten oblek uschovala si jako drahou relikvii a památku na dobu svého největšího štěstí. Slýchala později o tom malíři, nabýval jakéhosi jména a mluvilo se o něm. Antonie konejšila se v největší bídě, v nejnižším ponížení svém prázdným snem, že onen muž na ni ještě nezapomněl, že na ni vzpomíná s tou něhou a touhou jako ona na něho. Bude ještě někdy šťastna, šťastna, šťastna! To opakovala si neustále, a když muž její konečně zemřel, myslila, že chvíle toho štěstí, tak žíznivě touženého, tak zaslouženého tím dlouhým utrpením, konečně nadešla! Ubohá Antonie! Napsala tomu malíři list, oznámila mu svou návštěvu. Ač nedostala žádné odpovědi, jela přece za několik dní k němu do jeho dílny. Vytáhla ze starého vaku drahé své relikvie, oblékla se do zažloutlých nyní už mušlinových, někdy bílých šatů, posadila si ten pomačkaný, přes všecko opatrování, zaprášený florentinský klobouček na hlavu, svázala růžové stužky střevíců křížem přes ty prolamované punčochy a vzala košíček s tou ruční prací, na které nebyla už stehu od té doby dělala, na ruku. Tak objevila se v jeho dílně, v té mladistvé a zastaralé, dobou takřka ohlodané parádě na sešlém bídou a věkem těle, vráskovitá, ohyzdná, směšná každému, jen Bohu ne, který v tom okamžiku zajisté to její zoufalé a zároveň doufající srdce viděl,

jak bylo. Bůh viděl ji, jak umučena životem se chytá, pološílena, břehu, o který zachytiti se bylo nemožno. Ubohá Antonie! Ten malíř nebyl Bůh a viděl jen její směšnost, její bláznovství! Strašný jeho smích, kterého se nezdržel, probudil ji z těch mámících o štěstí snů! Ohlížela se kolem sebe jako vyjevena, viděla se v zrcadle, viděla se, jak byla, a viděla celý svůj život ztracený, zapadlý v propast, své mládí nenavratitelně zmizelé . . . Nuž, to jí pomátlo hlavu, zbavilo ji smyslů . . . Omyl její byl v tom, že hledala štěstí, že tak po něm žíznila, tak nesmírně po něm prahla."

„A což vy jste po něm nikdy neprahla?" tázal jsem se.

„Každý o něm sní," odpověděla paní Celestina, „a jsem Bohu vděčna, že jsem zažila okamžiky pravého štěstí. Ale pak mi dal život to velké naučení, že nedosáhneme štěstí, pokud se za ním honíme. Vzdáti se, přijímati, milovati své utrpení, je jediný prostředek, který umírní naše žaly, hojí naše rány a vede na cestu pravou."

„Vidím," řekl jsem poněkud nemotorně, „že trpěla jste sama také mnoho."

„Kdo netrpěl?" odvětila tiše, s krásnou resignací v těch pathetických očích svých.

„Jste vdovou, jak mi zde váš soused pověděl; ztratila jste muže svého ještě v mládí?"

„Ano," řekla a v očích jejich jevila se jakási snivost, něco jako odlesk šťastné upomínky na dobu slunečního svitu života.

„Zahynul prý způsobem hrozným," vyzvídal jsem; nemohl jsem se ubrániti, dychtil jsem slyšeti to z jejích úst, byla to jakási ukrutnost a zvědavost zároveň, něco jako zájem vzbuzený dramatem. „Utonul? Zde přítel můj mi to řekl. Ah, jaký živel příšerný, to moře!"

„Je to mocný živel," řekla tiše, „a byla to velká bolest. Ale ne sama jen já ji poznala; co tam u nás vdov a sirotků ta voda nadělala! Ale my od něho nemůžeme pustit, od moře — my, kteří jsme se tam u něho narodili. Pohlcuje nám muže, syny, bratry, ale stýská se nám po něm, musíme-li žít od něho vzdáleni. Tak nějak už nás Bůh stvořil. Jsme její, té vody, pohřbí nás a živí, ale je také naše, přilneme k ní srdcem."

„A jak stalo se to neštěstí s vaším mužem?" tázal jsem se. Paní Celestina byla se rozpovídala a měla jakousi ke mně důvěru; cítil jsem, že jsem jí sympathickým. Sedla na židli u okna.

„Jak se to stalo?" řekla pomalu. „Jak se to stává vůbec. Žili jsme s mužem šťastně a spokojeně, v Cayeux. Znáte Cayeux, pane? Cayeux — sur mer — v Pikardii? Malé městečko na pískách, ale milé, miloučké. Měli jsme pěkný domek, kousek pole na brambory a zahrádku. Petr měl tak rád květiny. Můj nebožtík totiž. Byl rybář. Jednou najal ho pan Belfort, měl krásnou, dobrou loď, jeli na delší cestu. Uklízela jsem zatím dům a

dala zahrádku do pořádku. Všecko se u nás lesklo ten večer, když jsem nebožtíka čekala zpět. Rozsvítila jsem lampu, připravila večeři. Čekám a čekám, a muž nejde. Pojedla jsem tedy a předla. Byl venku silný vítr, ale neměla jsem strach, moře se mi nezdálo nic divoké. Viděla jsem otevřeným oknem sice ženy spěchat do kaple, kde se modlíváme, jsou-li lodi při bouři neb vichru s našimi milými na moři, daleko přístavu. Snad jste takové kaple viděl u nás nebo v Bretani, kde visí před oltářem malá loď? Viděla jsem tedy ty ženy pomalu v černých pláštích jít kolem, ale nijak jsem neměla strach. Předla jsem a čekala. Ale pak vzala jsem též svůj černý plášť — všechny je u nás nosíváme — a chtěla jsem jíti také se pomodlit. Když jsem přišla na konec ulice, stálo tam několik dětí v koutečku, a jeden z hochů řekl svému soudruhu: ‚Víš, že Belfort zahynul?' Když jsem slyšela jméno patrona lodi, na které můj muž odplul, lekla jsem se sice velice, ale myslila jsem: Co ty děti všechno mluví! Šla jsem tedy dál; ale nešla jsem do kaple, odbočila jsem k chalupě své vdané sestry. Přišla jsem tiše a tiše otevřela jsem dvéře; nějak už mi bylo podivně v duši. Sestra, muž její a syn seděli u stolu a plakali hořce. Ani mě neviděli. Nemohla jsem učiniti krok, neptala jsem se už, proč pláčou. Nějak jsem si jen tam uvnitř řekla, nevím jak: Už máš svou ránu! Měla jsem svou ránu v srdci, bylo to

pravda: byla jsem vdovou. Tak začal ten můj smutek. Druhý den přišli lidé a přinesli jistotu, tiskli mi ruce soustrastně a řekli: ‚Viděli jsme, jak loď zahynula. Nehledejte a nečekejte!' Nehledala a nečekala jsem už, ale byly přece chvíle, kde jsem si říkala jako ve snách: Nemůže to být, vrátí se. A pěstovala jsem zahrádku, rozsvěcovala jsem na večer lampu a stavila ji tam, kde sedával a čítal noviny. Za tři měsíce našli tři mrtvoly v Tréportu. Šla jsem tam. Dle šatů poznala jsem, že žádný z nich není můj muž. Nenašli ho nikdy. Když tedy už nebylo naděje na pohřeb v zemi svěcené, konala se smuteční mše v kostele, v domě pak, jak to u nás obyčej, postavili jsme krucifix v hlavách postele a rozsvítili svíčky, pokryli jsme postel bílým příkrovem s černými slzami, jakoby mrtvý tam ležel, pak přišel kněz a sousedky a příbuzní, a každý se tam pomodlil jako u rakve, bděli jsme celou jednu noc na modlitbách a odcházeje kropil každý směrem k lůžku svěcenou vodou vzduch. Tak jsme jej tedy pochovali přece po křesťansku, ač nám ho ta voda nevydala. Ale i ji stvořil Bůh a je tedy jeho jako země, není v tom útěcha? Ale ta loď zůstala též tam někde pod vodou vězet, za léta a léta zachytila se rybáři prý o její trosky spuštěná síť. Ale tu jsem v Cayeux už nebyla, vystěhovala jsem se, když i dítě moje, po jeho smrti zrozené, zemřelo, a někdo mi to jen psal. V nocech zde v Paříži se

mi o tom zdávalo, i ještě nedávno se mi o tom zdálo, jak ta loď tam dole leží ztroskotána mezi balvany pod tou hlubokou vodou. A šumět jsem ty vlny často slyšela, i když jsem se už probudila, a tak mi nějak srdce tlouklo jako v stesku a touze! Věříte? Bylo mi, jakoby se mladá léta na mne dívala. Nepřijdu tam už asi nikdy zpět. Nu, což dělat — kráčíme cestami, které nám vykázal Bůh."

Paní Celestina vstala klidně. Nějak si rovnala svůj čepec, pak vzala lahvičku s kapkami se stolu, děkovala vlídně, pozdravila nás s úsměvem a vyšla z pokoje. — Pohlédli jsme na sebe s Rojkem a mlčeli chvíli. Četli jsme si navzájem dojmutí ve zracích. Než jsme promluvili, vrátila se paní Celestina.

„Odpusťte," řekla Rojkovi, „jsem já osoba k ničemu už dobrá! Chtěla jsem se vás ptát, nepotřebujete-li ničeho, a rozpovídám se a rozpovídám a ztracena ve svých upomínkách na minulé bolesti, zapomínám na strádání vaše přítomné!"

„Nemám ničeho zapotřebí, dobrá paní," řekl Rojko. Paní Celestina však šukala po pokoji, pořádala rozházené věci, utírala sem tam prach zástěrou a teprve po novém ujišťování Rojkově, že ničeho zapotřebí nemá, vyšla nadobro.

Rojko seděl na posteli a na každé jeho tváři hořela slabě růžová skvrna, oči jeho se leskly a dal se náhle do řeči.

„Srdce lidské," pravil s tichým jakýmsi nadšením, „je nepochopitelně hluboké a tak plné bohatství citů krásných a vznešených, že ubohá naše mluva ani nemá pro ně dosti slov! Ale my to srdce lidské v stadiu našeho dnešního vyvinutí ještě ani zpola znáti nemůžeme, neboť nevyvinulo se posud v celou svou možnou moc. Lidstvo, jak žije dnes, není ještě pravé lidstvo, to je pouze stín, nárys tušení toho, čím někdy bude! Lidstvo dnešní je k tomu, by bylo obětováno, nejvyšší jeho ideál může jen býti, aby se přibilo samo k nějakému kříži a do hrobu kladlo, z kterého by vstalo k pravé slávě a glorii! Lidské pokolení, jak je dnes, nezasluhuje než strádání a utrpení, a možno, že vůbec zde na této zemi, kde to, co dnes je člověčenstvem, musilo projíti rostlinstvem a zvířenou, než se stalo lidstvem, nedosáhne toho stadia příštího lidského neb lépe řečeno nadlidského ideálu vůbec! Snad přejde duch lidský, který jest duší naší planety, v planetu jinou, by tam dosáhl své glorifikace, až bezdušný trup matky země, vytržen z oběhu svého, zapadne v černou mlhu vyhaslého nějakého slunce, jako v svůj hrob!"

Mlčel unaven. Naslouchal jsem s podivením. Proč tak náhle se rozmluvil o lidstvu a lidském srdci? Bylo to následkem dojmutí, způsobeného vypravováním toho prostého srdce, paní Celestiny? Vzal jsem jej za ruku.

„A vy," řekl jsem, „vy že nevěříte v boha? Vy se svým horováním o ideálu?"

„Nechte mě a jděte, dejte mi spát," odpověděl drsně. „Jsem unaven k smrti, co mi chcete?"

Vstal jsem.

„Vy prahnete po víře!" řekl jsem. „Jsou to pro vás muka, že věřit nedovedete. To je mi úplně jasné."

„Bůh, bůh, víra, věřit!" šeptal a otevřel oči, které se mu byly zavřely jako dřímotou. Pak dodal tiše: „Za pomíjejícím nepomíjející, toť asi můj pojem o tom, co se nazývá obyčejně ‚bůh'. K vůli určitější představě toho, co si představit nikdo nedovede, šatí lidé ten pojem lidskou osobností velkých rozměrů, totiž velkých právě dle svých pojmů a dle své míry . . . Proč se mne však na to tážete?" zvolal zlobivě. „K čemu ta zvědavost? Máte-li víru, dobře, věřte a neotřásejte ji hloubáním o pojmech lidí jiných. Je v tom nebezpečí, co činíte se mnou, nebezpečí pro vás. Znal jsem v Mexiku člověka, podivína, který si přál vidět svůj vlastní pohřeb. Byl velmi bohatý a štědrý; co se vám zde zdá nemožné v Paříži, bylo možné tam za mořem. Dosáhl peněžitými obětmi a všelijakou lstí, čeho si žádal. Vystrojili mu pohřeb velmi slavný. Ležel ve skleněné rakvi, a kněží, kteří nevěděli o tom podvodu, jejž prováděl, zpívali nad ním pohřební žalmy. Nuže, mezi obřadem — zemřel . . . Vy pátráte

příliš po tom, co se děje v jiných, dejte pozor, byste nepochodil jako onen člověk; vmysle se příliš v ty city a myšlenky ze zvědavosti, mohl byste v nich uváznout."

Mluvil patrně v horečce, bylo to už z těch náhlých nemotivovaných obratů z divné nesouvislosti jeho rozmluvy patrno, i bez planutí jeho zraků a horkosti jeho dlaní a bouření jeho tepen. Ale co mluvil, dělalo přece na mne dojem neobyčejný, a chvátal jsem od něho v jakémsi strachu s pevným předsevzetím, že jej méně často budu navštěvovat. Nechtěl jsem jej však nemocného zanechati v té jeho opuštěnosti; prosil jsem tedy Anatola, svého přítele, lékaře mnohem zkušenějšího, než jsem byl sám, by se ho na čas ujal.

Anatol chodil denně k Rojkovi a přinášel mi o něm zprávy do nemocnice i do kavárny. Pak jsem jej doprovázel do domu „u tonoucí hvězdy", když se mysl moje stala klidnější, ale nebyli jsme Rojkovi mnoho platni, ani já ani Anatol, jako lékaři. Chřadl a hynul nemocí skrytou, duševní, záhadnou, jak se říká, umíral jaksi bez příčiny tělesné. Anatol hleděl na Rojka jako na dosti zajímavého člověka, napolo choromyslného, ale nejevil s ním ani té soustrasti, kterou Rojko ve mně vzbuzoval, ani toho zájmu, který mě k tomu podivnému člověku tak poutal. Rojko býval ve společnosti Anatolově velmi mlčelivý; byl mu Anatol patrně nesympathickým,

a dával to, ač šetrně, přece jen na jevo, a tak se stalo, že Anatol za krátko přestal Rojka navštěvovat docela. Chtěl jsem nyní Rojka přemluviti, buď aby zavolal jiného lékaře, nebo aby šel do jakékoli nemocnice. Ale nechtěl o tom ani slyšeti. „Zemru doma," odpovídal krátce, „lékař žádný mi nepomůže. Co by mi jiný radit mohl, můžete vy také. Budte tedy mým lékařem sám, nebo zůstanu vůbec bez lékařské pomoci."

Byl tvrdošijný, a podlehl jsem i v tom, jako ve všem, jeho vlivu. Býval jsem následkem toho nyní zase nejdříve častým, pak denním hostem v domě „u tonoucí hvězdy", a celý dům mě znal, a pomalu přijali mě ti, jež jsem znal blíže „u tonoucí hvězdy", jaksi za svého.

Náhoda chtěla za krátko, abych se též blíže seznámil s tou ubohou ženštinou, která tak plakala, když onen surový voják ji od sebe tak hrubě odstrčil.

Seděl jsem u Rojka, tenkráte více než kdy zasmušilého, zamlklého, smutného, když se dvéře prudce otevřely a paní Celestina se v nich objevila. Byla celá zsinalá.

„Probůh! Pomoc! Pomoc!" volala bez dechu. „Spěšte, pane, jinak stane se snad vražda!"

Utíkala, jak mohla, a já spěchal za ní se schodů dolů do polopatra pod „klecí pomatených".

Tu spatřili jsme onoho vojáka, plavého, hejskovitého, kterého jsem už znal; vyrazil právě z pokoje té ženštiny, byl zuřivý, zběsilý, a ruce jeho, které si utíral o šátek, byly zbroceny krví.

„Běda!“ vzkřikla paní Celestina a vrávorala, „běda! Ubil ji zajisté, ubohou Virginii! Slyšela jsem zoufalý její křik! A teď to mrtvé ticho!

Vešli jsme do komnaty; zatím slyšeli jsme už otvírání dveří se všech stran a mnoho kroků; celý dům se sbíhal. Ona ženština, kterou paní Celestina Virginií jmenovala, ležela na zemi, šaty její byly roztrhané, vlasy jí visely do obličeje, který jakož i šíje a prsa byly krví zbarveny. Byla ve mdlobě. Vzal jsem ji a vlekl na pohovku, blízko stojící. Paní Celestina kropila jí tvář. Virginie otevřela oči a zahlédla zvědavé obličeje tlačících se ve dveřích obyvatelů domu.

„Vypuďte je, paní Celestino,“ byla první její slova. „Paní Celestino, zavřete dvéře. Přišlo mi zle . . . Padla jsem . . . Krvácím poněkud.“

Paní Celestina opakovala ta slova a prosila, by všickni odešli a Virginii nerozčilovali. Mezi tím zahleděla se Virginie do mých očí pátravě, zasmušile, rozčileně.

„Zemru?“ tázala se tiše.

„Nemyslím,“ odvětil jsem. „Ne! Ty rány nejsou tak hluboké —“

„Škoda," odvětila. Krátké to slovo tajilo v sobě tu chvíli celou propast žalu.

„Chtěl vás usmrtit?" tázala se paní Celestina.

„Kdo? Nikdo zde nebyl. Padla jsem," řekla rychle a zmateně Virginie.

„Slyšela jsem vás volat o pomoc," řekla paní Celestina, „a viděli jsme ho prchat odsud —"

„Leona?" tázala se Virginie. Pak mě vzala prudce za ruku. „Vy ho neudáte, i kdybych zemřela? Nechci to. Co komu do toho, zabije-li mě. To je moje věc a . . . a . . . a já bych chtěla, abych zemřela."

Zavřela oči a proud slz se jí lil zpod zmodralých víček.

Chvíli stáli jsme tiše s paní Celestinou, dojati a smutni, bylo ticho, až hlucho v pokoji; tu náhle začal zpívat pták, sladce, táhle, snivě. Pohlédl jsem směrem, odkud ta píseň tryskala; pták byl v kleci u okna, zarostlého cele štavnatým listím úponkovité rostliny, červeně kvetoucí. Bylo to ono okno, které ve mně, než jsem vešel do domu „u tonoucí hvězdy", vždy vzbuzovalo představu, že za ním dýše „vtělená poesie", vtělená v mladou krásnou dívku, čistou lilii, vyrostlou jaksi zázračně z rumu a trosek té staré čtvrti pařížské jako v pohádce ze zbytku rozvaleného hradu! A zde ležela přede mnou ta neblahá ženština, nemladá, nešťastná, znesvěcená, ztracená, krvácející a ronící slzy!

Nesmírná mě pojala soustrast. Ale vzpamatoval jsem se rychle z rozjímání k činu; s pomocí paní Celestiny vymyl a zavázal jsem Virginii rány, které nebyly ani hluboké ani smrtelné. Pak prosil jsem paní Celestinu, aby tak dlouho u té ženštiny setrvala, až se vrátím. Jel jsem do nejbližší lékárny, nakoupil, čeho bylo třeba k lepšímu a důkladnějšímu opatření nemocné, a brzy vrátil jsem se zase k ní. Byla usnula a nechali jsme ji tedy v tom sladkém zapomenutí všeho zla. Šel jsem k Rojkovi zpět, a paní Celestina chodila po domě chlácholit rozčilené obyvatele, vysvětlujíc, že nejednalo se o žádnou vraždu, nýbrž o surové nakládání, a prosíc je, by svou zvědavostí nerušili klid nemocné, která za den, za dva bude zase úplně zdráva. Když j em od Rojka šel, zastavil jsem se zase u Virginie. Ležela na posteli, ale nespala už, byla bledá, ale dosti klidná. Uplakané její oči hleděly na mne prosebně. Zdálo se mi, že chce se mnou o něčem promluvit. Sedl jsem tedy vedle jejího lože, sáhl jí na tepnu, vytáhl hodinky, počítal bití jejího pulsu a tak dal jsem jí času, by se připravila na to, co mi vlastně říci chtěla.

„Pane," počala nesměle. „Vy viděl jste tedy Leona prchat z mého bytu? Nuž, slibte mi, že nikomu o ničem nepovíte. Hned by se slídilo, a mohl by Leon přijít do nějakého trestu."

„Slibuji vám, že pomlčím, přejete-li si toho; avšak surový ten člověk by zasluhoval trestu. Proč vás bil?“

„Chtěl peníze. Dala jsem mu vše, co jsem měla, ale bylo mu to málo. Bil mě že málo vydělávám. Mohu za to, že jsem už škaredá a že stárnu —“

Zamlčela se a sklopila oči.

„A proč mu dáváte peníze?“ tázal jsem se udiven a zvědav.

„Miluji ho,“ řekla prostě.

Pohlédl jsem na ni s největším udivením. Začervenala se lehce.

„Jsem ženština prodajná, opovržená,“ řekla, „ale miluji ho. Jsem stará a otklivá, on je mladý a krásný — miluji ho. Lidé se mi smějou. Mohu za to, že stárnouc přece ještě miluji a poprvé ve svém životě? Ano, poprvé. On mě nemiluje, Bože můj, jak mohl by? On tak krásný, a tolik mladých se po něm blázní? Ale chce peníze, které mu dávám; nemá peněz nikdy dost. Dávám mu vše, vše, trpím třeba hlad. Zahazuji se, prodávám se těm opilcům, kteří mě též bijou; ale co mi na tom, usměje-li se jen někdy na mne — když ty peníze béře.“

„Ale to je šílenství!“ zvolal jsem. „Bojujte proti té slabosti, neboť jest to slabost až sketská!“

„Ať je to cokoli,“ řekla, „drží mě to nad vodou! Kdybych nemilovala aspoň tak jednou ve svém životě nezištně, snesla bych

vědomí své skleslosti? Co nazýváte slabostí, sketstvím, to bude snad jediná omluva moje někdy před Bohem. Všem jsem se prodávala, jemu se dávám. Ode všech brala jsem peníze, ale on béře ode mne!"

Pověděla to s takovou prostotou, s takovou přesvědčivostí, že jsem se zastyděl, že jsem jí tu výčitku učinil. Byla mi tak málo směšná ta obstárlá osoba, horující o své lásce, jako ta ubohá nad ní markýza, v jejíž shasínající paměti bludička nikdy ve skutečnosti nepocítěné něhy mateřství posud kmitala. Mlčky tiskl jsem Virginii ruku. Vstal jsem a pohlédla na mne vděčně za porozumění. Nebyl jsem chud, vyňal jsem tedy částku peněz, položil je na stůl vedle lože a pravil jsem: „Zanechám vám zde něco pro nutné potřeby. Zítra prohlídnu opět vaše rány."

Zadržela mě za rukáv. Měla slzy v očích.

„Pane," šeptala, „díky vám za vaši dobrotu . . . Ale, poslyšte, nekárejte mě . . . Kdyby přišel Leon, kající se z toho, že mě trýznil, zbil . . . Kdyby chtěl opět peníze . . . Vězte, nezdržela bych se a dala bych mu vše . . . Vezměte je tedy zase . . . ty své peníze . . . Vy byste nechtěl, abych mu je dala."

„Jsou vaše," odpověděl jsem, „a můžete s nimi tedy nakládat dle libosti. Nebudu se vás tázat, co jste s nimi dělala."

Držela mě ještě pevněji za ruku a zaplakala usedavě.

„Odplať vám to Bůh," řekla posléze. „Jsem ženština ztracená a účastenství nehodná, ale nebyla jsem jí vždy. Ach, snad nebyla bych tím, čím jsem, kdyby můj bratr nebyl zemřel . . . Můj ubohý Theodor! Nebylo mu ještě osmnáct let, když zemřel v semináři, tam dole v Bretani, kde jsme se zrodili. Ach, pane, pane, to byl anděl čistoty, můj Theodor. Byl o deset let mladší než já, tak prostý a tak dobrý! Tak prostoučký, byl ještě u rodičů, když jsem šla sloužit do Paříže. Miloval mě až strastně a stýskalo se mu po mně tak! Neměl tušení, co je hřích, v který jsem brzy klesla. Opustila jsem službu a vedla život zhýralý. Nebylo to z nouze, bylo to z bujnosti, že jsem se hříchu oddala. A pak chtěla jsem být bohatá. Snila jsem o tom, vrátit se do Breaně, koupit si malý dům a zahradu a mít tskvosty a stříbro a šatstvo! Tolik v službě se neuspoří. Ach, jak mě Bůh trestal, hleďte, umírám v bídě . . . Pomyslete si, a jednou, když jsem ve veselé společnosti hýřila, vypravoval jeden cestující, že byl v Pont-Aevenu, v mém rodišti, a tam ptal se ho nějaký hoch, jejž potkal v lese, žije-li v Paříži, a když mu řekl že ano, zvolal prý radostně: ‚Ale pak znáte Virginii, mou sestru! Ta slouží u pana Delatra v ulici Rennské! Jak byste jí neznal!' Byl ohromný smích z té prostoty

onoho hocha v Bretani, ale já plakala, neboť poznala jsem, že to byl Theodor, který v lese se po mně ptal kolemjdoucího, neboť bylo to v ulici Rennské u toho pána, kde jsem nastoupila první službu svou, a Theodor netuše, co se se mnou dělo, domníval se, že tam posud sloužím! Pane, pane, nebyl v tom prst boží, že mi někdo v té zhýralé společnosti nevědomky mého andělského bratra připomenul? A všickni se tenkráte smáli. Já ovšem plakala — ale na pravou cestu jsem se nevrátila!“ — —

Virginie byla k smrti smutna. Těšil jsem ji, jak jsem mohl. Utišila se poněkud. Pak prosila mě odcházejícího: „Podejte mi, pane, onu fotografii tam u okna. Je to Leon. To jsme byli spolu před rokem na výročním trhu marcipánovém na náměstí Národa. Byl tam fotograf v jakémsi stanu a zhotovil mi tu podobiznu Leonovu tak levně, ku podivu. A pak mi koupil Leon perníkové prasátko s mým jménem, žlutým cukrem na něm napsaným. Snědli jsme to spolu. Mělo nám to prasátko přinášet štěstí.“

Podal jsem jí vybledlou, špatnou fotografii toho ničemy. Zahleděla se do ní při svitu tenké svíčky tak horlivě, že ani nezpozorovala, že jsem odcházel, přeje jí dobrou noc.

Chtěl jsem domů, ale vzpomněl jsem si, že poprosím paní Celestinu, toho ducha smilování a soustrasti v temném domě „u tonoucí hvězdy“, aby v noci občas se podí-

vala k Virginii, nemá li čeho zapotřebí. Pak když jsem tu záležitost vyřídil, napadlo mě, že jsem se nerozloučil s Rojkem a šel jsem tedy k němu. Ležel potmě na posteli; rozsvítil jsem tedy malou jeho lampu. Lekl jsem se výrazu jeho tváře, když jsem na něho pohlédl. Byl to výraz pomatence, to už bylo více než rozčilení nebo horečka.

„Ubil ji? Ubil?" ptal se a smál se příšerným, tichým, chraplavým smíchem.

„Což ji nenávidíte, že jevíte při té myšlence radost?" odvětil jsem rozzloben, zapomínaje, že Rojko nevládl v tom okamžiku svými smysly.

„Oh, co je mi po ní," zvolal, „ale on, on, jak mu závidím!"

„Co mu závidíte?"

„Ten pocit po dokonaném zločinu, ty první okamžiky tragiky!"

„Jste smyslů zbaven!" vzkřikl jsem v úžasu.

„Vím dobře, co mluvím! Nevykonal jste nikdy vraždu nebo jiný jakýsi těžký zločin, hřích, za kterým následuje proklínání lidí a křečovité trhání toho, co nazýváme svědomím?

„Bohu díky, ne!" zvolal jsem.

„Pak ovšem nedovedete dobře chápat. Pak nevíte, co to je být pojednou postaven jako na vysoký podstavec a čníti vysoko nad celé své nevýznamné okolí! Vidět trhlinu,

hlubokou jako moře, která nás náhle od celého světa loučí! Po zločinu vidí člověk pojednou sebe v docela jiném osvětlení než před tím a nejen on, ale i svět se mu zdá docela něčím jiným než posavad! Konečně se zná, sám sebe! Stane se velkým filosofem! Nero věděl dobře, že velký zločinec je jaksi velkým umělcem. Dráhou krvavou těkal za prchající musou svou. A jaké žasnoucí měl obecenstvo! Zločin má s dílem uměleckým něco společného, za umělcem jako za zločincem je něco, co ho pudí k tomu, co činí, slepě pudí — mysterium, které nikdo nepronikl! Jen velký umělec dovede tak intensivně cítit jako velký zločinec, neb obráceně, chcete-li!"

„Buď mluvíte hrůzy, nebo nevíte, co mluvíte!" vzkřikl jsem. Mráz mi šel tělem. Ale cítil jsem se puzen, mocně puzen k tomu podivnému člověku, musil jsem k němu blíž a blíž, vzal jsem ho za ruku a zašeptal jsem ani nevěda proč a jak: „Mluvíte ze zkušenosti vlastní?"

Zasmál se hlasitě.

„Snad jsem někde četl, co vám teď deklamuji!" zvolal. „Člověk čte tolik, že někdy už ani nerozezná vlastní myšlenky od těch, které v něm jen jako ohlas se ozývají."

Snažil se vymknouti svou ruku z mé, ale držel jsem ho pevně. Pojednou mě napadlo, že tenkráte v nemocnici, když m svěřoval poprvé své osudy, tak až k smrt

smutně šeptal: „Vina, moje vina!“ Jaká to byla vina?“

„Vy mluvíte ze zkušenosti vlastní!“ vzkřikl jsem. „Přiznejte se, přiznejte!“ Byl jsem sám jako v horečce. Bláznovství jeho bylo roznítilo jaksi bláznovství moje. Rojko byl nyní smrtelně bled a oči jeho byly vytřeštěny. Ale neměl jsem ve vlastním svém šílenství s ním žádného slitování.

„Mluv, mluv, mluv!“ velel jsem mu.

„Nuž, ano,“ odpověděl šeptem, jaksi podmaněn mou energií, a pak dodal: „Kdyby jen té hrůzy nebylo, která jde z věcí neživotných! Poprvé cítil jsem strach z velkého balvanu, když jsem prchal z toho zámku, kde zemřela. Ten balvan byl jsem stokrát viděl, ale nikdy jsem si ho nevšiml. Leč tenkráte, po její smrti, byl docela jiný. Měl pojednou tu strašnou vlastnost, že zíral, že se díval, ač neměl žádných očí! Neměl žádných očí ani barvou snad naznačených nebo nějak vyrytých, nic na něm nemělo podobu očí, byl bez tvaru, pravý kámen a díval se! To byla ta hrůza k nepopsání! Ty zřítelnice, které přece nikde nebyly, působily chlad smrti v kostech a ježení se vlasů!“

Při těchto slovech zdálo se mi, že všechny stěny, veškeré předměty v komnatě jsou plny neviditelných, nevyznačených zřítelnic, a hrůza se mne chopila, divná, nikdy před tím nepocítěná: rty moje se chvěly, když jsem si šeptal: „Ten člověk mě zblázní!“ Pustil jsem

jeho ruku, vzdálil se o krok a utíral si chladný pot s čela. Náhle věděl jsem, co to je hrůza vycházející z věcí.

Rojko vstal namáhavě s postele a popadl mě za ruku.

„Chtěl's vědět, tedy věz!" řekl téměř slavně. „Ano, spáchal jsem zločin. Svou zradou rozkotal jsem štěstí dvou lidí. Nejen štěstí, zahubil jsem též dva životy lidské . . ."

Vedl jsem jej zpět k jeho lůžku, neboť nohy jeho se pod ním třásly, a zdálo se mi, že klesne. Nyní vzala soustrast moje převahu nade všemi city a domlouval jsem tedy Rojkovi.

„Utište se," prosil jsem jej, „z ničeho se nevyznávejte, aspoň dnes ne! Jakým právem mohl bych na vás žádati takové důvěry! Zapomeňte vše, co nesmyslného jsem vám pravil, sám jsem v horečce a nevěděl jsem, co mluvím!"

Ale Rojko, jakoby mě neslyšel, držel mě za ruku a jal se takto mluviti:

„Byl jsem mužem, ač mladým, přec už zralým, když jsem spáchal hanebný svůj čin, a nemám tedy ani omluvy nedospělého rozumu! Slyš, ty můj tryzniteli, který jsi zpověď mou ze mne vynutil, jak se to dálo . . . Zde v Paříži svedla mě náhoda neb osud s mladým anglickým šlechticem. Potkali jsme se jednou v noci v pusté ulici, oba tak zamyšleni, že jsme druh druha neviděli a do sebe vrazili. Oči naše se setkaly a udiveně stanuli jsme

zírajíce na sebe navzájem. Četli jsme myšlenky jeden druhého jako v knize. Nemohu v krátkosti vysvětliti a tak abyste rozuměl, jakým způsobem jsem poznal, že onen mladý muž byl z těch, jejichž existenci jsem vždy tušil, ale napolo jen v ni věřil: byl jsem totiž okamžitě jist, že to adept tajných věd! A on? Zajisté poznal mocí vyšší vědy své a zkušenosti, a to způsobem pro mne nepochopitelným, že jsem z těch, kteří o tom sní, státi se zasvěcenci! Snad se vám to zdá pohádkou nebo blouzněním, jako největší většině lidí, ale je to čirá pravda. Hleděli jsme na sebe, a Angličan se rozhodl nejdříve. Vyňal klidně cigaretu z tobolky a žádal mne zdvořile o oheň. Tak dali jsme se spolu do řeči. Zašli jsme pak do blízké kavárny, oba jako bychom náhodou tam měřili, a tam řekl mi Angličan během rozmluvy, že hledá spolehlivého člověka, který by s ním do Angie jel, na tichém, odlehlém jeho zámku s ním žil a — zkrátka bylo, jakoby mi jaksi nabízel postavení v jeho domě, něco jaksi mezi tajemníkem a komorníkem . . . Začervenal jsem se do temna. Byl jsem tenkráte úplně bez zaměstnání, v čiré téměř bídě, a byl jsem mu to za naší rozmluvy řekl, avšak sloužiti jaksi za lokaje, to mi nikdy ani na mysl nepřišlo, a první moje hnutí bylo teď tedy studu a nevole. Jak mohl tak mi neporozuměti? On však hleděl na mne přísně. Zdálo se mi, že to byla jakási zkouška. Chtěl mě nejspíše po-

znati blíže, zvěděti, jsem-li hoden a schopen vůbec kdy se státi sám adeptem. Pokora a sebezapírání byly mezi prvními požadavky na ‚učních', to věděl jsem a bez nich nebylo lze dosáhnouti ani prvního stupně. Ač se tedy cit můj ve mně vzpíral a bouřil, přijal jsem. Jeli jsme do Anglie."

Rojko se zamlčel, utíral si pot s čela a třásl se na celém těle, když pak řekl: „Tam uviděl jsem ji . . . jeho sestru . . . Edithu."

Zakryl si dlaněmi oči a vzdychl z hluboka; pak začal opět takto vypravovat:

„Zůstal jsem v Londýně několik dní sám, lord Angus jel sám na svůj zámek Angus-Manor, v západní Anglii, kam jsem ho následoval, když jsem v Londýně obstaral, oč mne žádal. Bylo pozdě na večer, když jsem v kočáře (nebyla tam žádná dráha na blízku) dorazil k zámku. Noc byla čarovná, celá prokvetlá stříbrnými hvězdami, ohromný park tměl se přede mnou, skupiny olbřimých stromů stály na lukách, po nichž se bílé páry nesly, a za nimi budoval se starý, temný zámek k nebi. Ze všech jeho oken lilo se oslňující světlo. Dech pohádky vanul z celého toho obrazu. Lord Angus, žijící vždy v úplné téměř odloučenosti slavil nějakou památku rodinnou, z jakési povinnosti, a byl celé šlechtické okolí sezval. Toho dověděl jsem se, když jsem dojel do zámku. Přivezl jsem z Londýna pro lorda Angusa staré ethiopské rukopisy a dle

jeho žádosti nesl jsem je hned do jeho knihovny, kam mi cestu ukázali. Byla osvětlena jako celý zámek a ohlížel jsem se zaujat po té místnosti, tak pravým artistickým vkusem zařízené. Viselo tam několik starých, znamenitých, nejspíše rodinných podobizen, Reynoldsových, jak jsem dle stylu soudil. Jedna z nich mne na první pohled takřka porazila svou krásou. Byla to dáma bíle oděná, ve skvostech ze smaragdů, opálů a démantů. Měla ten šperk na světlekaštanových vlasech, na krásných ramenou, na čarovných prsou. Oči její byly zelenavé, snivé, obočí temné a s nevyrovnanou finessou kresleno. Byl jsem cestou velmi unaven a sedl jsem do velkého pohodlného křesla, do kterého jsem téměř zapadl. Upíral jsem zraky svoje ještě na podobiznu, když jsem zaslechl lehký krok. Díval jsem se v tu stranu, odkud přicházel, a podivením jsem až užasl! Uviděl jsem tutéž dámu, které jsem se obdivoval na staré podobizně, vcházeti živou do knihovny! Měla krajkové roucho, jen o něco zažloutlejší než na obraze, měla týž smaragdový šperk na světle kaštanových, zlatou září proniknutých vlasech, měla ty zelenavé, snivé, kouzelné oči a nad nimi to temné, nevýslovně krásně přírodou kreslené obočí! Ale výraz její tváře nebyl tak usmívavý jako na podobizně. Zdála se rozčilena a v očích jejích byl vlahý smutek stesku. Podpírala se hlavou chvilku o římsu vysokého krbu, jakoby o ten mramor čelo

schladiti chtěla, ale pak ohlédla se živě, když zaslechla za sebou krok. Mladý muž, krásný, vysoký, skvělý vešel do knihovny a letěla mu vstříc. Smělý jeho zrak hltal její dojímavou v tom stesku krásu; přitáhl ji k sobě a tiskl na srdce. Rty jeho líbaly její vlasy. Neševelila sebou. V mém srdci však ozvalo se něco jako nesmírná zloba; byl bych toho člověka zardousil. Zůstal jsem však nehybně ve svém křesle seděti pohřben v hluboký stín, byl jsem tam jako zkamenělý, milencům neviditelný svědek. Dáma odklonila za chvíli hlavu od prsou muže a osvobodila se z jeho obejmutí.

„Editho," řekl tiše, „vyzvala jste mě sem, co mi chcete říci?"

„Co jiného než to, co dávno víte," odpověděla, „že vás miluji. Chci vám to říci opět dnes, protože se s vámi zde loučím. To loučení naše v přítomnosti tolika svědků tam v komnatách a hlavně v přítomnosti mého bratra to bude tak chladné, tak obřadné! Byl by to pro mne těžký žal, kdybych se s vámi do opravdy, zde, beze svědků loučit nemohla, zde, kde mi není třeba slzy svoje skrývat, vzdechy svoje potlačovat, slova svoje vážit!"

Sama vrhla se mu nyní na prsa a zaštkala. On chlácholil ji všemožně. Zůstali chvíli v obejmutí beze slov. Pak když na blízku se ozval nějaký šramot, pustili se vyplašeně.

„Buďte s Bohem!“ řekla, „pište my brzy a vraťte se brzy. Rozlučme se zde. Nevrátím se už do společnosti, zavru se do své komnaty, předstírajíc unavení a chorobu. Nechci vás po tomto loučení vidět mezi těmi cizími . . . Neměla bych síly se přemáhat!“

Políbila jej ještě jednou, pak řekla slabě: „Jděte!“ a klesla na židli. Celoval jí ruce, klečel před ní a dotekl se čelem země u jejích nohou. Pak rychle vstal a odešel. Přál jsem si odejíti též, ale nebylo mi možno, Editha hleděla kolem sebe, jakoby se probouzela. Vstala konečně, ale brala se ke dveřím, nedaleko nichž stálo moje křeslo. Když byla dva kroky ode mne, zahlédla mě. Jako hromem omráčena zůstala státi. Oči její zaplanuly hněvem.

„Kdokoli jste,“ řekla, „nehynete studem, nízký špehu?“

Od toho okamžiku miloval jsem tu ženu šíleně. Byl jsem zdrcen jejím hněvem. Vstal jsem pomalu, nemohl jsem hned promluvit, ale slzy lily se mi hojně s očí; ona hleděla na mne udiveně, hněv její hasl.

„Jsem nevinen,“ řekl jsem konečně. „Nejsem žádný špeh. Náhoda mě sem vedla. Když jste vešla, chtěl jsem odejít. Ale než jsem vstáti mohl, vešel onen pán. Nebylo už možno se ozvati. Z delikatesy skryl jsem se tedy na dále, doufal jsem, že vyjdu nikým pozorován a přísahám na svou čest a na vše, co mi svaté na světě, že by nikdo, nikdo,

ani vy ani kdo jiný se byl nedověděl, že jsem viděl to, co konečně není ani hanbou ani hříchem, na co se mohli dívat andělé! Bože můj, paní, vy milujete, což se za to stydíte?"

„Při živém Bohu ne," odpověděla vzrušeně a vášnivě, a podávala mi ruku. „Řekl jste pravdu. Ale vězte, nyní, když stal jste se tak podivným způsobem mým důvěrníkem, vězte, že okolnosti mě k tomu nutí, bych lásku svou na čas skrývala, obzvláště před svým bratrem. Jsem zasnoubena jinému než tomu, jejž jste zde viděl. Zájmy mého bratra by utrpěly příliš, kdybych náhle dávnou smlouvu snubní zrušila. Nemyslete však, že lhu tomu, jemuž mě zasnoubili mojí příbuzní. Ví, že ho nemiluji, ač neví, že miluji jiného. Kdo však jste vy a jak sem přicházíte?"

Nyní začervenal jsem se do temna.

„Přijel jsem s vaším bratrem z Francie," zajíkal jsem se, „jste-li totiž, jak soudím, sestra lorda Angusa. Jsem tedy ... ah, co tomu řeknete, že důvěrníkem vaším mimoděk stal se ... sluha vašeho bratra!"

Editha se toho však nelekla a zůstala docela klidna.

„Nejste žádným jeho sluhou," řekla, „mluvil mi o vás a vím, že nejste obyčejným člověkem. Vím, jaké záměry můj bratr s vámi má a poněvadž s bratrem svým mnoho pracuji, budu se s vámi mnoho stýkat. Děkuji svému osudu, že vy a nikdo tam z těch lidí v komnatách do mého tajemství nevnikl, když

vůbec někdo účast v něm míti musil. Můj bratr tedy sem asi přijde za krátko? Ví, že jste už přijel? Ah, hleďte, zde přichází. Ukažte ten rukopis, který jste přivezl z Londýna."

Nahnula se nad knihou.

„Můj bratře!" zvolala, „jak vzácný to ethiopský starý rukopis: ‚Taamina Mariam', jedná o zázracích panny Marie? A hle ty miniatury! A máš klíč k výkladu těch legend ve smyslu magů?"

Mluvila horečně rychle, ruce její se třásly, obracela se k oknu, odkud přicházelo teď slabé hrčení kol po dlažbě dvora. Editha zbledla. „Jede!" zašeptala. Věděl jsem, koho myslí.

„Omluv mě u svých hostů," řekla nahlas. „Jsem churava, velmi —" a vyšla rychle z knihovny.

Rojko oddychoval chvilku a pokračoval pak takto:

„Nebudu vám vše tak dopodrobna líčit, jako to první svoje s ní setkání. Už jsem vám pravil, že jsem ji miloval šíleně. Žárlil jsem divoce na jejího milence, ale i lásku svou i žárlivost skryl jsem hluboce ve svém nitru, a Editha domnívala se pouze, že jsem jí oddán až k nejtěžší oběti. V tom ovšem se nemýlila, vše byl bych jí obětoval, mimo svou lásku. Žil jsem takto několik měsíců na zámku u lorda Angusa. Kdyby té nešťastné vášně nebylo, lord Angus zajisté byl by mě časem dovedl až k výšinám esoterické vědy,

kde sám tak volně dýchal. Byl to muž, jakých je málo, byl pravý adept bílé magie, a jsem jist, že dostoupil nyní už vrcholu transcedentních pravd, měl všechny k tomu schopnosti, i intuici, i analysu i synthésu. Dovedl mě až na práh prvních poznání. Dále jsem to nepřivedl! Byl to můj osud vždy a ve všem: až na práh, ale ni kroku dále! Lord Angus netuše, co mě rozptylovalo, co všechen můj zájem životní v sebe shrnovalo, a vida pouze, že se byl ve mně mýlil, začal mě ponenáhlu nepovažovati už za svého učně a klesal jsem tak pomalu v pravdě do toho postavení, které mě tak pobuřovalo a tu špetku pýchy ve mně uráželo, jež mi ještě zůstala. Byl bych zajisté z onoho zámku prchl, kdyby mě má láska k Edithě nebyla zadržela.

Editha chovala se ke mně bez ohledu na náhled lorda Angusa přímo sestersky! U ní nebylo nejslabší stopy předsudku. Byla to ženština plná taktu, delikátnosti a dobroty. O její učenosti nemluvím, znala všechny jazyky dávného východu a měla úžasnou znalost všech systémů filosofických, všech heresií křesťanských a žádné hloubání buddhistické jí nebylo cizí. Při vší té učenosti chyběla jí jen synthésa, aby vynikla jako její bratr. To však jen tak mimochodem, zmiňuji se o tom jen proto, bych mohl k její chvále říci, že přese všechno své bádání a vědění neměla ani stínu pedanterie. Nejkrásnější její vlastnost byla její ženská něha, a jediná její chyba byla, že

se dávala unášeti okamžitým dojmem, že jednala ve vášni, bez rozvahy — a to ji zahubilo! Milenec její, lord Dalton vrátil se proti všemu očekávání asi za měsíc po onom loučení, jehož jsem mimoděk svědkem se stal, do Anglie, a nyní dověděl jsem se o něm více od samé Edithy. Lord Dalton byl člověk dokonalý, dle jejího náhledu, ale osudnou jednu měl vášeň: byl hráčem. Proto byl před časem rodinou její zamítnut, když se o ni ucházel. K vůli té vášni míval s Edithou někdy prudké výstupy, které končily vždy jeho slibem, že hrát už více nebude, a její hrozbou, že se od něho odvrátí, nedostojí-li slibu. Avšak Editha mi svěřovala, že i kdyby se nevyhojil z té slabosti, že od něho nenechá, ba naopak že pak po celý jeho život by chtěla po boku jeho státi jako ochrana. „Zápasit se zlým jeho démonem chci krok za krokem," pravila mi jednou, „a neustanu, až jej vyrvu z jeho spárů. Proto však musím s ním žít, spojena, nerozlučně spojena."

Je mi těžko popsati, jak jsem trpěl, viděl-li jsem oči její pláti tak nadšeně pro lorda Daltona, slyšel-li jsem její o něm horování. Nenáviděl jsem ho smrtelně. Takový byl tedy můj život v Angus-Manor. Tu stalo se, že lord Angus byl nucen přesídliti na nějakou dobu do Londýna, kam jej sestra jeho doprovázela, a já jel s nimi též. Tam scházela se Editha častěji se svým milencem,

neboť na zámek Angus-Manor jezdil lord Dalton jen zřídka a vždy jen s nějakou omluvou: netajil se Edithin bratr s tím, že návštěvy jeho nejsou příliš vítané. Ale v Londýně chodila Editha mnoho do společnosti a všude setkala se se svým milencem, jenž byl k vůli starému svému jménu, k vůli čaru své osoby a skvělosti svých společenských vlastností velice hledán. Ale, bohužel, pro ubohou Edithu, v té hlučné, rozmařilé společnosti nacházel lord Dalton příliš mnoho příležitosti, hovět své záhubné vášni, a nebylo tajemstvím, že chodil do zlopověstných heren, kde už dříve, a nyní znova největší část jeho zděděného jmění propadla. Jednoho večera, když byla četná společnost v domě lorda Angusa, byl jsem přítomen vášnivému výstupu mezi Edithou a lordem Daltonem. Lord Dalton byl po celý večer už velice roztržit a Editha dala mu znamení, by vešel do oranžerie, tou dobou úplně prázdné. V salonu zpívala italská jedna zpěvačka bravurní arii a bylo jisto, že se po ten čas, co zpívá, nikdo z komnaty nevzdálí. Byl jsem v oranžerii sám, naslouchal jsem též zpěvu tak z povzdálí, neboť odvislé moje postavení v domě bránilo mi vmísiti se do zvané společnosti lorda Angusa. Když Editha nepozorovaně vešla a lord Dalton se tam za ní též nepozorovaně vkradl, chtěl jsem ihned odejíti, ale Editha dala mi znamení, bych zůstal.

„Everarde," řekla lordu Daltonu, „pan Rojko zde požívá úplné mé důvěry, chci, aby byl svědkem naší krátké rozmluvy. Vejde-li někdo náhodou, bude to lépe, nenajde-li nás dva zde o samotě. Přítomnost naše bude zde méně podezřelá. Slyšte tedy, co vám chci říci."

Lord Dalton zamračil se na mne, neřekl však slova.

„Mluvte, prosím, mluvte," odpověděl pouze.

„Everarde," řekla Editha, „zaslechla jsem vaši rozmluvu s kapitánem Aldrichem, s tím prostopášným člověkem, jehož přítomnost je mi tak nesnesitelna. Víte, že jej pouze proto trpím, že je mým bratrancem. Vy však libujete si v jeho společnosti, poněvadž — nuž, poněvadž je hráčem jako vy."

Lord Dalton se zdržel násilně, pohled jeho byl však nadmíru mračný.

„Jakou slyšela jste rozmluvu?" tázal se posléze.

„Slyšela jsem, že jste mu slíbil, že odtud odejdete za čtvrt hodiny. Vím, co to znamená — chcete do herny. Nuže, slyšte mě, zapovídám vám, byste odsud šel. Ano, zapovídám! Konečně buď jasno mezi námi! Miluji vás, miluji celou duší, ale trpělivost má je u konce! Půjdete-li s kapitánem, viděla jsem vás naposled! Slyšíte? Naposled! Přetrhám pak všechny svazky mezi sebou a

vámi! Budu vás milovati, ale odloučím se od vás pro život!"

Lord Dalton začervenal se do temna.

„Editho," vzkřikl, „vy tak, tak se mnou mluvíte? Vězte, že žádných nepřijímám rozkazů! Vy mě nemilujete, jinak byste mě nepokořovala před najatým sluhou!"

Vzkřikl jsem temně, byla to rána hluboká. Editha, vždy plná jemného taktu, byla tenkráte ve svém rozčilení nerozumně jednala, vydala mě tak hrubé urážce a popudila tak neprozřetelně svého milence proti sobě! Byl bych se snad na něho vrhl, ale Editha pohlédla na mne prosebně. Zpěvačka v saloně dozpívala, a za tleskání a volání celé společnosti vešlo teď několik osob do oranžerie, oddělené od salonu jen krátkým koridorem, kde viselo několik vzácných obrazů, rafinovaně neviditelnými lampami osvětlených. Editha přemohla se podivuhodně; zdálo se, že mluví nenuceně se mnou a s lordem Daltonem o vzácné květině, posud málo v Evropě známé, jejíž krásný exemplář v oranžerii kvetl. Příchozí vmísili se v tu rozmluvu, a vzdálil jsem se tiše, jak se na skromné mé postavení slušelo, ale pozoroval jsem, že lord Dalton byl už přede mnou odešel.

Asi za hodinu dala mě Editha zavolat k sobě do pokoje. Byla své šperky odložila, a překrásné její vlasy byly rozčesány, čelo bylo zavázáno bílým šátkem, byla bledá a bylo viděti, že trpěla tělesně i duševně.

„Pane," pravila mi hlasem slabým a třesoucím se, „odpusťte mi, že k vůli mně jste byl uražen. Everard bude sám litovat a odprosí vás, až se utiší. Odpustíte mi?"

Podávala mi svou čarokrásnou ruku, kterou jsem dojat políbil.

„Jsem k smrti churava," pravila dále. „Everard šel s kapitánem. Vidíte, že urážím mě ještě hloub, než byl urazil vás. Není to, jakoby řekl po mé hrozbě, že nedbá, roztrhám-li všechny svazky mezi mnou a jím?"

Utřela slzy, které jí tekly z očí.

„Jednala jsem neprozřetelně," pokračovala. „Ale napravím svou chybu. Chcete mi prokázati nesmírnou službu?

„Rád, každou!" zvolal jsem.

„Nuže," řekla, „nedbejte toho, co se stalo mezi vámi a lordem Daltonem. Povzneste se nad obyčejné stanovisko. Víte, jak o vás smýšlím, a to, co na vás teď žádám, je velký, nový, největší důkaz mého uvažování vás."

Vyňala list ze zásuvky svého sekretáře a podala mi jej.

„Jděte," pravila, „jděte a odevzdejte Everardovi sám jemu do ruky můj list. Nejste pouhým poslem, jste mým důvěrníkem — list je otevřen, nezapečetěn a dovoluji vám jej číst, ne, více než to, že dovoluji, prosím vás, byste jej četl. Ale nikoli zde, na cestě, a neříkejte mi slova o tom, co soudíte o jeho obsahu. Až list odevzdáte, vraťte se domů,

ale nepřicházejte už do mého pokoje. Chci ulehnout na chvíli, jsem tak churava. Dá-li vám Everard jiný list, pošlete jej po mé komorné, která na vás bude čekat na chodbě sem vedoucí. Kdyby se však stalo, co věřiti nedovedu, že by vám Everard neodevzdal žádný list jako odpověď na můj — pak dejte mé komorné zde tuto gardenii, kterou jsem po celý večer ve vlasech měla a která byla jeho darem. Budu také vědět, co to znamená."

Podala mi opět ruku a vyšel jsem z komnaty zmaten, rozechvěn, rozbolestněn. Miloval jsem ji vášnivě a musil jsem mlčet! Miloval jsem ji více než duši svou, než život svůj, nežli vše na světě, než věřící svou spásu a byl jsem jinému poslem její lásky, nehodnému jejich slz a vzdechů a jejího utrpení. Myslil jsem, že zšílím — oh, vždyť jsem byl více než napolo šílen! — — Toť jediná moje snad omluva toho, co teď následovalo . . .

Letěl jsem k němu, a po cestě, pod hořící svítilnou četl jsem při plápolajícím plamenu plynovém její list.

„Můj příteli," psala mu, „chybila jsem a prosím vás, byste mi prominul. Považte, že se to stalo v horlivosti o vaši spásu. Neměla jsem rozkazovat a hrozit, měla jsem prosit a vás uprosit. Činím to nyní. Odpusťte mi a slyšte můj návrh. Dokážu vám nesmírnou svou lásku, obětujíc vám vše, vše, i své dobré jméno i svého bratra. Uprchnu s vámi

ještě v této noci, chcete-li. Místo abyste hrál, spěchejte tedy ke mně. Ne, není to možné, vím, že vám bude nutno dělat nějaké přípravy. Napište mi tedy několik slov, jen to: ‚Nejdu do herny, ale připravuji náš útěk.' Zítra ráno bych vyšla beze vší nápadnosti. Čekejte s kočárem na rohu naší ulice. Napište mi tedy těch několik slov, především ‚nejdu do herny', a budem zítra šťastni."

Když jsem tato slova četl, schvátila mě mrákota. Padl jsem před jeho domem. Myslili, že jsem opilý a smáli se. Vzpamatoval jsem se však rychle. Začal jsem přemýšlet. Co měl jsem dělat? Nebylo možné, aby ten úmysl provedla, nejen proto, že srdce moje pukalo (co na tom záleželo i jí i komu jinému), ale proto, že se takto vrhala v záhubu.

„List ten," řekl jsem si, „nepřijde nikdy do jeho rukou!"

Ale co měl jsem dělat? Jakým právem mohl jsem se vrátit a říci jí, že nesouhlasím s tím, co hodlá učiniti? Kým jsem byl? Sluhou jejího bratra! Rval jsem si vlasy a rozryl si obličej nehty. V tom předjel kočár, sluha jakýs vyskočil a zazvonil u jeho domu. Za nedlouho vyšel lord Dalton sám. Byl to patrně najatý kočár, jejž mu sluha na rozkaz jeho zavolal. Nebylo pochyby, jel do té herny v najatém povoze, neměl už svůj vlastní. List její byl v mé ruce, rozmačkán, svíralyt se mi prsty křečovitě. Lord Dalton mě poznal a hněv se zjevil na jeho obličeji. „Co zde

hledáte?“ zahřměl na mne. „Posílá vás pan vaše na špehy?“

Pozvedal jsem list, ale sevřené moje prsty vypovídaly mi službu a ruka moje zavřena klesla mi bez moci po bok. Rty moje se třásly a zuby cvakaly, když jsem mu řekl: „Ne na zvědy mě poslala paní moje, nechce však, byste šel do té herny . . .“ více nemohl jsem promluviti.

„To je vše?“ tázal se a zasmál se a odstrčil mě stranou, míře krokem ke kočáru. Měl již jednu nohu v povoze a obrátil se ke mně maně.

„Co mám jí říci?“ jektal jsem.

„Že nepřijímám rozkazu,“ řekl mračně, „že jsem pánem své vůle.“

Kočár hrčel po dlažbě a bylo mi nějak lehčeji kolem srdce! Byla zachráněna! Divoká radost mi bouřila v nitru. Spěchal jsem domů.

„Zítra vysvětlím jí vše,“ řekl jsem si, když jsem zahlédl komornou na chodbě a jako ve snu podal jsem jí tu — nyní již uvadlou — bílou gardenii.

V mém pokoji však napadl mě šílený strach. Co jsem to učinil? Přelhal jsem ji! Měl jsem to její psaní v ruce, kterou jsem otevříti nemohl, tak silně držela ještě křeč moje naběhlé už prsty. Nevím, jak dlouho jsem chodil po pokoji, plakal, tloukl hlavou o stěnu, válel se po zemi. Svítalo už, když jsem vyběhl z domova. Mířil jsem rovnou

cestou k němu. Chtěl jsem se mu vyznati ze všeho, zradu svou napravit. Zazvonil jsem u jeho dveří. Otevřeli mi okamžitě; bylo mi divno, že ještě bděli, napadlo mi teprve, jaká to nezvyklá hodina k návštěvě. Ptal jsem se po něm. Nebyl doma, ale čekali ho každou chvíli a jak jsem pozoroval na jeho komorníku, který mě znal, čekali jej ve velkém rozechvění.

„Celou noc byl mimo dům?“ tázal jsem se, jen tak, abych mluvil; bylo mi mučením mlčeti a mysliti na to, co jsem učinil. „Celou noc byl mimo dům? Poslání moje je tak důležité, chápete . . .“

Kývl hlavou, že chápe, a řekl pak: „Byl doma v noci, vyjel před svítáním . . . Svěřím vám to, jedná se o souboj. Třesu se o něho . . .“

Mlčeli jsme oba dlouhou chvíli. Bylo už úplně ráno, dávno asi, neboť na ulici začínal ruch. Neměl jsem ve svém rozechvění smyslu a míry pro čas. Snad čekal jsem hodinu, snad tři. Zastavil se vůz před domem, bylo slyšeti kroky na schodech, a komorník letěl lordu Daltonu vstříc. Jevil velkou radost, když viděl, že je zdráv; ale lord Dalton byl bled a zasmušilý.

„Okamžitě připravte vše k odjezdu,“ vzkřikl, „prchám z Anglie.“

Zahlédnuv mě, ani se nezdál udiven, jen velká bolest jevila se na jeho tváři.

„Oh, dobrý osud vás sem zavedl," řekl mi, „napíšu list, odevzdejte jej Editě, chci říci sestře lorda Angusa."

Sedl a psal rychle, mezi tím co ve vedlejším pokoji komorník jeho nějaké přípravy konal.

„Zde," řekl, když byl dopsal, „zde a odevzdejte list můj hned."

Jako ve snu vrávoral jsem z pokoje a bral se ulicemi. Ani jsem nevzpomínal na to, že jsem nic nevysvětlil, nic nenapravil, nic nevyznal! Hleděl jsem jen na jeho list. Nebyl pečetěn, jen nedbale zalepen v obálce, otevřel se téměř sám i četl jsem: „Editho, na kolenou vás prosím, abyste mi odpustila! Jsem bídný, neskonale bídný! Kéž bych vás byl uposlechl! Hrál jsem, hrál — ale na tom není dost! Mezi hrou povstala hádka. Udeřil jsem ve své zběsilosti kapitána do tváře. Stříleli jsme se následkem toho, jen co se rozednilo — a zastřelil jsem jej. Prchám na nějakou dobu do Francie. Zaklínám vás při živém Bohu, dejte mi jen jediným slovem na jevo, že mě neproklínáte, že smím doufat, že mi odpustíte později! Přísahám vám na svou čest, přísahám na spásu duše své, že už nikdy hráti nebudu! Ležím před vámi na kolenou! Pište mi jediné slovo do Paříže na plné moje jméno poste restante!"

Nevím, jak jsem se dostal do svého pokoje, nevím, myslel-li jsem vůbec, rozvažoval-li jsem, bojoval-li jsem se svým svědo-

mím, vím jen, že jsem list jeho a její složil a uschoval a že jsem takto vykonal zločin černý, zradu nízkou a že jsem neskonalým bídníkem!“

Rojko nemohl dále mluvit. Štkal, až mu srdce usedalo. Když se poněkud utišil, tázal jsem se: „Nemohl jste aspoň časem napravit svůj hřích?“

„Nemohl a nechtěl,“ odvětil. „Za dva dni poslal mě lord Angus do Skotska a vrátil jsem se až za měsíc do zámku Angus-Manor. Přijel jsem den po svatbě Edithině, vdala se za toho, s nímž ji příbuzní byli zasnoubili. Viděl jsem ji, ale nepoznal jsem ji téměř. Byla snad krásnější ve svém nyvém smutku než před tím, ale byla to jiná osoba. Zdálo se mi, že už nežije. Viděl jsem ji při velkém plesu, který se konal na rozloučenou na zámku. Měla opět ty smaragdové šperky své prababičky, jejíž podobizna visela v knihovně, viděl jsem ji jako tenkráte první večer, když jsem v Angus-Manor zavítal. Ale teď byla bez duše, a zdálo se mi, že ji vidím v rakvi. A byl jsem jejím vrahem ... Druhý den odjela se svým manželem někam do Němec nebo do Italie, nevím kam. Já ulehl a přál si smrt. Ve své horečce měl jsem jen jeden smrtelný strach: že se setká s lordem Daltonem, že vše se vysvětlí, že mě bude nenávidět a proklínat, že bude mnou opovrhovat! Ale ten strach jsem nemusil míti. S lordem Daltonem se Editha sejíti už nemohla. Když

se dočetl v novinách v Paříži o jejím sňatku — zastřelil se."

Mráz šel mi tělem, nedýchal jsem, když Rojko takto promluvil.

„A vy jste to přežil?" tázal jsem se. „Přežil jsem více," odpověděl a tělo jeho začalo sebou trhati, držel mě oběma rukama a křičel mi téměř do ucha: „Editha zemřela za dvě léta, chřadla, chřadla, umírala žalem! Utekl jsem dávno z domu jejího bratra, protloukal jsem se s bídou v Londýně, slyšel jsem o její nemoci náhodou od bývalého komorníka lorda Daltona. Pěšky došel jsem zámku Angus-Manor, dověděv se, že tam umírá, prosil jsem pro Boha, by mi dali s ní promluviti. Nechtěli mě dlouho k ní pustiti, byla už na pokraji smrti, ale na zoufalé mé prosby vyřídili jí přece mou žádost. Andělsky dobrá až do konce, hned vyhověla mé prosbě. Ploužil jsem se na kolenou k jejímu lůžku. Pozvedal jsem ruce k ní jako v modlitbě. „Odpuštění! Odpuštění!" úpěl jsem. Nerozuměla, co chci.

„Jsem bídný," křičel jsem, když mě z pokoje vyvésti chtěli jako šílence, „jsem bídný! Zradil jsem vás! Miloval jsem vás příliš — a proto jsem ubil vás a jeho! Zde, zde, dvě písma, která nedošla vinou mou, zločinem mým, nikdy vás ni jeho!"

Podal jsem jí ta dvě písma. Oči její se šířily, když poznala ruku jeho i svou, četla to jeho psaní a ruměnec jí přelétl tvář. Vzlyk

dral se jí do hrdla, pohlédla na mne, jakoby mi něco říci chtěla, a v očích těch byla již smrt!

„Odpuštění!“ bylo vše, co jsem úpěti dovedl. Ale Editha byla již v agonii. Nepromluvila již slova, tiskla jen ten jeho list k prsům . . . Nuž, a tak ubil jsem i ji!“ — — —

„Nešťastný!“ vzkřikl jsem a padl na židli.

„Ne, ne!“ zvolal Rojko jako v šílenství, „ne, nebyl jsem hned nešťasten! Cítil jsem to, o čem jsem vám mluvil před chvílí, tu rozkoš dokonaného zločinu! Až později, teprve později přišla ta nevýslovná úzkost! Až tenkráte, když ten balvan na mne hleděl! . . . Až tam v tom starém pokoji, kam mě zavřeli šílícího, když mě našli v jakýchsi epileptických záchvatech na silnici u toho balvanu a když mě nesli milosrdně zpět pod střechu toho zámku, kde zemřela! Ano, po několika dnech teprve, tam v tom starém klenutém pokoji, kde ty husté záclony splývaly a okna zahrnovaly, tenkráte když mě pronásledovala myšlenka, že je musím rozhrnout ty záclony, že tam musím někoho v tom jejich stínu hledat, když jsem věděl, koho tam hledat musím, když jsem byl jist, že ona tam stojí, mrtvá, zsinalá, s těma skleněnýma očima, pokryta starými těmi šperky ze smaragdů a opálů, v nichž na parádním loži ležela před pohřbem, s tím hrozným úšklebem smrti na rtech, když jsem věděl, že tak tam stojí

a za ní že plný měsíc tvoří disk, tak bledý a mrtvý jako její obličej, a ta pustá pole, pokrytá sněhem, že se za ní šíří v té zsinalé noci světlé a hluboké, hluboké jako prázdno a nicota celého světa ... tenkráte byl jsem teprve plně nešťasten!"

Rojko padl těžce na lože zpět, pěna byla na jeho rtech, zkřivených, škubajících sebou, z nichž vycházel příšerný, nelidský řev jako stonající zvěře. Přivykl jsem v nemocnici mnohému, ale toho pohledu jsem nesnesl, ježily se mi vlasy, třásl jsem se na celém těle a vzpomněl jsem nějak neurčitě, že jsem v Čechách jednou slyšel ženu z lidu říci: „hrůzy na mne lezou ..." I na mne lezly tehdy hrůzy. Poskytl jsem nemocnému s velkým přemáháním nejnutnější pomoci a když tak dalece se vzpamatoval, že sténat a křičet přestal, že nehybně na posteli ležel, prchl jsem jako štván z domu „u tonoucí hvězdy".

Přemohl jsem se, když jsem asi hodinu po ulicích běhal bez cíle, kořist všech těch různých, silných, rozrušujících dojmů toho dne, a vrátil jsem se k Rojkovi, abych u něho ztrávil noc. Nemohl jsem jej přece nechat bez hlídání a neměl nikoho v domě, mimo paní Celestinu, zaměstnanou už příliš i Virginií i svými spolubydlitelkami; jinak přihlížela a spravovala Rojkovu skromnou domácnost jakási poloblbá, nemluvná ženština z prvního patra, stačící zrovna tak dalece, že zametala, stlala a vodu a uhlí přinášela. Ztrávil jsem

tedy noc s Rojkem, a proti všemu očekávání byla noc ta velice klidná pro nemocného. Padl do jakési lethargie a k ránu do těžkého spánku. Sám nemohl jsem oka zamhouřit. Pořáde „ty hrůzy na mne lezly“ a největší z nich byla ta, že jsem začínal jaksi příliš jasně chápat „tu rozkoš z vědomí dokonaného zločinu!“ Bylo mi chvilkami, jako bych si přál ji pocítit, jako bych ji zločincům záviděl. Bylo to jako blesk, svítící na propasti a propastné vody, blesk zjevující skryté jejich, děsné, ale velkolepé a k smrti vábící čary. Tu chytal jsem se za hlavu, jako bych se bál o špetku svého rozumu. A pak, když jsem ty myšlenky od sebe plašil a je zažehnával, zdálo se mi, že vidím oči lorda Angusa, adepta skrytých věd, zírati na mne, jakoby poznávaly ve mně jednoho z těch, kteří po „zasvěcení“ prahnou! Dávné moje sny a touhy, seznati se s někým, kdo by mě vedl přes tajůplný práh, za nímž leží nepoznaný svět, rojily se mi v duši. Nebyly to tedy prázdné sny, žili tací lidé a bylo lze je potkati v pustých ulicích, uhodnouti je, spolčiti se s nimi!... Hlava se mi točila, když jsem se díval oknem v tu starou, odvěkou noc, zmládlou bílými hvězdami, měl jsem sám duši plnou hvězd a ta temnota se mi hemžila dlouhými průvody táhnoucích nesmírným prostorem duchů a nadlidských tvorů, andělů a larv, geniů a příšer, a všichni kývali mi, kývali, jakoby mě vítali mezi sebe, a před očima mýma zaševelil se nesmírný,

mlhavý, průhledný a přece neproniknutelný závoj, zastírající nejvyšší pravdy, a srdce moje bušilo nadějí, že některý jeho cíp někdy pozvednu! Půl století prožil a prosnil jsem v té krátké noci!...

Ráno běžel jsem domů, a znaven k smrti, padl jsem na postel a ponořil se v hlubokou, tupou bezpaměť ...

Churavěl jsem dva dni a teprve na večer toho druhého dne byl jsem schopen vstávat a jít do domu „u tonoucí hvězdy". Vešel jsem nejdříve k Virginii. Byla už téměř zdráva, ač se rány její musily převazovat; byla jen na duchu velice skleslá.

„Vzkázala jsem mu po hochovi dolejšího obuvníka," řekla mi, „že mu odpouštím, prosila jsem, aby přišel. Pak poslala jsem mu větší část těch peněz, které jste mi dal. Leon však, ač peníze přijal a slíbil, že sem zajde, nepřišel. Arsén, hoch obuvníkův, viděl ho dnes odpůldne ve squaru za Notre-Damským kostelem, seděl pod stromem s mladou ženštinou. Ah, pane, jsem velice nešťastna."

Mlčela zádumčivě, seděla se sklopenýma očima a nevěděla, co s ní mluvím, po čem se jí tážu, odpovídala krátce, roztržitě, na zdařbůh. Nechal jsem ji v nyvé únavě, kterou jevila, a zašel do „klece pomatených". Tam byl úplný klid, Antonia pletla si vlasy a dívala se s uspokojením, usměvavě do svého zrcadla; ubohá markýza hejčkala cíp své pokryvky, a paní Celestina připravovala ně-

jaký pokrm. Vlídný, resignovaný její úsměv činil na mne blahodárný přímo dojem; klid její a čilost při práci působily na mne konejšivě. Ta žena měla sílu a odvahu k tomu boji, který se nazývá životem. Rozmlouvali jsme chvilku tiše o „našich pacientech" a šel jsem k Rojkovi.

I tam byl jsem tenkráte spokojen, poměrně aspoň. Byl sice úžasně sláb, ale nebyl tak strašně rozčilen; řekl pouze, že se cítí ve všech údech jako sbit a rozlámán. Řekl mi, že se mu zdá pravou rozkoší nehnouti sebou, ležet jako skácený strom. Neučiněna mezi námi nejmenší narážka na minulý hrozný výjev, na strašné jeho upomínky, na hrůzyplnou jeho zpověď. I já byl jako „sbit" a nechtělo se mi do rozmluvy. Vytáhl jsem z kapsy noviny, které jsem po cestě koupil. Začal jsem z nich nahlas přečítat. Ale nezajímaly ani mne ani Rojka. Hodil jsem je stranou.

„Chcete-li mi něco přečítat," řekl Rojko, „pak prosím, otevřete nejdolejší přihrádku sekretáře; najdete tam zeleně polepený karton a v něm něco popsaných papírů. Mezi nimi opis de Quinceyova malého mistrovského díla, ‚Levana a tři matky žalů'. Znám tu stať sice nazpaměť, ale rád bych ji poslouchal, kdybyste mi ji přečítal."

Nalezl jsem na naznačeném místě rukopis a začal jsem jej čísti. Z počátku jen, že si toho Rojko žádal, ale brzy byl jsem obsahem tak zaujat, že jsem zapomněl na

vše, mimo na to, co jsem četl. Kladu zde volný překlad, jejž jsem si později zhotovil, neboť nepřestala mě ta stať už nikdy hluboce zajímat. Byl jsem jí rázem očarován, ve smyslu vážném, hned od prvního toho čtení.

Levana a matky žalu.

Častokráte v Oxfordu vídal jsem Levanu ve snách svých. Poznával jsem ji dle římských jejích odznaků. Kdo to, Levana? Čtenáři, nedělající nárok na mnoho času pro dobývání velmi mnoha učenosti, nerozhněváš se zajisté, povím-li ti to. Levana byla ta z římských bohyň, jež vykonávala u novorozeného dítěte nejprvnější službu povznášející laskavosti, zobrazující konáním svým onu veikost, která člověku jest vezdy vlastní, a onu dobrotivost mocí neviditelných, která i ve světě pohanském někdy sestupuje, by mu byla podporou. V samém okamžiku narození, hned když nemluvně poprvé okusilo vzduch smutné naší planety, položili je na zemi. Avšak bez odkladu, aby tak vznešený tvor se tam neplazil leda jediné mžiknutí, pozvedla buď ruka otcova, na místě bohyně Levany, nebo blízký některý příbuzný, dítě rovně vzhůru, kázal mu, by vzpřímeně hledělo kolem jakožto král celého toho světa, a vznesl čelo jeho proti hvězdám, řka tak asi v srdci svém: „Hle, co je větší než ty!“

Symbolický tento výkon představoval úřad Levanin. A tajůplná tato bytost ženská,

která nikdy nezjevila tvář svou (kromě ve snách mně) a vždy jen jednala v zastoupení, měla jméno své z latinského slovesa (jež posud jest slovesem italským) l e v a r e, vzhůru povznášeti.

To jest vysvětlení jména Levany a z toho pošlo, že někteří měli Levanu za ochraňující moc, bdící nad prvním opatrováním dítek. Avšak ta, která nedopouštěla při jeho zrození ani pouhé obrazné nebo zdánlivé ponížení svého vyvoleného chráněnce, mohla tím méně dopustiti, by skutečně snížen byl nevyvinováním jeho vrozených vloh. Bdí tedy nad vychováním člověka. — — — Vychováváním Levany jest nám však rozuměti ne onen chatrný stroj, jenž se pohybuje slabikáři a mluvnicemi, nýbrž onu mohutnou soustavu soustředěných sil, utajenou v hlubokém lůně lidského žití, která vášněmi, zápasem, pokušením, tlakem odporu bez ustání na děti působí, nezastavujíc se ani ve dne ani v noci, tak málo jako mocné kolo těch dnů a nocí samo ustane, jejichž chvíle, jako nezastavující se, mihotající loukotě, věčně se otáčejí. Jsou-li však takovými ti pomocníci, s nimiž Levana koná dílo své, jak velkou váhu má pak ve službě její žal! Avšak ty, čtenáři, myslíš snad, že děti nebývají podrobeny takovému žalu, jako byl můj? Nuž, netvrdím, že všeobecně jsou takového schopny. Avšak jest jich více než tušíte, těch, které umírají steskem. Povím vám obyčejný zjev. Předpis

školy v Etonu vyžaduje, aby hoch tam trávil dvanáct let. Vychází odtamtud osmnáctiletý, tedy tam přichází v letech šestých. Děti odtrženy v onom stáří od svých matek a sester nezřídka umírají. Mluvím jen, co vím. Neduh jejich není zapsán registratorem jakožto stesk — ale jest jím. Stesk toho druhu a v onom stáří zabil více jich, než bylo kdy počítáno mezi jeho mučedníky. A proto Levana často stýká se s mocnostmi, jež zatřásají lidským srdcem, a protož také blouznivě miluje hoře.

„Tyto paní," šeptal jsem si tiše, vida pomocnice, s kterými Levana rozmlouvala, „to jsou žalosti, a jest jich tré, jako jsou tři gracie, jež krásou zdobí žití člověka; Parky jsou také tři, jež tkají temný čaloun lidského žití na tajůplném stavu svém, vždy v barvách částečně smutných, někdy hněvivě v tragickém šarlatu a černi. Furie jsou také tři, jež volány, s druhé strany hrobu přicházejí mstíti provinění spáchané na této straně, a někdy byly také Musy pouze tři, jež uvádějí harfu, troubu nebo loutnu v souzvuk s velkým obsahem lidského, vášní plného tvoření. To jsou žalosti, které všechny tři znám." Poslední slova pravím nyní, avšak v Oxfordu řekl jsem: „Jednu z nich znám a ostatní příliš jistě poznám." Neboť už v jaře svého mládí vídal jsem (šeře naznačené na temném pozadí mých snů) neurčité obrysy hroznych těch sester. Tyto sestry — jak měl bych je

nazývati? Reknu-li prostě „Žalosti“, snadno neporozumělo by se názvu, mohlo by se rozuměti žalost osobní, zvláštní případy žalosti, kdežto je mi tu třeba názvu, vyjadřujícího mohutné abstrakce, jež vtělují se do všech individuálních utrpení lidského srdce a snažím se podati tyto abstrakce jako zosobnělé, totiž oděné lidskými příznaky života a výkony připomínajícími tělo. Nazývejme je tedy „Matkami žalu“. Znám je dokonale a kráčel jsem všemi jejich říšemi. Tři jsou to sestry z jedné tajůplné rodiny a dráhy jejich jsou daleko od sebe, ale oblasti jejich není konce. Vídal jsem je tedy často rozmlouvati s Levanou a někdy rozmlouvali o mně. Tedy mluví? Oh, nikoli! Velké fantómy jako ony opovrhují nedokonalostí mluvy. Mohou vydávati hlasy ústrojem člověka, meškají-li v lidských srdcích, ale mezi sebou nemají ani hlasu ani zvuku, věčné mlčení panuje v jejich říších. Nemluvily, když rozmlouvaly s Levanou, nešeptaly, nezpívaly, ač mnohdy se mi zdálo, že měly by zpívat, neboť často na zemi slýchal jsem taje jejich luštěné harfou a tamburinou, cimbálem a varhanami. Jako Bůh, jehož sluhy jsou, dávají libost svou na jevo ne zvukem, který zaniká, nebo slovy, která zapadají, ale znameními na nebi, převraty na zemi, prouděním skrytých vod, zvěstováním, rysujícím se na temnotě, a hieroglyfy vrytými v blánku mozkovou. Ony točily se v chorovodu a já čítal jejich kroky. Ony telegrafovaly, já hádal

jejich signály. Ony osnovaly spiknutí a na zrcadlech temnot stopovalo moje oko jejich zápletky. Jejich byly symboly, slova jsou moje.

Čím ty sestry jsou? Co konají? Popíšu jejich podobu a jejich zjev, byla-li to podoba, co bez ustání rozplývalo se v obrysu, nebo byl-li to zjev, co věčně se neslo ku předu nebo věčně couvalo mezi stíny. Nejstarší ze sester nazvána „Mater lachrymarum", Matka slz. Jest to ona, jež ve dne v noci hořekuje a sténá, volajíc za zmizelými tvářemi. Stála v Rama, kde hlas naříkající slyšán byl, — Rachel bědující o své děti a odmítající všechnu útěchu. Stála v Bethlehemě v oné noci, když meč Herodův pustošil kolébky, když malé kroky neviňátek byly zastaveny na věky, které, když slyšány byly někdy cupající v dětských komnatách, budívaly onen tlukot v milujících srdcích přítulných, jenž nezůstával bez ohlasu v samých nebesích. Zraky její jsou brzy sladké a něžné, brzy vášnivé nebo dřímavé, často povznášejí se k oblakům, často vzývají nebe. Kolem hlavy nosí diadém. A věděl jsem z dětských upomínek, že putuje po větrech daleko, zaslechla-li vzlykání litanií nebo hrom varhan a zahlédla-li průvod letních oblaků. Tato sestra, nejstarší, nosí klíče na pasu, mocnější než klíče papežské, klíče otvírající jí každou chaloupku a každý palác. Seděla, vím to jistě, celé loňské léto vedle lože slepého žebráka, toho, s nímž jsem tak často

a tak rád hovoříval, a jehož osmiletá milující dcera, slunné tváře, odolala pokušení vábícímu ji ke hrám a k vesnickému veselí, a putovala po celý den po silnicích plných prachu s nešťastným otcem svým. Za to seslal jí Bůh velkou odměnu. Na jaře toho roku, pokud ještě jaro její vlastní pučelo, povolal ji Bůh k sobě zpět. Ale slepý její otec truchlí věčně o ni; vždy ještě zdává se mu v půlnoci, že malá, vedoucí jej ruka spočívá posud v ruce jeho a probouzí se v tmu, která je nyní obsažena pro něho v druhé a ještě hlubší temnosti. Tato Mater Lachrymarum seděla též po celou zimu čtyřicátého pátého toho roku v ložnici cara a kouzlila mu před oči dceru ne méně milující, jež zmizela odcházejíc k Bohu, ne méně předčasně, a zanechala za sebou temnotu ne méně hlubokou. Mocí klíčů svých vklouzá Matka slz, přeludná vetřelkyně, v komnaty bezsenných žen, bezsenných dětí od Gangu k Nilu, od Nilu k Mississippi. A poněvadž je prvorozená svého rodu a má říši nejširší, poctíme ji názvem „Madonny".

Druhá jest zvána Mater suspiriorum — Matka vzdechů. Ona nikdy nestoupá po oblacích ani nekráčí po vichrech. Nenosí žádný diadém. A oči její, kdyby mohly kdy viděny býti, nebyly by ani sladké ani něžné; nikdo by nemohl čísti jejich osudy; byly by plny hynoucích snů, plny trosek zapomenutých delirií. Ale ona nepozvedá zraků svých; hlava

její ovinuta roztrhaným závojem, klesá vždy, je vždy k prachu skloněna. Nepláče. Nesténá. Ale vzdychá neslyšitelně chvílemi. Její sestra, Madonna, je často bouřlivá a šílená, burácející výstředně proti nebi a žádající své milé zpět. Ale matka vzdechů nikdy nekřičí, nikdy nevyzývá, nesní o vzpurných podnicích. Jest pokorná až k nízkosti. Její je krotkost, náležející beznadějným. Reptává, ale pouze v spánku. Šeptá, ale pouze sobě samé v soumraku. Pozdvihá hlasu někdy, ale to jen v samotách tak smutných jako ona sama, v rozvalených městech, když slunce se schýlilo k odpočinku svému. Tato sestra navštěvuje pariu, galejního otroka a vyhnance, vymazaného z knihy paměti, navštěvuje zničeného kajicníka, upírajícího věčně zrak na osamělý hrob, jenž se mu zdá překáceným oltářem dokonané a krvavé žertvy, oltářem, na němž nemůže žádná oběť již platnou býti, ať už pohnutkou k ní by bylo odpuštění, kteréž by vzýval, nebo náprava, kterou by poskytnouti chtěl. Každý otrok, jenž v poledne hledí s krotkou výčitkou na tropické slunce, jednou rukou ukazuje na zemi, společnou naši matku, jemu však macechu, rukou druhou ukazuje na bibli, pro něho zapečetěnou a zavřenou — každá žena, sedící ve tmách, bez lásky, která by spasila její hlavu, bez naděje, která by osvětlila její samotu, trpící, poněvadž nebem vzniklé pudy, jež budí v ní zárodky svatých něh, byly udupány spole-

čenskými nutnostmi a hoří nyní mdle a dohořívají jako hrobní lampy v starovéku — každá jeptiška, oloupená zlými příbuznými, jež Bůh zatratí, o nevracející se jí už nikdy máj, — každý zajatec ve vězení, všickni, již jsou zrazeni, a všickni, již jsou vyvrženi převzatými z podání zákony, všechny děti, jež zdědily potupu — ti všichni kráčejí s Matkou vzdechů. Ona též nosí klíč; avšak málo ho potřebuje. Neboť říše její jest hlavně pod stany Semovými a mezi tuláky bez přístřeší ve všech ponebích. — — —

Avšak třetí sestra, která jest nejmladší — — — Tiše, šeptejme, mluvíce o ní. Říše její není rozsáhlá, jinak by pokolení našeho už nebylo; ale v té říši je všeobecná. Hlava její, ověžena jak ona Kybelina, trčí málem nad dosah vidu. Ona se neskloní a oči její, povzneseny tak vysoko, mohly by skryté býti dálí, ale jsouce, čím jsou, nemohou býti ukryty. Trojnásobným krepem, který nosí, šlehá zuřivý plamen horoucí bídy, neustávající nikdy, ni ráno, ni večer, ni v poledne, ni o půlnoci, ni přílivem, ni odlivem.

Ona rouhá se Bohu. Jest též matkou pomatenců a vnuká samovraždy. Kořeny její moci leží hluboko, ale pokolení, kterému vládne, není četné. Neboť může přistupovati jen k těm, jejichž hluboká mysl byla podvrácena nejvnitřnějšími konvulsemi, k těm, v nichž srdce se chvěje a mozek se potácí v bouřích vnitřních a zevnějších. Madonna

šine se nejistým krokem, rychle nebo pomalu a vždy s tragickým vděkem. Matka vzdechů plíží se plaše a kradmo. Ale tato nejmladší sestra blíží se nevypočítatelnými pohyby, skoky tygřími. Nenosí žádný klíč, neboť, ač zřídka se objevuje mezi lidmi, vráží násilně do těch dveří, v které vůbec jí jest vejíti. A j e j í jméno jest Mater tenebrarum — Matka temnoty.

To jsou tedy „Semnai theai", Vznešené bohyně mých snů v Oxfordu, Eumenidy, neb Milostivé (tak nazvány starověkem v strachuplném chlácholení).

Madonna promluvila. Mluvila svou tajůplnou rukou. Dotýkajíc se mé hlavy, oslovila Matku vzdechů, a co pravila, zní přetlumočeno ze značek, jež nikdo čísti nemůže (kromě ve snách), takto: „Viz, zde jest on, jejž jsem v dětství jeho věnovala oltářům svým. Tot on, jejž jsem si někdy vyvolila za miláčka. Jej jsem zavedla na bludnou cestu, jej jsem klamala a jeho srdce odcizila jsem nebi pro sebe. Mnou se stal modloklaňcem a působením mým zbožňoval nyjícími žádostmi červa a modlil se k hrobu, plnému červů. Hrob byl mu svatým, tma hrobu byla mu sladka, a prácheň jeho svata. Jej, mladého toho modloklaňce, připravila jsem pro tebe, draha, tichá Sestro vzdechů! Vezmi jej ty nyní, tiskni k srdci a připrav jej pro naši děsivou sestru. A ty — pravila, obracejíc se k Mater tenebrarum — ty sestro zlá, jež uvádí v pokušení a nenávidí, vezmi jej od ní. Hleď,

by žezlo tvoje těžce spočívalo na hlavě jeho. Nedej ženě a její něze přiblížiti se mu v jeho tmách. Odplaš křehkosti naděje od něho, vyhlaď každou měkkost lásky, vysuš zdroj jeho slz, klň mu tak, jak ty jen proklínati dovedeš! Tak vyjde z výhně dokonalý, tak uvidí, co viděno by býti nemělo, uzří pohledy, jež jsou mrzkostí, taje, jež vysloviti nelze. Tak bude čísti v pravdách smutných, pravdách velkých, pravdách děsuplných. Tak povznese se opět než zemře, a tak bude úřad náš, jejž Bůh nám svěřil, dokonán — mučiti totiž srdce jeho, až úplně rozkvetou schopnosti jeho ducha.“ — — —

Dočetl jsem. Vzhlédl jsem na Rojka. Seděl na posteli a upíral na mne zraky; výraz jejich byl záhadný.

„Trýznily mě ty tři sestry,“ řekl, „není vám to podivné, že mohl de Quincey tak psát, jakoby byl znal mne a moje osudy? Četl jsem v těch smutných pravdách, srdce moje bylo v té výhni, ale schopnosti mého ducha z toho mučení prospěchu neměly . . . Teď je kolem mne tma, tma, tma . . . ó, Mater tenebrarum! Jsem celý tvůj! Zapadl jsem, propadl, zahynul . . .“

Oči jeho byly jako skleněné, hmatal kolem sebe, jakoby skutečně se propadal a někde zachytiti se chtěl. Se vzdechem tak těžkým, jako tenkráte v kostele sv. Juliana, když jsem ho poprvé uviděl, padl do hlubokých mdlob. —

Od toho dne opouštěl jsem Rojka už málo; věděl jsem, že smrt jeho jest blízka. Přesídlil jsem se takřka k němu. Nevím, věděl-li o tom, byl docela apathický, nemluvil a hleděl jen tupě před sebe. Já sám téměř nežil, atmosféra toho domu ležela těžce na mně a byla naplněna hořem a mysteriem. Zdávalo se mi neustále, že vidím ji naplněnu zjevy, stíny, příšerami. Obzvláště ty tři sestry de Quinceyem líčené strašily mě z každého temného kouta a někdy bylo mi, jakoby „Matka temnot" děsuplné své ruce kladla na moji skráň. Hrůzu činila mi ta zelená záclona v předsíni, za níž to pohozené nářadí se válelo: tam stála pro mou fantasii věčně Mater tenebrarum. — — — — —

Jednoho rána klepala paní Celestina na dvéře. Když jsem otevřel, byla velice rozechvěna.

„Pane," šeptala mi, „pro Bůh, pojďte se mnou! Myslím, že stalo se velké neštěstí!"

Šel jsem okamžitě. Na chodbě pokračovala paní Celestina takto: „Celý včerejší den neviděla jsem Virginii jen ráno a byla uplakána a bleda a zdála se nad míru nešťastna. Na mou otázku, co se stalo, odpověděla, že život je jí břemenem nesnesitelným. Ten voják už k ní nepřišel a vzkázal jí surovým způsobem, že už vůbec nepřijde. Šla za ním, zbil ji na ulici, byla z toho výtržnost. Na mou domluvu, by se vzdala do svého osudu, neodpovídala než hněvivými

pohledy. Zavřela přede mnou dvéře. Teď jsem klepala, hnal mé tam jakýsi nepokoj. Klepala jsem teď už po třetí, nikdo se neozývá, nikdo neviděl Virginii. Je mi, jakoby byla spáchala samovraždu."

Stáli jsme teď přede dveřmi, a paní Celestina klepala znova a zabušila docela v strachu svém i pěstí. Domlouval jsem Virginii skrze dvéře, aby se aspoň ozvala. Ale zůstali jsme bez odpovědi. Zatím na náš hluk sbíhali se sousedé a jeden z nich zvolal: „Není pochybnosti, že se zavraždila! Hleďte, klíční dírka je ucpána klůckem! Tak činí všickni ti, co se chtějí udusiti plynem uhelným!"

Chvíli bylo mrtvé ticho na ta slova, ale pojednou nastal velký hluk, a než jsem se nadál, byly dvéře u Virginiina bytu vypáčeny. Silný zápach plynu a čoudu, vycházející z pokoje a naplňující chodbu, přesvědčil nás okamžitě, že byl onen soused uhodl. Za chvíli řinčela okna, která vniknuvší lidé rozbili, a za chvíli ohlíželi jsme se v pokoji. Dvě železné pánvice, naplněné popelem a polouhořeným uhlím, vysvětlily nám, jakým způsobem Virginie našla smrt. Ležela udušena na posteli; vedle lože byl stolek, na němž stála fotografie toho vojáka, celá ověnčena květinami; voskové srdce, propíchnuté velkou jehlou, bylo vedle té fotografie, a křídou bylo na stole velké L. a V. nakresleno.

Za okamžik, po prvním leknutí a po prvním dojmu hrůzy, provázející vždy smrt,

zatím co jsem se marně pokoušel Virginii křísit, začali se někteří sentimentalitě té obstárlé už ženštiny smáti. Já však a paní Celestina jsme se nesmáli a byli jsme tou tragickou směšností dojati.

Ohlížel jsem se po pokoji, mimoděk, než jsme dvéře zavřeli a za policejním kommisařem poslali. Oči moje zabloudily k oknu; klec, kde malý pták vždy zpívával, byla otevřena a prázdna, Virginie darovala mu svobodu, než se usmrtila. Bylo mi, jako bych zaslechl krásný akkord, tichý, táhlý, jakési zaševelení strun ve vřavě hrubých hlasů všedního dne. Vzpomněl jsem si na malého zpěváka, mihl mi obrazností, jako bych jej viděl letěti do svatyně snivého lesa, kde fialky v stínu voněly, a nevím, v jaké souvislosti myšlenek jsem si hned také na mladého bratra neblahé Virginie vzpomněl, toho bratra zemřelého v mládí, tam daleko v té staré, melancholické zemi bretonské, kde posud u pradávných břehů moře druidické duby šumí . . . Ubohá Virginie! Do kraje svého dětství a své neviny se tedy už nevrátí nikdy, nepoklekne kajicně vedle hrobu toho čistého, beze hříchu jinocha, jenž ji, v neřest a kal se nořící, tak něžně miloval! Nenesl snad drobný ten zpěvný pták poslední pozdrav té přese vše hoře a přese všechnu nízkost citlivé ještě duše tam daleko k zelenému rovu mladého seminaristy? — —

Vrátil jsem se k Rojkovi. Šum a pokřiky v domě vnikaly asi nějak až k němu do komnaty; netázal se po ničem, ale řekl tak beze vší souvislosti, jako sám sobě: „Smrt vešla do domu."

Toho dne byl velice sláb a měl vzezření úplně jaksi somnambulní. Nedotekl se ani pokrmu ani nežádal krůpěje vody. Chvilkami měl tu strnulost obličeje, jako tenkráte, když jsem jej viděl na nábřeží a když mi řekl, „že o n i s ním zase po dlouhé době mluvili."

Cítil jsem po celý den neurčitý jakýs nepokoj a pak se o mne pokoušela dřímota. Byl jsem ze svého spánku vyrušen mnohými kroky na chodbě a různými hlasy. Vyšel jsem, uhodl jsem snadno příčinu: přišli pro mrtvolu ubohé Virginie, kterou odnášeli do Morguy. „S Bohem!" zašeptal jsem a vrátil se do pokoje. Zapanovalo úplné ticho i v komnatě i v domě. Zdálo se mi, že Rojko spí tvrdě a sám jsem za krátko usnul též velmi tvrdě. Pojednou zazněl mi v uších smích tak příšerný, tak pronikavý, tak nezemský, řekl bych, jaký jsem nikdy neslyšel. Krev se mi zarazila a mráz šel mi tělem. Vytřeštěně díval jsem se kolem v temném už pokoji a sbíral své rozptýlené ještě a neurčité vědomí. Byl to Rojko, jenž se tak šíleně smál. Přiskočil jsem k němu. Vzal jsem jej za ruku.

„Co pobádá vás k takové veselosti?“ tázal jsem se udiven a rozechvěn.

Třásl se ještě dlouho smíchem, pak mi pravil: „Zasmějte se též, příteli . . . Vězte, zase po dlouhé době byl jsem si vědom jich. Viděl a slyšel jsem . . . .“ Zasmál se zase, ač méně šíleně a pak když se utišil, pokračoval: „Tam někde v té temné prostoře, na některé z těch hvězd, po kterých se ohlížíme tak toužebně, viděl jsem zmírati tvora, něco jako člověka, zmírati jako zmírám sám . . . Ani on nebyl opuštěn úplně. Někdo byl s ním, jako jste se mnou vy, někdo jej těšil, jak těšíváte vy někdy mne . . . Zdá se, že mnoho a dlouho trpěl tam na té hvězdě, tak mírně a smírně naší nocí svítící! Přítel jeho pozdvihl klesající hlavu umírajícího a pravil mu; ‚Ty odcházíš a konečně všechen tvůj žal a bol, všechno tvoje utrpení se končí! Spása kyne ti. Nezapadneš v nic a v tmu! Pozvedni oči tam k těm zářícím hvězdám. Na jedné z nich se opět zrodíš! Tam nepoznáš už slz a vzdechů, bude to tvoje náhrada!‘ A konejšivý ten přítel pozvedl ruku a ukázal na hvězdu zelenavé záře, putující v hávu tiché glorie nesmírností prostoru s věrným druhem svým, bledou lunou, a poznal jsem v té hvězdě, ó, ironie bohů, poznal jsem v té hvězdě naši zem!“

Opět propukl Rojko v šílený, nikdy před tím mnou neslýchaný smích, a smích ten měnil se k mému úžasu v chrapot agonie,

a Rojko zemřel tak, smíchem svým nelidským, křečovitým, demonickým poloudušen v mém náručí!

Pustil jsem jeho náhle těžký trup a chvěje se hrůzou a lítostí, více však hrůzou, prchal jsem z pokoje, nezavíraje za sebou ani dvéře, jak se teď určitě pamatuji. O patro níž, nedaleko dveří nebožky Virginie, zastavil jsem se na okamžik k oddechu. Pamatuji se teď také docela určitě, že jsem tam cítil dým a že jsem zakašlal. Ale nedbal jsem a nepátral, odkud ten dým přicházel. Vše, co jsem viděl, slyšel, cítil, bylo neurčité a do všeho mísila se hrůza toho smíchu, jehož ohlas mi stále v uších, v mysli, v paměti zněl. Oddychl jsem okamžik a prchal dále. Jako pomaten, běhal jsem po ulicích, vrážel do lidí, přicházel desetkráte do nebezpečí dostat se pod koně a kočáry. Na některém nábřeží zastaviv se a kloně se k hučící vodě, nabyl jsem posléze trochu rozvahy. Vracel jsem se pomalu k domu „u tonoucí hvězdy". Bylo již pozdě a překvapilo mě, že v sousedních ulicích, vždy tak pustých už, tou hodinou byl neobvyklý ruch. Lidé se nějak sbíhali. Proud jejich mě unášel. Zahnul jsem za roh. Dům „u tonoucí hvězdy" stál přede mnou děsně osvětlen. Hořejší jeho patra hořela plamenem. Plameny šlehaly ze všech oken, z oken Rojkových, z oken Virginie, z oken „klece pomatených". Stál jsem jako obrácen v sloup.

Byl jsem davem nějak ke zdi vržen, kde jsem jako přikován státi zůstal, přitlačen množstvím lidí přede mnou. Díval jsem se, tup, na svítící plameny a byl jsem jako v dřímotě. Slyšel jsem nedaleko vypravování; někdo vykládal důkladně, že v tom hořícím domě se samovražedně udusila ženština uhlím. Nějak prý se stalo, že nikdo nepozoroval, že v jejím pokoji asi už doutnalo, když po její smrti tam vnikli. V noci vypukl tam dlouho doutnající oheň, šířil se prudce a rychle. Nebylo možno vniknouti v patro vyšší, tam udusily prý se tři stařeny. Když přišli hasiči s řebříky, byla ta část domu prý už pravá výheň. Také muž jakýs nemocný prý tam shořel, a byl-li prý někdo s ním, tou dobou, zahynul zajisté také . . .

To vše slyšel jsem jako v dřímotě a oči moje neodvracely se na okamžik od skákajících, divokých plamenů a v ssujícím se okně Rojkově zdálo se mi, že vidím tři ohromné stíny, tajůplné, zastřené závojem černého dýmu, ty tři sudice, ty tři „matky žalu“ . . . a nad všechen pokřik lidí, nad všechen povyk pracujících hasičských strojů, nade všechno hučení větru a požáru slyšel jsem pořáde příšerný, děsuplný, šílený, demonický smích toho nešťastného, umírajícího člověka . . .

(1897.)

OBSAH.

TŘI LEGENDY O KRUCIFIXU. Str.
I. Inultus 5
II. El Cristo de la Luz 37
III. Sanko Pták 75
DŮM U TONOUCÍ HVĚZDY 107

PG 5038 Z4 1902 dil 24

Zeyer, Julius
Spisy

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY